

MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

KOLMESTEISTKÜMNES NUMBER : TALV 2011

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, PÕIM KAMA, MARGUS KIIS, MAARJA MÄND, MARTIN OJA, KRISTINA PAJU, IVAR PÕLLU, JOONAS SILDRE, HELEN TAMMEMÄE, GREGOR TAUL, SVEN VABAR, BERK VAHER, KEIU VIRRO ;; KEELETOIMETUS: KAJA M KALVET, PILLE SEPP ;; KUJUNDAJA: MADIS KATZ ;;

13 : TALV

VÄLJAANDJA: MTÜ GENIALISTIDE KLUBI ;; TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUUR-KAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL ;; TRÜKK: PRINTALL ;; TRIAAŽ: 4000 ;; TASUTA!

Kaasautorid:

Indrek Lillemägi õpib kirjandust ja teoloogiat, meeldib joosta ja arvutada.
Indrek väisas novembris festivali „Hullunud Tartu“ ja jagas diagnoose (lk 9).

Jaan Malin on sürrealist, häälutaja, multitalent ning festivali „Hullunud Tartu“ käivitaja.
Jaani väänatud keel käesoleva lehe luulerubriigis (lk 3).

Kaur Riismaa on sündinud 1986. aastal Tartus. Praegu elab Tallinnas. On kirjutanud luuletusi ja on ka mitte kirjutanud.
Kaur seab kaitsva sõna eesti teatri eest (lk 25).

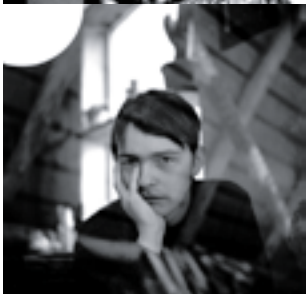
Lauri Kulpsoo on vabakutseline fotograaf ja harrastustrummar, kes teeb kõike suure pühendumusega ja kellele meeldib võtta aega.
Lauri käis ühel õhtul kohvik-vinoteegis Noir maitsemas ja nautlemas (lk 34).

Lennart Peep on Noorte Teatritehase juht ja harrastusteatri fanaatik.
Lennart vestleb Lavaka XXIV lennu lõpetanud vastse Rakvere teatri näitleja Kertu Moppeliga (lk 28–29).

Liina Luhats on peagi diplomeeritud kultuuriteadlane, kes vabal ajal laulab, tantsib ja kirjutab.

Paco Ullman on vabakutseline jalutaja, leiba teenib arhitektina.
Liina teksti ja Paco piltidega värvilise koomiksi leiad käesoleva numbriga tagakaanelt.

Liisa Tagel osaleb ja vaatleb. Armastab müko- ja mütoloogiat. Talvel kaevab endale koopa, mille vooderdab raamatutega, suviti kujutab ette, et on näkineid või vähemasti delfinikarjus.
Liisa kommenteerib lehe sisekaanel avanevat Keiu Virro ja Kairi Prints'i plakatiprojekti.

Liis Koger õpib maalikunsti ja kirjutab luuletusi.
Käesolevas lehes avaldame valiku Liisi luuletustest (lk 31).

Mihkel Kunnus ei räägi *sub specie aeternitatis*, vaid lähtub konkreetsetest oludest ja praegusest ajast. Peab kõiki kunstivorme, mis baseeruvad aistingulisel ülesvõimendatusel (eelkõige siis helikunst ja visuaalia) põhjendatult alaväärsemaks sõnakunstist. Ta arvab, et liiga paljude loovusele pretendeerivate noorte (ja mitte ainult noorte!) kohta käib see, mida Thomas Mann ütleb ööhämaruses peibutavate prostituutide kohta: „Sõnatult naeratavatena, silmi pilgutavatena ja viipavatena omavad nad mõju; niipea aga, kui nad suu avavad, satuvad nad tõsisesse ohtu meid kainestada ja oma aupaistet kaotada. Sest sõna on salapärasuse vaenlane ja labasuse julm reetur.“

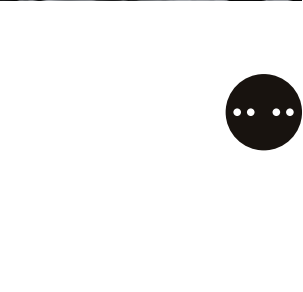
Mihkel materdab Müürilehe käesolevas numbris teatrikunsti (lk 23–25).

Mihkel „Rafu“ Teemaa on nüüdseks plaate mänginud juba õige mitu aastat. Selle aja jooksul on ta teinud muusikalise rännaku, mille lõppu pole näha veel niipea. On eksperimenteerinud erinevate stiilidega ning korraldanud nii mõnegi peo. Hetkel õpib Rafu Tartu Kõrgemas Kunstikoolis meedia- ja reklaamikunsti, vabal ajal kujundab plakateid ning veab igasuguse funky muusika pidu Funktsioon.
Rafu plaadiarvustusi võib leida nüüd ja edaspidigi Müürilehe muusikarubriigist (lk 12–13).

Merilyn Merisalu teeb kuulduste järgi päristööd ainult sellepärast, et oleks võimalik muul ajal kultuuriga tegeleda. Armastab raamatuid, teatrit, fotograafiat ja kasse. Jumaldab muusikat ja muusikuid. Ja näitab seda kõike välja ka.
Merilyn tutvustab lugejale uut Tartu Loomemajanduskeskust NELK (lk 6–8).

Rael Artel kui vabakutseline kuraator on tartlastele, pärnakatele ja laiemale kunstiavalikkusele varasemalt tuntud kui „Rael Artel Gallery: Non-Profit Project Space“ eestvedaja ning rahvusvahelise sariürituste platvormi Public Preparation võtmeisik.
Kaisa Eiche seisab Tartu vanalinnas tegutseva ülikooli Y galerii käekäigu eest ja teeb ka ise kunsti.
Rael ja Kaisa vastutavad kaasaegse kunsti festivali ART IST KUKU NU UT toimumise eest Tartus. Käesolevas lehes arutavad kunsti produtseerimise teemadel (lk 19).
ART IST KUKU NU UT 2011 toimub septembris-oktoobris. Ärge maha magage! www.artistkukunuut.org, www.publicpreparation.org ygalerii.blogspot.com

Esikaanefoto: Dimitri Gerasimov

Anna end levitajana üles!

Müürileht on avatud kaasautorlusele!
Võta toimetusega ühendust:
myyrileht@genklubi.ee

Reklaam Müürilehes:
helentammemae@gmail.com

Jälgi Müürilehte facebookis ja twitteris!

Möödunud aasta septembris viskasime Tartu kullul nalja, et kui meil siin parajasti kunstikuu käsil ei ole, võiks ülejäänud 11 puhul kunstivabad kuud välja kuulutada, kus igasugune kunsti tegemine, selle tarbimine ja edasimüümine võiks olla seadusega karistatav. Muudes Eesti linnades võib siis vastavalt elanikkonna arvule olla kunstinädal, väiksemates valdades ja külates kunstipäev. Saaks kõik kohalikud kompaktselt korraga ühele väljakule trummi lööma ja poleks vaja ülemäära tuhnida ja süveneda — kõik oleks selge kui seebivesi ja kohalikud omavalitsused saaksid oma kultuuriprogrammi linnukese kirja, ajakirjanikel ka hea lugu teha ja piltide peal oleks ju ka näha, et möllu sai — rahvas oli kohal.

Kes see sinna Põlvasse ikka viitsib minna, kui parajasti Uue Ajastu Festivali pole ja mis seal Haapsaluski teha kui HÖFF ei hirmuta ja seanahka ei veeta?! Kõik ambitsioonikad kunstnikunatuurid on ka juba ammu Tallinna kolinud, natukene lõdvema ellusuhtumisega redutavad Tartus, aga mujal ei saa küll ühtegi normaalset inimest elada ja mingist kultuurist ei maksa rääkidagi. Või noh, selline paistab olevat valdav suhtumine.

Tegelikult ei maksa unustada, et Kali Briis — Eesti üks paljulubavamaid tulevikulootusi elektroonilise muusika vallas — elab Paides; Juuksuri ninamees Janno Zöbin on end sisse seadnud Kilingi-Nõmmes, Kohviraadio ühest algatajast ja vedajast DJ Estradast ainult paar tänavavahet edasi; Rael Artel — laia rahvusvahelise kunstivõrgustikuga kuraator ja Tartu kunstikuu ART IST KUKU NU UTi üks korraldajatest — pesitseb Pärnu metsades. Neid näiteid on küll ja küll.

Tallinn kuulutati küll numbrite vahetumisega 2011. aastaks välja Euroopa Kultuuripealinnana, kuid ma võin julgelt öelda, et subkultuurid möllavad oma kõige ehedamas natuuris üle terve Eesti edasi, laskmata ennast häirida lakkamatust meediakärast, mida pealinna tiitel endaga kaasa toob — justkui enne ei oleks seal häid kontserte korraldatud ja kunstnikud galeriides askeldanud. Kas Kultuuripealinna tiimi tänuväärne promotöö või silmakirjalikud ajakirjanikud ja kultuuripoliitikud?!

Viimasel ajal on saanud populaarseks valjuhäälselt iga-suguseid lubadusi anda. Meil on väga konkreetne plaan suurendada oluliselt lehe tiraaži ja levitada seda ka väiksematesse Eesti paikadesse — sedasama lehenumbrit saavad juba ka saarlased Kuressaare Rahva Raamatu poest kaasa haarata. Me katsume hoida silmi lahti, märgata ja kajastada Eesti eri paigus asetleidvaid sündmusi ja oleme tänulikud kõigile, kes on Mürilehe laiale silmaringile kaasa aidanud ja valmis seda ka edaspidi tegema.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Jaan Malin

KEELE MEEL

õudus,
õbluke õudus
kuhhhtus, sest suhhhtus
sügisesse

tuli aga talv,
vallge, lumega talv
(lumi, oo koerajulkasid kattev lumi!),
milles poomisnõör ei ootagi jõulu,
vaid hängib niisama,
sest temal on kama,
kes tema otsas ripub
ja mõtteis minema kipub

sügisõud versus talikülm
minu jõud versus tema hirm
mõskmata rind, laskmata lind —
kumb on parem
kumb on arem
kumb on varem
olemas olnud: siis, kui veel polnud
õudust meie õues
pelgu meie põues
hirmhirmhirm-HIRM
mmmmeeletu ilu ees
kkkkkeeletu kilu sees
(mida sa mõtled, mees!?)
õudusest mõtlen, kas sa aru ei ssaa!!!
et ma olen SEEEEEEE,
kelle-kelle-kelleEEEEEE
pole meile kingitud elu EEEEEs
midagi ülemat, kui seesama kEEEEI

Ma mäletan, kuidas kunagi ühe reklaamiagentuuri tüübiga rääkides tuli jutuks, et miks nad teevad reklaame, mis neile endile ei meeldi. „Keegi ei telli ju paremaid,” ütles ta. Ma tegin suu lahti, et midagi öelda, aga siis panin kinni tagasi, sest ma ei osanud. Ilmselt mõtles tüüp seda, et raha makstakse liiga vähe, turg on liiga väike, tellijad liiga harimatud ning mis kõik muu.

Kui aga vaadata asja tellija poolt, tekib mul küsimus, et kuidas saab keegi üldse tulevikus häid teenuseid pakkuda, kui ta pole neid ise minevikus pidevalt arendanud? Kuidas saab ta üldse teada, kuidas see käib, kui ta pole nende loomise kallal hiliste tundideni üleval olnud, pingutanud ja pingutanud? Kas jumalik nägemus? Kaasasündinud geniaalsus?

Oletame, et selle reklaamitüübi juurde saabub ühel ilusal hommikul kauaoodatud ideaalne klient, kaasas meeletu kott rahaga ja käes selge ülesandepüstitus ehk briif. Lisaks on see klient avatud igasugustele ootamatutele ja originaalsetele lahendustele.

Reklaamiagentuuri tegelane, kes on elanud terve oma elu halval turul koos halbade klientide ja niru eelarvega, vaatab talle otsa ja ütleb: „Hurraa, nüüd me räägime,” ning teeb talle reklaami, mis võidab korraga Cannes'i festivali reklaamihinna. Või siiski mitte. Pigem jääb ta ülesandega jänni nagu ahv, kes proovib trükimasinal Shakespeare'i sonetti kokku lüüa. Tulemuseks on kas *copy* + *paste* mingist heast välismaa reklaamist, tobe sõnademäng või nüri logo.

Eestis muidugi on olnud küll häid reklaame ning mõned agentuurid hoiavad latti päris kõrgel, kuid siiski tahan selle looga öelda, et paljud Eesti inimesed, kellest seda muidu ei ootakski, otsivad töö tegemise asemel müütilist sõnajalaõit ning kui seda ei leia, siis süüdistavad nad väikest turgu, mis ei lase neil kiiresti maailma tippu jõuda.

Väikest turgu süüdistab ka ajakirjanik, kes on jätnud kirjutamata šedöövri Arvo Pärdist või Tõnu Kaljustest. Mõnda aega tagasi ilmus Guardianis (www.guardian.co.uk) näiteks lühike tekst Arvo Pärdist, asi, mis oleks võinud ilmuda ka Eesti meedias. Hoolimata sellest, et tekst on lühike, suutis see mind võluda, sest Pärdi puhul oli tabatud üks oluline väike mõte:

„...Pärt, at a loss for inspiration, went outside into the snow one morning and asked the cleaner: „What should a composer do?” „Well, he should love every note,” was the reply. „No professor had ever told me something like that,” Pärt said, and this single sentence crystallised his thinking.”

Võib-olla on seesama jutt ka kuskil Eestis ilmunud, kuid isegi kui on, siis on mu küsimus, et miks neid lugusid siiski nii harva leitakse ja miks välisajakirjanik kohe selle otsa komistab, nähes vaeva vaid paar päeva? Kas Eesti ajakirjanikku takistab selliseid kõnekaid detaile leidmast väike turg? Vaevalt. Või kui siinsamas Eestis asuvas Skype'i kontorist treitakse kaks aastat mingit tehnilist lahendust, nagu mitme kasutajaga videokõne, siis miks kõik ülejäänud ajakirjanikud peale Henrik Roonemaa tõlgivad ingliskeelseid pressinuppe uudisteagentuuri AP tagasi eesti keelde?

Skype on üldse hea näide, sest see ettevõtte asub suures osas Eestis ning laenab sellega meie väikesele turule lähedust millelegi üleilmsele. Niisiis, kui Skype 2005. aastal eBayle peaaegu poole Eesti riigieelarve suuruse summa eest maha müüdi, mis iseenesest oli suurema osa maailma majandus-uudiste esikaanelugu, oli firma Eesti kontorist külas Janus Friis, üks senistest suuromanikest, sel päeval väga otsitud mees, kes andis Äripäevale siis oma ainsa intervjuu üldse. Tulemuseks ei olnud aga siiski mitte artikkel, mida Äripäev või Bonnier Grupp oleks üle maailma agentuuridele müünud, vaid lihtsalt üks tavoline ülevaatelugu, kus Friisi oli kolmel-neljal korral tsiteeritud. Võimalus oli koputanud, kuid kedagi polnud kodus.

Väikest turgu süüdistab muusik, näitleja, kirjanik ja kes veel. „Turg on väike, turg ei lase mul praegu pingutada,” ütleb ta õhtul koju minnes ja televiisori ees halbu reklaame vaadates õlut lahti korkides. Väikesest turust edasi on vaid üks samm publiku süüdistamise suunas. „Meie väikesel turul on vähe intelligentseid lugejaid, seepärast peame neile tootma igasugust jama seinast seinä.”

Jälgides eespool toodud reklaamikliendi paralleeli, võib aga vabalt juhtuda, et kui ajakirjanik on oma elu parimad aastad horoskoopidest lugusid kirjutanud, ei tunneks ta intelligentset lugejat ära isegi siis, kui see talle toimetusse kohale tuleks.

Mis kõik toob mind ühe järelduseni — ei saa eitada, et turu suurusel on väga suur mõju Eesti kultuurile, meediale ja äri- le, kuid ma väidan, et kui kirjutame turu arvele lihtsalt mõtelaiskuse või vähese lugemuse, siis me solvame seda oma väikest turgu. On tõesti kohti, kus turu väiksus on objek-

TURG SUNDIS MIND!

Daniel Varik

tiivne probleem, kuid on vähemalt sama palju kohti, kus see probleem on pseudo.

Vaatame ringi. USA-s on turg küll suurem, kuid ka palju karmim kui Eestis, sealne sotsiaallabisüsteem on meie omast näiteks palju õhem ning see tähendab, et nähtamatu käe lõua haak möödapanekute eest võib olla suurem kui Eestis üldse mõeldav oleks. Suhtelisest jõukusest kogu perega oma Fordi elama kolimine on seal kindlasti kergem juhtuma kui meil Eestis, seega peaks meil olema ka ohutum igasuguste ettevõtmistega eksperimenteerida.

Islandi turg on kordades väiksem kui Eestis, kuid ometi on nende muusika ja filmid maailmas tuntud ja mitte üldse ainult Björki pärast. Eesti turg oli väike Gustav Suitsu ja Betti Alveri jaoks, kui nad kirjutasid ridu, mis kõlavast siiani. Turg on väike ka NO99 jaoks, kes sel aastal Viini teatrifestivalil publiku oma eestikeelse (!) etendusega „Kuidas seletada pilte surnud jänesele” kaasa elama, naerma ja aplodeerima pani. Subtiitreid lõi käigu pealt sisse dramaturg, sest turg on ju väike ja eraldi subtiitrite sisselöömise meistrit tõesti polnud kaasa võtta.

Paljud Eesti viimaste aastate edusammud näitavad, et väike turg võib olla ka eelis. Näiteks on Eesti väikest turgu võimalik kiiremini internetiseerida, siin on võimalik kiiremini reforme läbi viia, erinevaid innovatsioone kasutusele võtta. Väike turg võimaldab kiiresti liikuda. Väike turg võimaldab kiiresti ka vigu parandada. Väikesel turul on ka muid eeliseid, näiteks ma usun, et kokkuvõttes on Eesti turul küll vähem raha, kuid samal ajal on sellele rahale ka vähem konkurentsi, mis tähendab, et finantseerimist on võimalik saada EAS-ist, Soroselt või kust iganes.

See, kui me võtame mingeid turu näitajaid aluseks oma tegevusele, ei tähenda veel seda, et me turust aru saame. Üks viimase dekaadi suuremaid vaeleinvestusi Eesti ajakirjanduses on, et arvatakse, et kui turg dikteerib ajalehe sisu, siis tähendab see täielikku refleksiivsust — see mida lugeja eile klikkis või paberilt luges, peab homme lehes jälle ja jälle ilmuma. Nii on muidugi mugav lükata justkui kogu vastutus sisu kvaliteedi eest lugeja, see tähendab turu õlgadele, kuid tegemist on siiski fantaasiavaese ja kitsa arusaamaga sellest, mida tähendab „turu tahe”.

Vaadates edukaid majandusharusid, on ju üsna ilmne, et turul on olemas tellimus uuenduste jaoks, kuid nende uuenduste taga peavad olema targad inimesed, kes riskivad ja katsetavad uusi mudeleid. Kuigi Coca-Cola või mõni tarbeese võib tänapäeval tunduda iseenesestmõistetavana, on alguses siiski olnud mingi mees, naine või meeskond, kes on tegelenud tootearendusega ning paljudel juhtudel isegi riskinud kogu oma varandusega seda turu ette tuues ja seda enne mitmeid aastaid arendades, kuni turg mõistma hakkab.

Turg on hävitanud vanu struktuure, kuid samas loonud ka uusi. Eeldusel, et inimesed on ettevõtlikud.

Eesti ajakirjanduses determineeritakse turu tahet aga selliselt, et igal hommikul helistatakse mingile 30 suvalisele isikule ja küsitakse, mida nad lehest lugesisid. Sellele lisaks muidugi

veel klikomeetrid, mida *online*-meedia puhul jälgitakse. Tuleb välja, et turu väiksus ei lase isegi korralikku turuanalüüsi teha! Aga igatahes põhinevad sellisel analüüsil reaalsed otsused. „Turu tahe” on meedia arvates öelnud neile näiteks, et osad teemad pole eriti teretulnud. „Turu tahe” on öelnud, et just nii, tuleb luua kommentaariume, milles saab tähtsatele tarkpeadele anonüümselt jalaga allapoole võõd virutada.

Kui hakata aga lähemalt uurima, siis selgub, et neil „sobimatutel” teemadel on varem ilmunud ainult kas igavaid või keerulisi lugusid ning keegi pole tegelenud sellega, et leida siis see nurk, kuidas teema huvitavaks kirjutada. See toob meid tänase viimase küsimuseni, et kuidas siis peaks olema, kas turg peaks ajakirjanikule ütlema, mis teemadel ta kirjutab, või peaks ajakirjanik kirjutama turule huvitavaks teemasid, mis tema arvates olulised on.

Ajas tagasi vaadates tuleb mulle meelde, et kui mulle oleks keegi 1995. aastal öelnud, et ma loen suure põnevusega läbi 12 lehekülje pikkuse artikli sellest, kuidas üks mees tahab Chopini mängida, siis ma oleksin ta ilmselt välja naernud. Ometi juhtus mulle siis ühel päeval kätte GQ, kus keegi, ma kahtlustan, et see oli Alan Rusbridger Guardianist, kirjutas täpselt sellest, kuidas ta tahab Chopini mängida. See lugu oli nii hea, et ma kuulan siiani Chopini etüüde. Kas minu kui tuuosalise poolt oli GQ-le olemas tellimus lugeda Chopinist? Kas selle loo kirjutamiseks oli tarvis tohutul ressursside ja allikaid? Ei ja ei. Oli lihtsalt tarvis hästi kirjutada, sellel lool isegi polnud allikaid.

Paljudel erialadel on võimalik oma turgu kohe suuremana kui Eesti kujutleda, kuid selleks tuleb seada oma lattu kõrgemale ka igapäevases töös. Loomulikult paneb keeleruum meie turul teatud erialadele (luule, ajakirjandus) omad piirid, kuid ma arvan, et mida lähemalt me neid piire uurime, seda selgemaks saab see, et ka need piirid jooksevad meie oma peades, mitte kuskil mujal. Kirjutasin Varraku blogis (blog.varrak.ee/?p=3847) just ühest Kanada kirjanikust, kes kuuldus, et oleme Eestist, mainis, et on lugenud kolme Mati Undi raamatut. Ja tänane õnne, et Arvo Pärt ei mõelnud noorest peast, et mida hekki ma siin Heino Ellerit mõtestan.

Jah, äkki on tõesti nii, et turu väiksus on lihtsalt üks loll vabandus keskpärasusele.

PÕIM KAMA

— elust ja asjadest nagu need talle paistavad sinna, kus ta seisab

Kuigi The Times valis aasta inimeseks hoopis värvipimedasotsiofoobi Mark Zuckerbergi, kes peab üliedukat ristisõda nõ laivis suhtlemisega ning kultiveerib inimeste vahelist distantssi imaginaarse turvalisuse, võltsi osalustunde ja katkematu sisutu infovooga suhtlusportaal Facebook, olid kogu maailma pilgud möödunud aastal siiski ennekõike Wikileaksi asutaja Julian Assange'i poole pööratud. Küllap saaks kirjutada ülihuvitavaid võrdlevaid uurimusi mõlema mehe tegevuse ja nende loodud süsteemide sotsiaalsest, poliitilisest ja psühholoogilisest mõjust (ilmselt neid ka peagi kirjutatakse ning mitte vähe). Esimene hiilib vaikselt nagu salamõrvar öös ja nõrutab ilusa musta siidkeebi hõlma alt vaikselt oma magusat mürki — poliitikud ja muud avaliku elu tegelased loovad FB kontod, koguvad endale miljon tuntud nimest meelitatud „sõpra“ ning hakkavad üldisesse newsfeedi sobivat infot süstima, meediaväljaanded toovad esile valitud pealkirju, arvamusiidrid või —liiderdajad moodustavad gruppe, korraldavad virtuaalseid üritusi, postitavad linke ja kirjutavad paarilauselisi kokkuvõtteid-hinnaguid — informatsioon muutub pisikesteks kompakseteks annusteks, mida on kuradima mugav tarbida ning mis põhjalikumat süvenemist ei nõua. Ning taoliselt informatsiooni rootsi laualt on väga meeldiv iga natukese aja tagant midagi pöske pista. Mõtlemata sealjuures, mida täpselt manustatakse. Rääkimata sellest, et tegemist on ideaalse võrkurundussüsteemiga — kasvab ise nagu vähk ja iga tõverakk on ühtlasi haigust kandev-toitev organism.

Wikileaksi lähenemine infojumalale on teistsugune ning tagajärjed samuti. Leidnud suures ülemaailmses süsteemis ühe ussiaugu, asus Assange seda kohe laiemaks lammutama. Suurimaks üllatuseks on see, et kogu Wikileaksi tegevuse juures pole parimagi tahtmise juures võimalik midagi ebaseaduslikku leida. Organisatsiooni tegevuseks on informatsiooni vahendamine. Jah, edastatud informatsioon on varastatud, aga seda pole varastanud Wikileaks. Neid ei saa süüdistada isegi mitte varastatud kauba ostmises, sest info laekub nõ annetustena. Jah, nad edastavad varastatud kaupa (sest informatsioon on kahtlemata kaup, üks hinnalisemaid kaupu üldse). Edastavad, aga ei müü. Avalikustavad, st ei edasta valikuliselt, vaid muudavad omastatud kauba kõigile soovijatele kättesaadavaks. Võrdlusena võiks tuua näiteks toidu — kui mingi rühmitus või indiviid kingiks mõnele organisatsioonile suure hunniku teadmata päritoluga (võinoh, päritoluga, mida võib eeldada, aga mitte kinnitada) toiduaineid ning vastav organisatsioon jagab selle toidu küsimusi esitamata kogu maailma nälgjatele laiali — kes võiks midagi ette heita? Isegi kui kõik teavad, et tegemist oli varastatud toiduga? Ikkagi on raske pahandada. Oleks tegemist toiduga, oleks kõik lihtne. Aga tegemist on informatsiooniga, mis on märksa hinnalisem ja mõjutab märksa suuremaid inimhulki, nii paradoksaalne, kui see ka pole. Asi on selles, informatsioon on abstraktsest kergestikäsitletavast meediumist muutunud eraldiseisvaks organismiks, mis ei sõltu enam inimestest, vaid inimene temast. Objektist on saanud subjekt. Ja just see on põhjuseks, miks kogu läänemaailma juhtfiguurid ühe austraallase pärast küüsi närivad, hinge kinni hoiavad ja demokraatlikku õigussüsteemi nii suure innuga painutavad, et praksatab teine veel pooleks. Kõik eelnev ei tähenda, et raha ei liiguks — liigub küll ja üüratutes kogustes. Aga kõik on seaduslik — nendesamade küüntenärijate seaduste kohaselt. Ning käsist-jalust seotud lääne demokraatial ei jäänud muud valikut, kui arreteerida Assange kahtlustatuna seksuaalkuritegudes, mis parimagi tahtmise juures naeruväärsed on — *sex by surprise* ja *unexpected sex*. Mis see siis eesti keeles teeks? Üllatav ja ootamatu seks? Nüüd visaku esimene kivi see, kes...

Nii Assange'i kui Zuckerbergi loodud süsteemide puhul on muidugi kõige huvitavamaks küsimuseks tagajärjed. Milliseid pikemaajalisi arenguid nad endaga kaasa toovad? Zuckerbergi puhul võib iga FB konto omanik neid mõjusid vaikselt tajuda — ei läinudki sõbrale külla, vaid hoopis *chattisid* kodus arvuti taga? Arvasid, et tead, kuidas su tuttavatel läheb, sest lugesid postitusi nende seinalt? Andsid kiire kategoorilise hinnangu mõnele uuele tuttavale või võhivõõrale puhtalt ta profiiliinfo põhjal? Võtsid omaks mõne arvamuse, põhinedes *newsfeedist* läbi jooksnud infole, algmaterjalidega tutvumata? Pead iga päev sisse logima, justkui oleks vahepeal midagi toimunud? Või *refreshid* iga natukese aja tagant avalehte? Pead koguaeg oma seina uuendama — pilte lisama? Novot. Asi on selles, et inimene kardab nälga. Ning sotsiaalne nälg on hullem kui füüsiline. Füüsiline nälgimine on moes, aga sotsiaalne nälg tähendab, et oled karjast välja heidetud ja sured kohe maha. Ja nii on väga vähe neid, kes ütleksid, et persse see kõik, kustutan konto ära, panen arvuti kinni ja helistan sõpradele-sugulastele, et kuidas läheb-saame kokku-pole ammu näinud.

Wikileaksi tegevuse mõjuala pole kindlasti nii individipõhine, küll aga raputab see korralikult lääne demokraatia alustalasid. Kuuldavasti oligi teine juba oma aja ära elanud. Kui kogu suurriikide maineikaldus ja diplomaatilised tangod välja arvata, on põhiküsimus siiski õiguslane. Nimelt on selle juhtumi ümber loodud koletu hulk seninägemataid pretsedente, mida enam olematuks ei tee. Lisaks eelpoolkirjeldatud *de jure* seaduslikule infokaubandusele ning tungivale vajadusele seda ohjeldada jäävad lahtiseks veel juhtivate poliitikute avalikud ähvardused Assange'i ja tema lähedaste elule, rahvusvahelised majanduslikud sanktsioonid, nõiajaht asjaosalistele, Assange'i vahi all hoidmine ilma süüdistust esitamata ja kautsjonit määramata ning kasvõi kogu see kütusekogus, mis radikaalfeministide lõkkesse heidetud sai, ning millist mõju võib see avaldada meeste ja naiste vahelistele suhetele.

Ja kuigi konkreetseid järeldusi või tulevikueennustusi on praegu veel võimatu teha, siis üks ühendav märksõna kõigi nende asjade vahel on. Selleks on hirm. Määramatu hirm, mis sunnib kõiki kaasa mängima mängus, mis kellelegi eriti ei meeldi. Lihtne inimlik emotsioon. Kõige kergemini turustatav kaup maailmas.

Tartu uus kultuurikeskus NELK on oma kolleegide eeskujul hõivanud vana tehasehoone, täpsemalt siis endise Greif trükikoja Kastani tänava maja, ja kutsub huvilisi oma tegemisi vaatama ja ka ise kultuuri looma.

NELK ehk pikemalt Noor-Eesti Loomakeskus on kohaks, kus saavad kokku kõikvõimalikud loomevaldkonnad, erinevad huvitegevused, head mõtted ja inimesed. Keskuse eellugu algas 2000. aastate alguses Tallinna kultuuritehase Polymeeri ning Sänna kultuurimõisaga.

Just nendele kogemustele tuginedes tahavad tegijad arendada keskusest välja hoone, kuhu on asja nii kunstnikul, välisturistil, noorel vabatahtlikul kui ka igal teisel, kes soovib osa saada loomingulistest tegevustest või tellida unikaalseid tooteid ja teenuseid.

Loomakeskuse programmijuhi Lemmit Kaplinski sõnul on 2010. aasta märtsikuust tegutsevas keskuses ruumi veel nii mõnegi põneva ettevõtmise jaoks. Mis need olema saavad, sõltub aga uutest majalistest, keda avasüli oodatakse.

„Asjad selguvad selliste keskustele puhul siis, kui nad on valmis. See plaan, millega me alustasime, oli hoopis teistsugune. See, kes kuhu on läinud ja tulevikus läheb, toimub vastavalt sellele, kuidas inimesed majja tulevad,” rääkis Kaplinski.

Algeks plaaniks oli rõhutada rohkem konverentse ja seminare, mida plaaniti korraldama hakata vanas, 1910. aastast pärit majaosas. Loomemajandus taheti paigutada suurtesse saalidesse, mida vastavalt ettevõtjate plaanidele vaheseintega liigendada.

Majalised kolmel korrusel

Praeguseks on asjad hoopis vastupidi: kõik majalised on vana majapoolse väiksemates ruumides ning suurtes saalides viiakse läbi mitmesuguseid üritusi, nii pidusid ja kontserte, festivale kui ka seminare ja konverentse.

Neljas järgus ehitatud maja 3200 ruutmeetril tegutseb hetkel viisteist majalist. Esimese korruse on hõivanud siidi- ja pakutrükki tegev trükituba, klubi Print, mis jagab oma ruume ka koortekooliga, ning Kaplinski enda südameasjaks võetud trükimuseum, mis sai inspiratsiooni kultuuritehasest Polymer.

2008. aasta suvel sattus Kaplinski üle pika aja kokku kultuuritehase toleaegse juhataja Madis Mikkoriga, kellega nüüdseks Tartus koos NELKi veetakse. Mikkor pakkus talle Vikerkaare lisalehena ilmunud „Märkide ja Masinate Seitungi” tegemiseks just Polymeeri trükikoda, kus Kaplinski puutus esimest korda kokku kõrgtrüki ja trükikunstiga.

See kogemus, seadmed ja seltskond andsidki indu tegeleda möödunud põlvkondade trükitehnika kogumise, säilitamise ja eksponeerimisega. Alguses sai sisse seatud väike trükikoda Tartu Pärnivabrikus, siis virtuaalne trükimuseum ning nüüdseks on Kastani tänaval olemas nii-öelda „päris asi”.

„Trükimuseumi jaoks tegime ka eraldi MTÜ, sest see vajab ikkagi omaette tähelepanu,” seletas Kaplinski trükivärvi järgi lõhnavate masinate vahel ringi käies. Muuseumis olev masinapark, millest osa nägi ka möödunud suvel Hansapäeval, on juba praegu muljetavaldav, seal on lisaks erisugustele pressidele ja muudele trükikoja seadmetele ka sadade riulitega täheladu ning uhke, vanast Wilde kohvikust tuttav suur roheline plakatitrükipress.

Ilusa kogu eest tuleb tänada mitmeid muuseumile anetanud ettevõtteid ja eraisikuid, oma panuse on andnud ka näiteks maja endine asukas, Lohkvasse ümber kolinud trükikoda Greif. Kõige uhkem on Kaplinski siiski aga Tartu trükitoöstuse *grand old man*’i Arnold Everausi pärandatud erialakogu üle, mis peaks muuseumi käsutusse jõudma sel kevadel. „Neile, kes asjaga kursis ei ole, ei ütle Everausi nimi vist midagi, aga tegu oli olulise mehe, Tartu trükinduse suursuguga,” kinnitas ta.

Nooremaid kultuurihuvilisi meelitab Kastani tänava maja aga hoopis trükimuseumi külje all olev, samuti hoone ajalugu austava nimega klubi Print, mis pidas oma ametliku avamispero maha viimatisel aastavahetusel. Klubi üks eestvedajaid, Erki Parkja, vastutab hetkel Prindi päevase osa eest. Ööklubi eest seisavad endise vinüülpoe Fonofon poisid Robert ja Janno.

Print naabreid ei sega

„Tegelikult ei ole vist hea jagada, et meil on eraldi päeva- ja ööklubi. Pigem võib öelda lihtsalt seda, et väljaspool suuremaid üritusi oleme iga päev kella kuuest kõikidele külalistele ikkagi avatud,” seletas Parkja.

Kuigi suurt reklaami klubile ei ole veel tehtud, on alati keegi majalistest kohal ning valvab selle järele, et eri lauamänge,

KASTANI TÄNAVA VANA TRÜKIKODA LOOB KULTUURI

Merilyn Merisalu

lauajalgpalli või pingpongi mängima, telerit vaatama, traadita interneti hüvesid nautima või niisama sõpradega istuma tulnud inimestel mõnus ja huvitav oleks.

„Klubi eesmärgiks on tekitada sellest kindla õhkkonnaga ajaveetmiskoht, mille tagavad kindla profiiliga külastajad, kes moodustuvad klubi liikmeskonnast. Kui klubi sisseelamisaeg on läbi, hakkavad ruumid olema mitteliikmetele suletud. Klubiliikmed saavad ruumidesse sisse kiipkaardiga, küll aga saavad liikmed kaasa võtta külalisi,” rääkis Parkja ligi 400 ruutmeetrise pinnaga klubi tulevikust.

Kuna tegijatel pole mõttes klubist kommertsasutust tekitada, siis ei võeta liikmeid ega külalisi tema kinnitusele klientidena, vaid pigem osana klubist. Kõigil on võimalik klubi tegevuses kaasa rääkida, teha ettepanekuid selle parendamiseks ning mitmekesistamiseks.

Vajadusel saab igaüks ka vastavalt võimalustele ühes või teises tegemises öla alla panna. Näiteks juba siis, kui ilm päikeselisemaks läheb, on plaanis korraldada paaripäevased talgud ruumide sisustamiseks, kujundamiseks, värvimiseks jne.

Parkja sõnutsi on klubi juures hea, et see ei asu kesklinnas. Nii ei saa sellest läbikäiguhoov ning uksest sisse satuvad need, kes seda tõesti on teha plaaninud. Et klubi uksest avanevad maja sisehoovi, ei ole ka tülid naabritega kerged tulema, mida tõestas ka aastavahetusel peetud avapidu.

Lisaks on esimesele korrusele plaanis teha ka kohvik, kus maja külalised ja asunikud kehakosutust saaksid ja mis toimiks samas ka galeriipoe. Millal see aga täpselt juhtub, on aja küsimus, sest läbirääkimised kohvikupidajatega veel käivad.

Loomemajandus ootab lisa

Lõviosa praegustest loomakeskuse asunistest jagavad omavahel maja teise korruse ruume. Oma osa on edukalt hõivanud paberimuseum, kus Tartu Kõrgema Kunstikooli õppejõudude valvsa pilgu all saavad kätt harjutamas käia nii kunstikooli õpilased kui ka teised töötubade huvilised.

Nende kõrvaltoas käib vilgas remont — üsna pea peaksid valmis saama Haldjapere ruumid, kus hakkavad toimuma loovusringid kuni 3-aastastele lastele ja nende vanematele. Samas on oma koht ka Unikojal, kus sepiatatakse kõikvõimalike vahenditega uut elektroonilist muusikat.

Üheskoos sama pinda jagavaid rätsepa-, moedisaini- ja viltimistöökodasid nimetab keskuse programmijuht hellitlevalt kõige julgemateks huntideks. „Kui me maja enda kätte saime, olid nemad kõige esimestena platsis ja ajavad siiani edukalt oma asja,” selgitas Kaplinski.

Ehtekunstnike ja mööblirestaureerimistöökoda lähedal ootab uusi tulijaid suur saal, kus praegu on üleval veel kunstikooli näitus. Seda, kas sinna tuleb avatud kontoripind või galeriid, dikteerib ainult tulevik.

„Suurem osa majalistest on tulnud siia ja siis teinud ettevõtte, millega nad nüüd majandavad,” rääkis Kaplinski kohapeal toimivast loomemajandusest. Kui Kalevi tänaval asuv loomemajanduskeskus toimib põhiliselt ärikoolitusena, kus hoonete eripärast lähtuvalt on pigem kontorid ja galeriid, siis vanas Kastani tänava majas on rohkelt tootmisruumi ning ettevõtjad saavad seal pikemaid plaane teha.

„Ka Kalevis tahetakse äri teha, aga seda võib vast sõnastada nii, et meie ootame Kastani tänavale eelkõige neid loomemajandusettevõtteid, kes on inkubatsiooniosa juba läbinud. Kõik, kellel on äriplaanis vaja ruume või võimalust müra tekitada, mahuvad kenasti siia,” on Kaplinski sõnul ukseid uutele tulijatele avatud.

Katuseala hosteli päralt

Et kolmas korrus on ainult maja väikeses vanas osas, siis sinna uusi üürnikke nii pea ei mahu. Seal tegutseb juba mõnda aega taskukohaste hindadega hostel Looming (inglise keeles *looming* – miraaž, terendus, midagi, mis tundub eksisteerivat – M.M.), kellel on juba katusele laienemise plaanidki olemas. Nimelt tuleb sinna suvel katuseterrass, millele viitavad juba praegu lume alt veidi näha olevad kohvikulauad.

Praegu on Loomingus viis magamistuba, kuhu mahutab hea tahtmise korral 20 ööbijat. Seni peamiselt näitlejaid, muusikuid ja maailmarändureid majutanud mõnusa katusealuses on ka oma köök ja ühisruum, kus hosteli külalistel on võimalik omavahel tuttavaks saada ja koos mõnusalst aega veeta. Sinna on hosteli vedajad riputanud raamatute ja mängude juurde mõnusa kiikumise ja lõõgastuse andmiseks üles ka Nikaraaguast toodud võrkkiiged.

Aeg-ajalt korraldatakse ühisruumis loomingulisi eriolenguid: õhtusööke, filmiõid, veiniõhtuid, näitusi ja muid targutavaid, asjalikke või lõõgastavaid koosviibimisi. Mõne kuu pärast peaks seal antama ka Andres Keili käe all valmiva lastelavastuse etendus, mille täiskasvanute varianti saab näha kunagi suvel maja sisehoovis.

Nagu ka suurem osa ülejäänud majalistest, püüab

Anneli Võiari nuku- ja vilditoast leiab ainulaadsed kaltsunukud ning põnevad vilditud esemed, mis pakuvad suurt rõõmu nii suurtele kui ka väikestele. Foto: Merilyn Merisalu

Martin Rästa aka mammuti ruumiline installatsioon Typofesti raames. Foto: Lemmit Kaplinski

Kunstikooli stencilart workshop Kaarel Susi juhendamisel. Foto: Lemmit Kaplinski

Looming olla hea näide „teistpidi” mõtlemisest ja juhtida tähelepanu sellele, et antiiksest ja stiilsest kvaliteetmööblist loobutakse uue heaks liiga kergetähtselt.

Nii on hosteli voodid loodud heitliku saatusega Lõuna-Eesti palkmaja osadest, vanadest põrandaladadest ning ehitusel põrandakaitsena kasutuses olnud vineerist. Muu mööbel on pärit peamiselt erinevatest taas- ja uuskasutuskeskustest või on sattunud nende juurde hüljatuna eelmise peremehe poolt või siis ilusa kingitusena sõpradelt.

Seinamaalingute tegemiseks ja värvikujunduses on kasutatud värvijääke ning kõik segud ning värvilahendused on sündinud tegijate endi ning kunstnikest sõprade koostööst. Tubade kardinatega kasutatud veski jahusöelumiskangast, nagideks võtmeid, vanu suuri kruvisid, pildi- ja peegli- raamideks vana maja välisvoodri liiste. Igal asjal ja detailil on oma lugu rääkida.

Õpitubadest vabatahtlikkuseni

Tegelikkuses on asunikke majas veelgi. Koha peal tegutsevad veel graafiline disainer ja trummitöökoda. Muinasklubi Tarbatu on võtnud oma eesmärgiks aga korraldada hoones

umbes kaks korda kuus muinaskäsitöö õpitubasid. Kohalik kunstikoolgi korraldab aeg-ajalt majas näitusi või koolipidusid.

„Siin kehtib põhimõte, et meil on ruum ja kellelgi teisel sisu, millega see täita,” rääkis Kaplinski lisatõetavõtmistest. Nii on oma üritusi Kastani tänaval korraldanud ka Tartu linnavalitsuse kultuuri- ja noorsootöteenistuse osakonnad.

Linnalt saadi värskest toetust ka 2011. aasta avaliku õpitubade programmi tegemiseks. Tänu sellele hakkab eri õpitubadeprogrammi tegemiseks. Tänu sellele hakkab eri õpitubadeprogrammi toimuma tõenäoliselt varasemast rohkem ja kvaliteetsemad. Lisaks sellele saab neist võimaluse osa võtta märksa laiem publik.

Senise tegevusaja kaheks avaliku programmi tähtsündmuseks peab loomekeskuse programmijuht osalemist suvistel Hansapäevadel ja animatsioonifestivali KLIK!ESTONIA//KLÕPS läbiviimist mullu oktoobris. „See kolm päeva kestnud festival andis meile väga head tagasisidet ja ka publikunumbrid olid korralikud,” meenutas Kaplinski ja avaldas lootust, et ka sel aastal annab keskus festivali korraldamisse oma panuse.

Alates eelmise aasta märtsist on Noor-Eesti Loomakeskuse avalikest tegevustest osa saanud ligi 2500 inimest, mis on, arvestades seda, et lõviosa majas veedetud ajast on kulu-

nud ehitustööle, väga hea tulemus. Selle numbri sisse ei ole arvestatud niisama tänavalt sisse astunud ja ringi vaadanud külalisi, vaid kas õpitubadest või suurematest üritustest osa võtnud inimesed.

Põhiosa keskuse avalikest tegemistest moodustavadki mõne majalise veetavad õpitoad. Põhilised tõmbenumbrid siin on paberi- ja trükimuseum ning trükikoda, kus tegeletakse nii paku- ja siiditrüki kui ka küünalde valmistamisega.

Lisaks sellele on Noor-Eesti Loomakeskus alates eelmisest sügisest Euroopa Vabatahtliku Teenistuse (EVS) saatva, vastuvõtva ja koordineeriva organisatsioonina akrediteeritud. Kaplinski sõnul on keskusel endal juba tänavu lootust saada kohapeale tööle kaks rahvusvahelist vabatahtlikku, kes aitaksid keskuse tööde ja tegemistega hakkama saada.

„Ja hea meelega aitame me ka asjast huvitatud eesti noortele leida saatva organisatsioonina võimalusi vabatahtlikuna mõnda välisriiki minna,” lisas mees.

Uus kultuur vanas majas

Rahvusvahelises koostöös on loomekeskusel abi loota ka sellest, et ollakse tegevad organisatsioonis Trans Europe Halles (TEH). See 1983. aastal loodud Euroopa sõltumatute kultuurikeskuste võrgustik seob omavahel enam kui viitkümmet liiget rohkem kui kahekümne viies Euroopa riigis.

Suurem osa TEHi liikmeid tegutseb sarnaselt Noor-Eesti Loomakeskusega vanades tehasehoonetes. Kaplinski sõnul on selline Eestis üha tavalisemaks muutunud praktika välismaal juba ammu komme. Seal on kultuuri- ja loomemajanduskeskusi tehtud ka näiteks vanadest metroorongidest ja laevadest.

„Kui tootmine kolib linnast välja, siis on vaja leida neile tootmishoonetele uus sisu. Ja on üsna vähe asju, mida saab sellistes ruumides teha, näiteks korteriteks ümber ehitada neid hooneid ei saa. Mida saab, on tuua sinna nn pehmemat tootmist, kultuur ja loomemajandus on selleks heaks täiteks,” selgitas Kaplinski.

Nii on Kastani tänavaja maja enne loomekeskust olnud näiteks Greifi ja Noor-Eesti kirjastuse trükikoda, kuigi originaalis ehitati maja hoopis leivatehaseks. Küll on sellel majal kultuurilooma ajaloos aga siiski omamoodi eriline roll.

„See on Eesti sõltumatute kultuurikeskuste arenguloos pretseedenditu, et meil on käes kohe korralik keskküttega maja,” muigas Kaplinski ja tõi näiteks Tallinna Polymeri keskuse ja Tartu vana Pärnivabriku, mille mõlema puhul on tegu üsna kõledate ja külmade hoonetega.

Kunstnikud urkast välja

Poolnaljatades tunnistas programmijuht, et koos maja haldusjuhi ja partneri Madis Mikkoriga sai mõeldud ka seda, kas sellises keskkonnas üldse kultuuri teha saabki. „Äkki on see, et oleks külm ja katus läbi laseks, vältimatult vajalik keskkond ning valges ja soojas majas ei olegi seda õiget hõngu!”

Tegelikkuses aga ilma renoveerimistöödeta ei saanud. Oma tähelepanu vajasisid raskete masinatega puruks sõidetud põrandad, seinad, kanalisatsioon ja elekter. Ühele asutusele võis varem paarist lülitist siin-seal ja ühest elektrisüsteemist piisata, nüüd tahavad aga kõik majalised omaenda elektrit kasutada ja mõõta.

Tundub, et julge katse kunstnikud neile omistatud pimedatest ja räpastest urgastest välja tuua siiski toimib. Seda kinnitab ka fakt, et aprillikuu keskel korraldab loomekeskus oma ruumides varem mainitud TEHi poolaasta koosoleku, kust võtab osa ligi sadakond välisdelegaati sarnastest kultuurikeskustest.

„Kusjuures, kui keegi tahab saada kogemust sellise oma valdkonna väga suure ettevõtmise korraldamisele kaasa aidata või uusi kasulikke kontakte luua, siis kõik vabatahtlikud on teretulnud,” kinnitas Kaplinski ja lisas, et tööd jagub nii garderoobivalvuritele kui ka meediakommunikatsiooni spetsialistidele. Tuleb ainult õigete inimestega ühendust võtta ja oma huvi üles näidata.

Noor-Eesti Loomakeskus internetis:

www.nelk.ee

www.trykimuseum.ee

www.klubiprint.com

MANIFEST

Kooskõlastatud Kastani 38, Tartus 2011

Ma luban alati prinditud plakateid.

Seisan hea kaduvate kunstide levitamise ja populariseerimise eest.

Vaatamiseks/kuulamiseks toon võimaluste piires võimalikult palju välismaiseid artiste.

Käitun inimesega alati meeldivalt.

Püsin alati voos ja muutumises koos külaskajatega, et nad tunneksid ennast minuga mugavalt.

Ainult muusika saab meid päästa.

KLUBI PRINT

PAAR KÜSIMUST KLUBI PRINDI VEDAJATELE JANNOLE JA ROBERTILE

Küsis Helen Tammemäe

1. Millal ja kuidas te pidude korraldamisega alustasite? Mis on seni teie eredaimad mälestused toimunud üritustest?

Kusjuures ei teagi konkreetselt öelda, millal me koos alustasime — ilmselt Fonofooniad olid vast sellised konkreetsemad peoõhtud, kus sai kõlarid ametlikult ühele lavale pandud. Eraldi vaadates on pikad teed mõlema jalge all — Robert on algusest peale olnud pidudesarja Hea Muusika Õhtu üks eestvedajatest ja Janno alustas tänaseks kultuspeo staatuse saavutanud Illlubi korraldamisel abiks olemisega. Eredaimad mälestused on seotud meie jaoks siiski pigem inimestega, keda sellel teel olles kohanud oleme, sest tegelikult ongi kõige lollikindlam peoretsept head inimesed. Kuidas nad kõik ühte ruumi kokku saada? See on juba omaette kunst. Ise oleme püüdnud hoida seda poliitikat, et liigume pidudel rahvases ja hoiame madalat profiili, et saaks võimalikult objektiivset tagasisidet. Pluss see võrdlemisi varjatud ja salakaval tegevus tekitab müstilise sünergia korraldajate ja inimeste, kellele korraldatakse, vahel. Õrnalt on seda tunda, kui tead, mida otsida.

2. Teil on kohalikul skenel päris korralik staaž. Mis on Tartu peokultuuri eripäraks?

Siinsed inimesed on üsna tolerantsed ning tihti võid näha seltskonnas väga erineva kultuurilise taustaga tegelasi, kes üldist mentaliteeti trotsides samade naljade üle naeravad. Meeldiv on ka see, et keskmine tartlane suudab ennast enamasti välja murda sellest nõiaringist, et kokku saades hakatakse teiste elusid harutama ja sarjama kõike, mis häirib. Siin võid ka kõige õlleudusematest diskussioonidest leida sügavaid mõtteavaldusi, mis ei kõla sisutühjalt ega labaselt. Tartu teab, et ennast on vaja ikkagi aeg-ajalt täiesti lõdvaks lasta ja kui mõni sellega su kõrval üle pingutab, ei vaadata altkulmu, vaid enamasti aidatakse ja tekkinud olukorrale lähenetakse inimlikult, intelligentset.

3. Kus tekkis teie jaoks see tühimik, et otsustasite oma klubi ukseid avada?

Tegelikult oleme seda mõtet oma peades juba väga pikka

aega kandnud. Kui see kõik kirja panna, kuidas me Prindini jõudsime, siis saaks sellest korralikult halenaljaka tragikomöödia, kus kaks tegelast saavad pidevalt juhuste kokkulangemise tõttu vastu näppe, päid, kõrvu ja muid kohti kehal, aga ei jäta siiski jonni. Samas alati on tuju hea ja südamed soojad. Lõpuks jõudsimegi riburada pidi Kastani tänavale, kus meid ootasid ees täpselt need inimesed, kes meid täiendavad ja meie mõtetel täpselt nii nagu õigeks peame materialiseeruda lubavad. Väga meeldiv seltskond asjalikke visionääre. On, mille eest igal hommikul tänulik olla, kui silmad lahti teed.

4. Mille osas lubab Print teistest olemasolevatest Tartu klubidest erineda? Konkurentsi ei karda?

Prindi mõte, missioon ja idee on taastada inimestes usk muusikasse, mis suudab muuta maailma meie ümber paremaks — muuta inimesi, kes meie uksest sisse satuvad. Me tegeleme klubiga, andes endast kõik, et meist jääks maha jälg. Peale esimest pidu saab juba öelda, et Prindil on hing ja me lubame seda hoida, armastada ja harida. Prindist saab koht, kuhu tulla ja leida eest mõttekaaslased, keda vaadates tekib kõhtu soe tunne, millest viimasel ajal üsna lihtne puudust tunda on. Mantra? Siirus ja kvaliteet. Siirus ja kvaliteet.

5. Kolm unistuste artisti, kes Prindi lavalaudadel võiksid üles astuda?

Gilles Peterson on ainuke, kelle nime me tahame välja öelda ja tema PEAB tulema. Muud varianti ei ole. Ülejäänud kahega on selline lugu — ükspuha, kes nad ei ole... me tahame, et nad tunnevad ennast meie juures mugavalt ja koduselt. See on väga tähtis! Jätke see meelde.

6. ...ja kes Prindi ilusat visuaalkeelt kõneleb?

Prindi visuaalse poole eest on vastutav selline stuudio nagu Unikoda. Salapärase koht. Praegu rohkem ei räägi. Kes otse, see leiab.

Klubi Prindi peoprogrammi eest seisjad Robert ja Janno, kelle südameasjaks on ka klubi visuaalse keele kõnelemine. Foto: Martin Kuum

VEEL HULLEMAST

Indrek Lillemägi

Ain Kaalep ütles kunagi kuskil, et häälega luuletust ette lugedes võib „ära petta“, et hinnanguid saab anda ise silmadega teksti nähes. Olen üsna sama meelt ja võtan kõiksugu luulelugemisi kontsertidena, naudin heli ja atmosfääri. Pealegi viib elus luuletaja nägemine väga tihti raamatuteni. Ka „Hullunud Tartult“, novembris toimunud kirjandus-, muusika- ja kunstifestivalilt, võis loota peamiselt avastusi. Ja siis muidugi Andres Ehinit.

Välja aga kukkus hoopis teisiti. Ma ei tea, kas asi oli festivali õhustikus, aga, ausõna, nägin Staadioni tänava hullumaja pargis Kaisa Eiche pead. Kus Kaisa Eiche ise oli, seda ma ei tea. Tegevust maja sees juhtis hulluarst Malin, valge kittel seljas. Mida aeg edasi, seda vähem eristusid ravitsejad patsientidest.

Kohal oli kamp musta maagia professoreid, üks noor sakslane luges oma tekste nii, et palatis hakkas vihma sadama, Andres Ehin rääkis tõsimeeli kraanikaussidelt emaili söömisest. Peale selle liikuvat linna peal jutud, et keegi olla festivali ajal Juhan Liivi vaimu näinud. Peab vist Madis Kõivult küsima (vt Hando Runneli „Vete peal käimine keelatud“, Lrk 1-2/2011), kas see päriselt ka võimalik on; mina ei oska midagi arvata.

Kindel on aga see, et suutsin luust ja lihast Hasso Krulli pidada Tõnu Õnnepaluks. Võib-olla mõjutab prantsuse keelega tegelemine inimesi kuidagi ühes suunas, aga sattusin täitsa segadusse. Teadsin küll, et kuulan Krulli ja minu ees seisabki Krull, aga ta hää! ja kõik muu sidusid mu valged käised selja taha kinni. Diagnoose pandi „Hullunud Tartul“ üldse palju. Näiteks Margo Kõlari doktoridebüüt lõppes minu subjektiivsel hinnangul massilise autodiagnoosiga. Samas andis üsna patoloogiline kontekst tema igapäevahelide lindistustele ka muusikateraapia rolli.

Pean lõpuks tunnistama, et kogesin vaid poolt festivalist ja mingit tagasivaatavat ülevaadet seega teha oska. „Hullunud Tartu“ õhtusele osale Genialistide Klubisse oli kogunenud ilmselt suurem arv inimesi, kui on keskmise eesti luulekogu tiraaž. Katja Malini ja Erkki Luugi ümber vaba ruumi polnud, kirjanikud mängisid plaate.

Aga küsimusele, kas Tartu siis muidu polegi hullunud, vastan Hasso Krulli festivalil kõlanud (ja detsembrikuises Vikerkaares ilmunud) sõnadega: *veel on midagi/ veel on need veeleevikesed/ veelinnud ja veekalad/ veeleevikeste vool on veel.*

Kuluvarides teatakse, et hullumaja tagas aias aset leidnud kummastav protsess oli hästihoitud saladus ja ametlikust festivali kavast väljas. Dokumenteeris Gabriela Liivamägi, osalejad Kaisa Eiche ja Tanel Rander aka Chanel

Vasakpoolsest ülanurgast vaatab helilooja Margo Kõlar (temalt oli hiljuti kõlanud esiettekanne) eesti ühe intellektuaal-meelisema luuletaja Hasso Krulli esinemist.
Foto: Toomas Liivamägi

„Hullunud Tartu“ nimelise festivali korraldaja ei saa kõrvale vaadata Andrus Kasemaast, kes on kui mitte Eestis, siis kindlasti Tartus kõige rohkem nihestatust purskav kunstnik.
Foto: Toomas Liivamägi

Jaan Malini alias Luuluri jaoks oli meeldiv ja ka pisut piinlik, kui väliskülalised üheskoos talle oodi lugesid; vasakult ruemeenlane Peter Sragher, Austria inglane Peter Waugh, rootslanna Katja Malin ja belglane Philip Meersman.
Foto: Toomas Liivamägi

Üllatav oli meedia reaktsioon aktsioonile ning kommenteerijad lasid klahvidel klõbiseda. Dokumenteeris Gabriela Liivamägi, osalejad Kaisa Eiche ja Tanel Rander aka Chanel

Luuluri jaoks muutus arstikittel sel õhtul nii armsaks, et ta ei loobunud sellest ka diskosaalis.
Foto: Toomas Liivamägi

SELSTKOND

Ajukaja on Raul Saaremets — mees, kes ei püsi mingis kellegi poolt välja mõeldud muusikalises lahtris. Läinud aasta lõpus ilmus Ajukajal esimene plaadike täis hämarat ja sisekosmilist tantsumuusikat. Kohtusime Rauliga raadiomaja kümnendal korrusel, kus Raadio 2 toimetuses asub ka tema tõine pesa. Kuigi Raul kurtis, et hiigelsuur madalrõhulohk ja kõhedavõitu vihmane ilmake mõjuvad tema enesetundele halvasti, panin diktofoni lindistama.

Miks võttis Ajukaja debüütalbumi ilmumine 13 aastat? Kas ootasid aega, mil vanad lood liiguksid üheskoos uuega kindlasse voogu?

See polnud kunagi albumina plaanitud. Ma olen seda alati ilma igasuguse plaanita teinud. Ma isegi ei mõtle, kas see töötab tantsupõrandal, ma lihtsalt teen. Üheks hetkeks kogunes neid lugusid nii palju, et ma võiksin rahulikult vähemalt neli albumit välja anda. Plaan ongi, et sel aastal tuleb veel kaks.

Ma mängin tihti plaate ja aeg-ajalt panen ka mõne oma loo. Mingil hetkel tekkis enesekindlus — panid peol oma loo ja vaatasid, et inimesed reageerivad kuidagi teistmoodi. Terve õhtu jooksul ei toimu midagi ja kui mängitakse sinu lugu, siis tullakse küsima, mis see on. Ma pole neid lugusid kuskile saatnud, aga mõned sõbrad on öelnud, et „lõpeta ära, miks sa neid endale hoiad.” Kui nemad ütlesid, et see on jube hea — võib-olla on see pettekujutelm —, siis tekkis tunne, et las nad lähevad maailma laiali.

Aga ma teen seda ikkagi omal moel. Seda plaati tegin ka limiteeritult. Nii on mul endal ka hing rahul.

Paljud muusikud kirjeldavad plaadi tegemist kui ümbersündi. Kui sa albumit kokku panid, kas sa siis ei tabanud end mõttelt, et sa oled nüüd oma mineviku helikandjale hoiule pannud ja aeg on püstitada uued eesmärgid?

Mul ei ole eesmäärke ega plaane. Projektipõhiselt ma ka ei mõtle, kuigi mul on mõned mõtted, kuidas ma tahaksin muusikat teha. Ma olen kadestanud Vaikot (Vaiko Eplik – JT), kes teeb muusikat oma stuudios, kus mängib trummid ja muud pillid sisse. Ma olen seda ise ka väga tahtnud. Ammustel aegadel sai midagi sellist tehtud, aga nüüd tahaks teha korralikult. Tõenäoliselt ma jõuan kunagi sellise plaadini, kus ma olen traditsioonilises mõttes pillid sisse mänginud ja võib-olla külalislauljaid kasutanud. See on ka plaan, et anda välja paar plaati limiteeritud CDna ja teha see vinüülke ka ära.

Kui reaalne see on?

Kui ego suurt pauku ei saa, siis teeb ikka ära. See plaat on nii positiivselt vastu võetud ja annab julgust, et võib teha küll. Ma olen kindel, et osad tüübid hakkavad järgmisi söimama. Võib-olla esimesel korral ei tahetud või polnud tekkinud seda trendi, aga järgmisega hakatakse kindlasti mõlisema. Aga lood on täpselt samasugused, pole mingit erinevust.

Mulle tundub, et uuemad lood on su vanades palades esile toonud kõige isikupärasemad karakterid. Sul on oma käekiri, mille järgi sind alati ära tunneb. Kui suur on nüüdisaegse keskkonna mõju, et need lood värskest ja võimsalt kõlaksid?

Praegu on hea aeg — ühtegi stiili pole konkreetsetl esil, mille kõrval sa mõjuksid anakronistlikult või kuidagi vanamoodsalt. Paar aastat tagasi oli põhiline *dubstep*. Mäletan, kui siin käis keegi inglise *dubstep*'i tüüp ja korraldaja pani meid tutvustades mulle hausi-DJ tiitli. See oli kuidagi solvav. Nüüd need *dubstep*'i vennad kuulavad kõik haussi. Aeg on õige selle jaoks. Kuigi ma ei ütleks, et minu musa hauss on.

Mis see siis on?

Toores jama on. Mul on selliseid lugusid hästi palju, kus ei toimu mingit arengut. Ma olen korduste või *loop*'i (korduv fragment muusikas – JT) asja fänn olnud lapsest saadik. Kui *loop* töötab, siis see võib mul terve päeva käia ja kõik on korras. Aga ma olen täheldanud, et inimestel on vaja arengut, muidu jääb sellest väheks. Ma ikka pisut mõtlen, et keegi veel natuke aru saaks.

Ma saan aru, et sinu jaoks on ikkagi oluline, et su lood annaksid kuulajale positiivse kogemuse, et nendest õhukuks positiivsust mis tahes kujul.

Selle sa pigistasid mult välja. Kui ma selle tunde ise kätte saan, siis mulle piisab sellest. Muusika tegemine on mediteerimine — aju puhkab, sa ei pea midagi mõtlema. See on HÄSTI mõnus tunne, kui sa saad maailmast või oma mõtetest eemal olla. Ma usun, et ma sellepärast musa teen. See, et see on kaup või heliteos, mida võiksid teised inimesed ka

AJUKAJA ÖINE TOORUS

Jürgen Tamme

Foto: Renee Altrov

kuulata, tuleb sinna juurde. Minu põhitegevus on mediteerimine. See on mõnus!

Räägime veel meditatsioonist. Olles vastuvõtja, kes sinu poolt loodud olemist tarbib, siis kas sinu arvates tuleb su lugudele anda aega areneda ja kasvada, et selguks millised nad olla võivad? Või on see üks neist üleanalüüsivatest küsimustest?

See pole süvamuusika, millesse peaks süvenema või mida analüüsima. See on primitiivne ja lihtne. See kas tuleb sulle pauhti peale või ei tule — kahetimõistmist olla ei saa. Muidugi peab temaga harjuma inimene, kes üldse tavapärasest erineva muusikaga kokku ei puutu, aga mis me neist inimestest ikka räägime. Ma kujutan ette, et võib-olla kõige labasemat popmuusikat tarbivale inimesele võib see tunduda tõesti imelik. Või inimesele, kes ainult klassikalist muusikat kuulab.

Arvad, et su muusika üldse jõuab nendeni?

Ei usu. Ei peagi jõudma. Minul sellega probleeme pole. Mulle meeldib hästi palju erinevaid asju kuulata. Ma ei kujuta ette, et elad ainult Detroidi teknot kuulates ja ei tea millestki muust midagi. Ma olen John Peeli koolkonna inimene, minu jaoks on see loomulik.

Mõtled küll, et heliloojad või klassikalise muusika pillimehed on mingil kõrgemal astmel, aga kui nad ainult oma „kõrgema kunstiga” tegelevadki ja millestki muust midagi ei tea, siis see on n-ö kõrgemal tasandil enda piiramine. Kunagi tegi Siim Nestor Una Bombast (Röövel Ööbiku järeltulija ja eelkäija – JT) artikli ja andis erinevatele heliloojatele seda plaati kuulata. Ma ei mäleta kes, aga keegi ütles, et tal ei ole selle kohta isegi midagi öelda. Öudne tuju tuli! Minus lõi see punkar välja, kes tahtis kohe perse saata sellise suhtumise. See on täpselt sama nagu Meie Mehe fänn, kes ainult Meie Mehe lugusid tunnistabki. Piiratus ja lihtsustatud maailmapilt on väga halb.

Mul on hea meel, et seda albumit ei saa kirjeldada sõnadega ennast-ära-unustanud eksperimenteerimine. Sinu muusika hingab ja liigub edasi sundimatult. Sa

oled öelnud, et „Ajukaja” on valminud poolunes. Kas väsimuse haripunktis loodu aitas sul ideid ja taotlusi paremini tabada?

Ei, see on tingitud sellest, et ma ei saa muul ajal muusikat teha. Minu jaoks on hästi võõras päeval millegi loomingu-ge tegeleda. Isegi kui ma pean plaadiretsensioone kirjutama, siis mu pea töötab öösel paremini. Mina loomingu-ge päeval ajal tegeleda ei saa! Isegi kui ma tahaksin, siis on see võimatu, sest ma käin päeval tööl ja kodus on teised inimesed ning eraldi oma stuudiot mul pole. Sellepärast teengi öösel.

Selge, et see mõjutab sind sa oled sellises seisundis, kus ümber on totaalne vaikus. Rõdule suitsu tegema minnes vaata, et terve maailm on surnud või magab. Sul on klapid peas, kuulad lugu ja vaatad seda mittemidagi, mis su ümber on. Sul ei teki öösel kell kolm — kui sa sel ajal lugu teed — sellist tunnet, et sa tahaksid lugu, mis haaraks kõiki kaasa. Öösel kell kolm ei tule sellist mõtet pähegi.

Aga päeval tuleb?

Kui sa teed muusikat päeval, siis sa teed seda nagu tööd. Kui me räägime tantsumuusikast, siis see peab olema funktsioneeriv ja kaalutletud. Öösel ei pea nii mõtlema.

Millele sa nende unetute ööde kestel üldse mõtlesid?

Muusikat on hea teha, kuna siis ei pea mõtlema. Kõige hirmsam asi, mis inimesega juhtuda võib, ongi see, et ta hakkab mõtlema. Praegu on mul siin Facebook lahti ja seal ju näed inimeste mõttetöö tulemust. Ma arvan, et 95 protsendile inimestest on mõtletegevus väga kahjulik, sellepärast ta tõmblebki nagu orav rattas, peaasi et ta mõtlema ei peaks. Mulle ei meeldi üldse oma mõtetega olla.

Millal te Ööbikutega (Röövel Ööbik; loomingu-ge jõuk, kus Raul mängib trumme, kuigi ta end „päris” trummariks ei pea - JT) muusikat teete?

Vanasti tegime ka öösel, aga nüüd teeme päeval. Ja kui sa seda kuulad, siis see ongi väga kalkuleeritud konkreetne popmuusika väikeste rakisugemetega.

Kas midagi muutus ka, kui te öiselt ajalt päevasele kolisite?

Ja-jaa. Kui me stuudios oleme, siis sellist udutamise tahtmist enam ei teki. Kontserdil küll. Kui võimalus on, siis seal me kipume ikka käest ära minema ja kontrolli alt väljuma. Kontserdil on see väga mõnus! Stuudios me midagi sellist enam ei tee. Vanasti läksid stuudiosse ja kippusid seal ka mängima nagu jumal juhatas — spontaanselt, poolimprovisatsiooniliselt. Praegu me seda kindlasti ei tee ja mul pole selle vastu midagi. Mulle on see isegi uus ja huvitav tegelikult. Aga enda asju ma küll kaalutletud ja teadlikult funktsioneerivas vormis tegema ei hakka.

Kas Ajukaja ja Röövel Ööbik asuvad siis põhimõtteliselt erinevatel poolustel?

Üsna. Ööbikus on teised tüübid ka, kellega peab arvestama. Kui sa üksi teed, siis ei pea kellegagi arvestama. Aga ma ei eelista ühte teisele. Ma tunnen rõõmu mõlemast ühtmoodi. Ma imestan, et tegelikult pole aru saadud, kui hea Röövel Ööbik on. Minu arvates pole kunagi aru saadud. Praegu mingid *truehead*’id räägivad, et vanasti oli hea ja see uus on pask. Vanasti nad isegi ei kuulunud meid, aga nüüd on hea rääkida, et vanasti oli äge. (Ohkab pettunult) Ma mõtlengi, et millal see praegune kohale jõuab, aga tõenäoliselt ei jõuagi.

Sa mõtled „Ringrada” (2009. aastal ilmunud Röövel Ööbiku viimane album - JT)?

Jah. Minu meelest on see VÄGA HEA plaat. Ausalt öeldes oleks nõme, kui ma ütleks, et see on ilge sitt. Mis mõte seda siis üldse teha on!?

Mida sa ütleksid neile kannatamatutele inimestele, keda pole võimalik aeglaselt muusika sisse meelitada, sest nende tähelepanu võitmiseks peab olema volüüm põhjas ja trummid täiskäigul?

Inimesed on ju erinevad. Las nad olla omamoodi. Mulle teeb nalja, kuidas teinekord istud seltskonnas ja siis räägitakse filmist, mida kõik on näinud. Filmist räägitakse kahte või kolme täiesti erinevat versiooni ja sa ei saa aru, kuidas teine on sellest täiesti teistmoodi aru saanud. Minu jaoks pole vaja ühtlustada, et kõik ühtmoodi aru saaksid.

Samas on hästi palju lihtsalt labast muusikat, mis süvenemisvõimega või arenenumat kuulajat tugevasti piinab. Kui tahta mind piinata, siis on päris mitu Eesti ansamblit, kelle muusikaga võiks mind tõenäoliselt vaimsest ära sandistada. Kui mind kuskile ruumi sulgeda ja seda siis kolm tundi järjest lasta, siis ma tõenäoliselt tuleks sealt välja ja oleksin pool aju kuidagi nii välja lülitanud, et see enam kunagi tööle ei hakka.

Sa nende nimesid ei taha nimetada?

Ah, kõik inimesed teavad neid bände nagunii ja paljudele selle muusika fännidele on hoopis minu muusika selline. Maailmas ei peagi olema kõik inimesed ühtmoodi. Mõnele pole süvenemisvõimet antud. Eks seda saab arendada, aga tihti näed, et mõned inimesed püüavad kunstlikult näiteks joogas käima hakata ja siis võivad tulemused päris kohutavad olla. Kui mõni tegeleb tõsisema meditatsiooniga ning hakkab süvenema ja mõtlema, siis ongi tulemus käes. (Irooniliselt) Lõpuks hakkab veel bändi tegema ja siis on perses! Ja siis meie normaalsed inimesed peame kannatama. Nagu Reiljan ütles, et las igaüks jääb oma liistude juurde. Täiesti õigesti ütles, kuigi ta pidas midagi muud silmas ja see oli igavesti vastik.

Milliseid muusikalisi mõjutajaid sa viimase plaadi puhul rõhutada sooviksid?

Neid mõjutajaid on olnud lapsepõlvest saadik. Mulle meeldivad asjad, mis ei ole valmis, mis on toored ja pole eriti kvaliteetsed. Kõige hirmsam on hästi filigraanselt tehtud kõik-on-paigas-professionaalne muusika. Mul on tunne, et ma teadlikult väldin seda. Ma pean silmas professionaalust, mis on igav ja kuiv. Kui ma kuulen, et keegi on midagi väga toorelt, ägedalt ja mõjuvalt teinud, siis olen hästi kade ja mõtlen nende peale küll. Mõjutajaid on palju, aga kedagi konkreetsest ma järele ei tee — see on päris muusikute teema.

Miks sa just detsembris plaadi välja andsid? Ilmselt see-tõttu ei sattunud see paljudele aastalõpu autahvlitele.

Jõulude ajal ilmub kõige rohkem plaate ja detsembri lõpuks on kõik aastalõputabelid juba kokku pandud. See oli täiesti teadlikult nii sätitud, et sellele võimalikult vähe tähelepanu pöörataks. Et sellel oleks ainult nende inimeste tähelepanu, kellel seda vaja on.

Kuna „Ajukaja” andis välja su enda kureeritav plaadifirma Umblu, siis kas sa muretsed ka, kas su plaadid müüvad? Või on läbimüük asi, millele ei tohi oma firma puhul mõelda?

Tegelikult ikka peab mõtlema, sest ei ole mõtet anda välja asja, mida keegi ei osta. Kas või loodusressursside mõtetu kulutamise pärast. Milleks toota asja, mida kellelgi vaja ei ole? Kui ajastusest veel rääkida, siis tõenäoliselt oli ka hirm, et see satub nende inimeste kõrva, kes seda kuulama ei peakski. Mulle meeldib, kui asju üle ei promota. Natuke peab ikka promo tegema, aga seda tuleb teha nii, et ei jääks muljet, nagu lükataks sulle seda igast august ette. Parema kui teavad ainult need, kellel seda vaja on. Milleks mul on vaja, et see plaat satuks nende inimeste ette ja hammaste vahele, kuhu ta ei kuulu?

Sulle ei meeldi kriitika?

Ei meeldi jah! Kriitika ei ole kunagi õige. Ekspressis kirjutas sellest plaadist Yostafa (Aleksander T. Yostafa — JT). Nestor andis plaadi spetsiaalset talle, kuna ta elab Brasiilias, julgeb kindlasti mõliseda ja siis ei tule mingit kiidulaulu. See, mis ta seal ette heitis, see pole kriitika ega asi.

Mis sind konkreetsest häiris?

Ta ütles, et lugu „Fashist” ei vääri oma pealkirja! Kusjuures korrektor oli *sh* loo nimes š-ks muutnud. Aga ma ei mõelnud Hitleri Saksamaad ega natse, vaid see oli tuletatud sõnast *fashion*. Ma kunagi avastasin, et *fashist*, sõnast *fashionista* (andunud moejünger — JT), tähendab hoopis midagi muud. Yostafa heitis ette ka seda, et mingi lugu ei täitnud oma täit potentsiaali. Ma proovisin teha seda lugu üht- ja teistmoodi, aga siis sain aru, et fakk, ma olen nagu päris tantsuproduktent nii ning jätsin teadlikult algse versiooni. Halb kriitika on täpselt sama sitt, kui sitt kiitmine! Vahet ei ole.

Kas sa seda kriitikat oled kuulnud, et see album on nagu kogumik? Või oligi see taotluslik?

(Hingab sügavalt) Seda ma tundsin ise ka tegelikult. Mul on nende lugudega raske suhestuda — ma olen need ise teinud ja neid miljon korda kuulanud. Ma ei saa nendest enam aru. Sellepärast mul oligi vaja sõprade abi. Nende lugude valimise andsin ma Siim Nestorile ja Andrevskile. Ma andsin neile kuue või seitsme tunni jagu enda muusikat, et nad valiksid välja, mis seal olla võiks. Neid lugusid oli nii palju ja mulle tundus absurdne, et ma teen selle plaadi lühema. Kuidas see valik siis üldse teha?! Selge see, et pikad plaadid on tüütud ja kui see sind vahepeal veel ära tüütab...

Siis saab alati kinni panna...

Jah. Minu point oli see, et oleks võimalikult palju materjali. Ma tegin niigi selle veidi miksituna, siis see mõjub ehk lühemana. Aga sellega ma olen nõus ja see on normaalne kriitika.

Võib-olla on üks põhjus, miks keegi ei julge sind kritiseerida see, et sa oled aastate jooksul mõjutanud ja suunanud paljude inimeste muusikamaitset. Mõned on sind koguni Eesti John Peeliks nimetanud. Kas sa enda õlul vastutuskoormat ei tunne?

(Blaseerunult) Mkm. Iseenesest see võrdlus ei häiri, aga ma olen John Peeli kõrval haledamast hale vend. See võrdlus on olematu. Ma olen pisike liivatera korvpalli kõrval, kui nii võrrelda. Peel oli jumal ja hästi lihtne inimene — ta ei tundnud end guru ega Inglismaa muusikaajalugu mõjutanud inimesena, kuigi seda ta tegi. Ta tõesti muutis tänu oma raadiosaatele tuhandete bändide ja fännide elu! Ta tegi tohutult palju, aga ta ei mõelnud sellele kordagi. Tänu sellele ta neid asju teha sai. Ma ei kujuta ette, et raadiosaadet võiks kuidagi teistmoodi teha.

Kas sa suudad meenutada, millal muusika sind esimest korda ära võlus? Mis lugu see olla võis?

Seda ma mäletan täiesti konkreetsest. See oli Black Sabbathi „Iron Man”. Ma võisin käia esimeses klassis, tüübid vilistavad akna taga ja ütlevad, et tule jalkat mängima, aga ma ei saa minna, sest vennad tulevad õhtul koju ja siis ma ei tohi makki katsuda. See oli lintmakk ja minul tatil polnud lubatud seda katsuda — lõhun veel ära või midagi. Black Sabbathiga käis mul esimene tõsine pauk ära!

Näed, teine samasugune seisab seal (osutab riulilt midagi otsivale Koit Raudsepale). Täiskasvanud mees, aga mille järgi ta kurat endale ameti valis?

Koit: Küsid minu käest nüüd või? (Naerab)

Raul: Selleks läheb ta loomulikult maailma kõige suuremasse plaadifirmasse tööle, sest siis saab kõige kiiremini ja kõi-

ge rohkem plaate. (Tegelikult töötab Koit muusika hulgilaos Pedrobeat, mis müüb muuhulgas ka maailma nelja suurema plaadifirma toodangut — JT.)

Koit: Kui ma seda kunagi Raulile ütlesin, siis ta ei uskunud mind!

Raul: Miks ma ei uskunud, ikka uskusin.

Koit: Sa ütlesid, et see ei ole võimalik, et üks inimene võib oma elu nii seada. (Kaob püksudes kõrvalruumi. Jätkab Raul.)

Ma üks päev mõtlesin, palju ma olen plaatidele raha kulutanud. Lihtsalt vaatasin neid reas, mul on kelder ka neid täis, ja mõtlesin, et iga plaat maksab. Mõnele inimesele võib see halvasti mõjuda, tõenäoliselt peab ta mind idioodiks.

Ma arvan, et sa pole seda kunagi kahetsenud.

Loomulikult mitte. Ikka on vaja juurde saada! Kui enne pidid otsima, mis sulle meeldida võib, siis nüüd seda küsimust pole. Praegu on huvitav, et kui kunagi pidid aastakümneid Frank Zappat uurima ja kirjandust koguma, siis nüüd võib aastatepikkuse töö ära teha 15 minutiga. Mingis mõttes on see väga lahe, aga samas on sellel kiirtoidu maitse juures. Müstika on täiesti kadunud. Sellepärast mulle meeldivadki praegu need artistid, kes end väga kergesti kätte ei anna.

Too mõni näide.

Näiteks see poolenisti Eesti bänd Hype Williams. Nad räägivad, et nad polegi nagu bänd. Nad põgenesid Londonist Berliini ja tihti ei pane lugudele isegi nimesid. Aga nende viimane album on absoluutselt igal pool, isegi NME kirjutab neist, kuigi nad teevad kõik selleks, et neid poleks olemas. Nende videod on nii suvalised, kui üldse olla saab. Sellepärast nad mulle meeldivadki, seda rohkem sa neid tahad!

Millist lugu kuulates tabas sind viimati efekt „kurat küll, sellist ei ole ma elus varem kuulnud!”?

Sellist tunnet pole ammu olnud, et kuuled midagi ennekuulmatut. Kõik on ikkagi millegi moodi. Ma arvan, et kõige vingem sedasorti asi oli Burial. On ka avangardiste, kes mulle meeldivad ja kes põhimõtteliselt kõlavad nii nagu mitte ükski varasem asi, aga nuiaga nad pähe ei löö.

Näiteks mees, kelle plaate ma praegu agaralt ostan on James Ferraro. Sarnane *lo-fi*-artist nagu Ariel Pink, aga kui Pink teeb palju nalja ja poppi, siis tema tõsiselt sügavat asja. Ta sämplib täiesti absurdseid asju ja kohati ei saa üldse aru, kuidas see muusika tehtud on. Mis kurat seal toimub? Kuidas üldse saab nii „halva” saundiga asju teha!? Kõik see müstika töötab väga hästi.

Kuidas sa üldse lo-fi'sse suhtud?

Oi, mulle jubedalt meeldib! See on tulnud nii tugevasti peale, et seda võib lausa varsti uueks grungeks nimetada. Ameerikas on tohutult selliseid bände ja nad annavad välja ainult kassette. Igal juhul, kogu see *lo-fi*-teema on totaalne buum! Ma olen avastanud, et meinstriim press sellest eriti ei kirjuta. *Chillwave*-ist on siin-seal juttu olnud, aga laiemas plaanis ma ei näe, et sellest näiteks MOJO kirjutaks. Võib-olla ma loen valesid ajakirju, aga ma ei ole näinud, et NME-l oleks olnud kaas, mis räägiks *lo-fi*’st. Tegelikult on see nii massiivne ja ma ootan, millal see pauk ära käib. Paljud hästi professionaalselt ja jube hästi kõlavad asjad mõjuvad seetõttu erilise anakronismina.

Sa pead silmas üleprodutseeritud muusikat?

Sellist hästi kvaliteetset. See on nii huvitav, et kust see *lo-fi* üldse alguse sai ja tekkis. Kust tekkis äkki terve põlvkond? Ma vaevan oma pead sellega ikka kõvasti. Ariel Pink on *lo-fi*-teema n-ö Nirvana. Ferraro on täpselt samasugune tüüp. Võib-olla isegi huvitavam. Ma mäletan, et kui me käisime Ameerikas ja andsime seal neli-viis kontserti, siis iga bänd oli nagu Nirvana. Selliseid bände oli tuhandeid, lihtsalt Nirvana sai kuulsaks. Ariel Pink on *lo-fi* lipulaev, maskott.

Ütle lõpetuseks, et millised on need kolm albumit, mida peaks ostma inimene, kellel pole ühtegi plaati?

Koit: Raul ei hakkaks sellisele üldse mingeid soovitusi jagama. (Kõkutab naerda)

Raul: Ei, ma tean küll, mõtlesin just välja. Kuna Ajukajal tuleb kolm plaati, siis need kolm võiksidki olla! (Naer)

DJ-ANKEET

Vastab: Christofer Loffe Eriksson aka DJ Funky Loffe (SWE)

Loffe on Tallinna üritustesarja Šnaps resident DJ.

DJ-debüüt: 15-aastaselt mängisin esimest korda ühes kodulinna noortekeskuses. Hüppasime koos ühe sõbraga tihti rataste selga ja käisime seal, 7 kilomeetri kaugusel, harjutas. Ühel õhtul toimus seal disko — see oligi minu debüüt. Pärast seda olin juba sõltuvuses.

Muusikas oluline: Idee selle taga. Kellele see mõeldud on ja mida see väljendab. Isegi kui see idee on teha muusikat ilma igasuguse emotsionaalse sidemeta, võin ma seda aktsepteerida. Ma tahan, et muusika oleks läbi mõeldud, ja kui selle mõte ongi mitte mõtet omada, on see lahe, sest vähemalt autor teab, millega ta tegeleb. Pisut arusaamatu, ma mõistan, aga just seda pean ma oluliseks.

Muusikas ebaoluline: Mis aastast see pärineb. Kui sa kuuled mingit lugu esimest korda, on see uus muusika.

Mida mängin: Mängin palju erinevaid stiile, ent kuna mu taustaks on tants, siis keskendun alati tantsulisemale muusikale. Näiteks mängin *chicagot*, *acidit*, *deepi*, *techi*, *tribalit*; mõnikord, kuigi seda tehes tunnen end odavalt, mängin ka *electrot*. Palju mängin ka *discot*, *funki*, *jazzi* ja *dubstepi*.

Mida ei mängi: Muusikat, mis peaks olema „naljakas“. Ma ei talu seda.

Eredamad mängumälestused: Neid on palju, kuid üks pärineb sellest suvest. Mängisin Stockholmis amfiteatris 5000le inimesele, see oli päris hea tunne.

Tehnilist: Viimasel ajal mängin ma Serato Scrach Live programmiga, kahe Technics CDJ-1000 ja DJM-800 mikserpuldiga. Samas, kuna ma ostan palju vinüüle, siis mõnikord mängin ka ainult neid. Sellisel juhul kasutan Technics I200 mängijaid ja Rane TTM-56 pulti.

Ma arvan, et lisaks ilmselgele (miksida rütmidele tuginedes jne) on kõige olulisem meeleolu loomise oskus ja oma lugude ülesehituse tundmine, teadmaks, kust ja mida miksida.

Nõuanne: Lihtsad *mixid*. Isegi kui sulle ei meeldi see muusika, mida sa mängid, tee selline nägu, sest muidu ei meeldi see kellelegi — „müü“ oma setti.

Viis klassikut: (need on järjestatud selle alusel, mida ma tavatsesin kuulata ja mida nüüd kuulan, mitte selle alusel, mis on uuem):

Diana Ross – Love Hangover

Coke Escovedo – I Wouldn't Change a Thing

Tyree – Acid Crash

Cajmere feat Dajae – Brighter Days (Underground Goodie Mix

Kevin Irving – Children of the Night

Viis hetkekummitajat:

Robotman – Do Da Do (Hard House Dub)

Kevlar – Feelings Are Weapons (Kink Psyche Funk Dub)

Azari & Ill – Into The Night

Mayer Hawthorne – Green Eyes Love (Classixx Remix)

Janet Rushmore – Joy (Choice Mix)

Lõppsõna: Jagage muusikat! Kui kellelegi meeldib mingi lugu, mida mängid, ütle talle, mis see on. Nii saab see teine inime-ne targemaks, saad sina targemaks ning kõik, kes selle kultuuriga kokku puutuvad, arenevad. Aga selles ju mõte ongi.

Simple Minds – New Gold Dream (81-82-83-84) (Virgin, 1982)

Kuulas: Jürgen Tamme

Kunagi hallil ajal, kui elu oli värvitu ja kõle, oli helgeks hetkeks tuimas eksisteerimises välismaal elavate sugulaste abiga saadud kassettmakk. Kas ikka saite aru? Kassettmakk, päris oma kassettmakk! Kuna muusika hankimine on muutunud enamasti failipõhiseks, pean vajalikuks täpsustada, et selles kaardervärgis peitunud jõud muutis oluliselt elu üldpilti, leevendas elamise valu ja kui sellesse uskusid, siis natuke ravis ka.

Kuna kassetid olid defitsiit, siis leidsid seal oma koha ainult need lood, mis mürdsid kõige sügavamatesse südamesoppidesse. Kuigi välismaa raadiojaamad tuksusid nõrgalt läbi sahina ning häid kodumaiseid saateid oli vähe, ei jäänud nendele lintidele millimeetritki vaba ruumi. Vastupidi, ma kuulasin need lindid sõna otseses mõttes ribadeks! Seepeale ütlesin: „ohsavanaraisk“ ja „egas midagi“, poetasin ehk paar pisaratki ja kleepisin katkenud otsad tarmukalt uuesti kokku. Kuni järgmise korran. Jälle paar pisarat, liimipulk ja rõõmuvärin...

Väljakutsuvat punast REC-nuppu litsudes sattusid kassetidele lood, mis tekitasid tublisti eufooriat ja soojust ning —kuidas ma nüüd ütleksingi? —, panid nii mõnegi asja paika just sellesse kohta, kust see veel puudu oli. Nendest lugudest saaks koostada lausa eraldi õpiku. Seekordne peatükk puudutab aga šoti punkti Simple Minds. Teate ju neid endiseid punkareid, kes U2 kiiluvees sentimentaalset süntesaatoripoppi (lollakas väljend, eksole) tegema hakkasid, üürates tänaseni oma suurimat massilaulu „Don't You Forget About Me“ sellise innuga nagu püüaks kivist vett välja väänata.

Kuulsin seda pala hiljuti raadiost ja tekkis tahtmine häbitult karjuda: „Aitab küll eite dele kõrvakarjumisest!“, aga selle asemel tuhnisin tolmates kastis ja töin päevavalgele kasseti, kuuhu olin lindistanud nende viienda stuudioalbumi. Mul on vinüül ka olemas, aga sel hetkel tahtsin kuulata tuhma kõlaga kassetti. Ja vot see oli kuradimoodi vägev! Tuju läks kohe heaks. Albumi veatu ja reipa nimiloo ning hõllandusliku ja südamliku „Somebody Up There Likes You“ tahaks õrnalt sisse pakkida, et need kuidagi viga ei saaks. Ma olen õnnelik, et mul see album olemas on!

Karavan – Karavan (Melodija, 1987)

Kuulas: Margus Kiis

Mart Juure kuulsas esseekogumikus „101 Eesti popmuusika albumit“ seda albumit sees pole. Kahjuks, sest see plaat on Eesti, on (vägagi ja briljantselt) pop ja muusika ning tegemist on ka klassikalise vinüülalbumiga.

Mart Juure kogumikust väljajäämises mängib muidugi suurt rolli asjaolu, et nüüdseks on Karavan degradeerunud Karl Madise logisevaks taustabändiks, kus pole enam ühtegi teist liiget 80ndate klassikalisest koosseisust. Veerand sajandit tagasi olid lood veidi teised. Bändis oli 3 laulukirjutajat, 3 vokaalsolisti ja kõik liikmeid olid asjalikud tegijad: lisaks Madisele siis kitarrist/laulja/kirjutaja Agu Tammeorg, bassist/laulja/looja Meelis Punder, klahvpillimängija/looja Aarne Saluveer ja trummar-vokalist Jaan Karp.

Käesolev plaat oli Karavani teine. Üldse ilmus bändil kummalisel kombel (sest plaatide väljastamine oli toona paras imetegu) kolm vinüüli: 1986 esimene omanimeline (või siis pealkirjata), siis see käesolev ja 1989 „Vaikselt“. Praegu kuulatav on neist parim.

Täiesti ilmselgelt on Karavanil olnud toona kolm suuremat eeskujut: muidugi Queen (mille stuudios kombineeritud vokaalharmonioid üritati käsitsi jäljendada, kui originaalbänd seda tegelikult ei vaevunud), briti mahesouli kruuner Paul Young ja elegantse uusromantismi kehastus Spandau Ballet.

Viimase mõju Eesti popmuusikas on üldse millegipärast unustatud, aga just sellel plaadil on see eriti ilmne. Kohe alguses ilmneb see plaadikujunduses — ümbrispidi keskel olev ruut oli ka SP mitme albumi („True“, „Parade“) kujunduse stampelement. SP 80ndate kõla — nõtk, ülepakkumisteta, piisavalt hõre, lihvitud vokaalharmoniatega — on ka sel plaadil.

Plaadil on kolm cover'it ja viis originaali, millest eriti vääri-vad märkimist Agu Tammeoru Doris Kareva luulele hoolikalt komponeeritud „Suveaeg“, Meelis Punderi Paul Youngi stiilis melanhooliat kandev süngevõitu „Talv mu toas“, Tammeoru/Kareva jõuline ballaad „Tagasituli“ ning Tammeoru katse ületada Queeni Ott Arderi sõnastatud „Kauge kõuga“, mis on juba puht heliloominguliselt andekad ja peaksid kuuluma Eesti popi kullafondi.

Roy Ayers – Lots of Love (Uno Melodic, 1983)

Kuulas: Jürgen Tamme

Vinüül on mõnus formaat! Konkreetne asi, mida käes hoida ja millele sadade kuulamiskordadega talletatud autentse krõpsu ilu on võimatu unustada. Vinüüli riulist võtmine ja mängijale asetamine on elamus omaette. Tõsi, end mõnustasti diivanile seadnuna on vahest üsna tüütu püsti tõusta, et vinüüli poolt vahetada. Aga selle lumm ei kao kusagile.

Prohvetiks ja legendiks peetava vanapapi jumal-teab-mitmenda albumi vaod on minu plaadimängija nõelaga kohtunud lugematu arv kordi. Ja kindlasti kohtuvad edaspidigi. Selles pole mingit kahtlust! Miks? Sest see tekitab minus tunde, nagu koosneksin õhust ja valgusest. Tundub imelik? Ja võib-olla ongi, aga just sellise õndsas tunde suudab see veidi rohkem kui 30-sentimeetrise läbimõõduga õhuke plaadike minus tekitada.

Ükskord lootsin tööl olles sellest tundest toetust otsida. Panin klapid pähe ja digialbumi mängima. Pettusin. Ma pole tüüp, keda soositud formaadi puudumine takistaks muusikat kuulamast või kellele audiofiilide jutt ülekompileeritud muusikast üleliia korda läheks. Aga ometi ei kõlanud see õigesti.

Ma olen selle veidrast taaskasutuskeskuse urkast leitud plaadi lõhnaga harjunud. Selle kolletunud ümbrisega plaadile sööbinud veidi kopitanud hõng tekitab minus armsa nostalgilise meeleolu. Mõistusesse trügivad kohe mõtted sellest, kuidas liikusin sihitult mööda Helsingi vaikseid linnatänavaid kaasas pudel Karhu õlut ja päts Balti jaama turult kaasa ostetud rosinasaia. Ja nüüd aastaid hiljem avastan end ikka olukorras, kus vahin seda plaati kuulates hämmastunult lakke. See plaat eritab rahu, tüünust ja enesekindlust ning ma nautin iga selle nooti kui täiuslikku mõttetera.

Mulle meeldib kuulata seda plaati ja üldse muusikat nii, et ühtki mõtet enam peas ei keerle. Siis võib tunda, kuidas keha muutub kaalutuks ja raputab end reaalsest maailmast lahti. Mõningad tunded jäävad elu lõpuni alles, ma loodan, et see on üks neist.

Groove Armada – Goodbye Country (Hello Nightclub)
(Zomba Records Limited, 2001)

Kuulas: Mihkel „Rafu“ Teemaa

Eesolev kirjatükk pole ainult plaadiarvustus, vaid ka mõtisklus aja üle, sest vahepeal lausa ehmatab, kui kiiresti see lennata võib. Nimelt taasavastasin just hiljuti enda jaoks Groove Armada singli „Superstylin“ ning pidin imestusega tõdema, et selle väljastamisest on möödunud aastaid täpselt kümme. Ma olen noor mees ja ei tohiks veel aja möödumise peale ehmuda; lisaks ütleksid vanemad ja targemad melomaanid siinkohal, et mis see kümme aastat siia-sinna ikka on. Kuid ehmun seda enamgi, et käesolev album, „Goodbye Country (Hello Nightclub)“, mitte lihtsalt ei ilmunud kümme aastat tagasi, vaid et just siis sai see endale ka soetatud.

Mingil määral ju maagiline, et just dekaad hiljem oleme jälle kohtunud. Kuid kui järele mõelda, pole see päris taaskohtumine, sest GA pole vahepeal kuskile kadunud. Pigem on nad minu muusikalist rännakut alati saatnud, seadnud oma albumitega versta-poste, mille abil saab teha vahekokkuvõtteid nii nende kui ka minu muusikalisest arengust. Ja arenenud oleme mõlemad.

2001. aasta GA on rahulik, voolav, kergelt unine. *Chill-out* selle sõna kõige paremas tähenduses. Selline on alati üks GA külgedest olnud. Külge, mida oleme kohanud varem nii „Vertigo“ kui ka hilisemate albumite peal. Kuid mitte kunagi üksi. Rahuliku GAg kaib alati käsikäes nende energilisem, rahutum, tantsulisem pool. Ning aeg-ajalt juhtub ette ka seda, et piirid muutuvad ähmaseks ning on raske eristada, kumma poolega tegu on. Kuigi ka „Goodbye Country“ fliridib tempokate *house*-rütmidega („Superstylin“, „Fogma“, „Healing“), esindab see tervikuna minu jaoks siiski aeglase-mat, diivanil vedelevat GAd. Seepärast on ka kummaline, et tegelikult taotlesid kutid ise — nagu ka albumi täispikk nimi „Goodbye Country (Hello Nightclub)“ viitab — hoopis vastupidist. Kuid võibolla sellele eelnenud albumiga („Vertigo“) võrreldes oligi „Goodbye Country“ sammuke klubilikuma muusika poole. Ja äkki tundub see samm nii pisikesena ning kogu GA varasem looming nii *downtempo* just selle tõttu, et möödunud on kümme aastat ning tänaseks on meie kõrvu harjutatud *wobble-dubstepi* ja muu süngema elektroonilise muusikaga. Aju ei registreerigi enam selliseid väikseid kümne aasta taguseid muutusi. Mine sa tea.

Ainuke asi, mida ma tean, on see, et hea muusika on aegumatu. Niiviisi ilmselt leiangi ma end järgmise kümne aasta pärast uuesti „Superstylin“it“ kuulamas ning imestamas, et möödunud on juba kaks dekaadi.

Miip – Miip (Satisfactory, 2010)

Kuulas: Inga Nõlvak

Tüdrukutebändid on nunnud. Algpäraselt Kehrast pärit kristlikku muusikat esitav Miip pole mingi erand. Ja teata-vasti antakse armsatele plikadele, kes koos trumme, kitarre ja klahvpille mängivad, kõik andeks. Mis sellest ikka, kui debüütplaadi üheteistkümnes loos on sees mõnus naiselikult koba loks, pillipartiid imelihtsad ja saund aus — nii nagu instrumendist tuleb, kes neid võimunuppe ikka nii väga paika keerata oskab. Aga sellest pole tõesti mitte midagi, sest nad on nunnud ja mõnus on mõelda, et tüdrukutel on südikust muusikaasja ajada. Ilma naljata, bändi teha pole üldse lihtne!

Minu jaoks teeb Miipi eriliseks asjaolu, et käesolev isiklikust plaadiriulist pärinev ketas on vist vähestest (võibolla ajaloo esimene), mida ma kõhkluseta koos oma viieaastase õetütrega kuulama asusin. Mind huvitas väga, kas ja miks talle midagi meeldib/ei meeldi. Ei, ärge saage valesti aru, tegemist pole lasteplaadiga. Aga samas on see nii vahetu, et ükski põnn selle muusika ees ei kohku: loogilised järgnevused, arusaadavad sõnad, tuttavad pillid. Õetütar kiitis plaadi

heaks, ütles, et lauljal on natuke liiga ilus hääl ja palus albumi viimast lugu korrata. Mõtlesin, et peaksin temaga koos rohkem muusikat kuulama, sest ma nõustusin sada protsenti. Viimane pala „Tänu“ kerkib albumilt selgelt esile ja võtab hästi kokku kogu ansambli olemuse: vaimulik sõnum, krutskid, meloodilisus ja muidugi pungisugemed. See on ka ainus pala, kus solisti püüdlük ilustilaulmine saatebändi kõrval nii kontrastsena ei kõla.

Viis aastat tegutsenud bändi nägu on nüüd purgis. Ja see on äge. Mahe vahepala, mis jääb meelde ja paneb vähemalt minu kätt aegajalt plaadi järele haarama. Aga plikadel on aeg mõelda, kuidas edasi. Niiviisi tulevikule enam vastu loksuda ei saa. Käes on murdepunkt, valik, kas võtta tehtavat loomingu-tõsisemalt (nii vaimuliku sõnumi kui pillimängu osas) või minna erinevaid radu. Nunnudus ei kasva puu otsas.

miip.kolhoos.ee

www.myspace.com/miipmusic

Jim Noir – Zooper Dooper (2010)

Kuulas: Inga Nõlvak

Jim Noir' nimi kõlab täpselt nagu Briti kultussarja „The Mighty Boosh“ tegelase Vince Noir' oma. Minugipoo-lest võiksid nad vabalt vennad olla. Nad ei varja oma täiskasva-nuikka kaasa toodud lapsemeelsust, pigem panevad nad liiga täiskasvanulikkude olemist oma eakaaslastele ja vanematelegi pahaks. *Smiley* tempel näos, lähevad nad igast suuremast ja väiksemast jamast võitjana läbi. Kui nad oleksidki päriselt vennad, oleks neil Human League'i kassette kuulates palju rääkida, näiteks viimastest moevooludest ja uutest põnevatest muusikaavastustest.

Kahjuks on Vince Noir, keda kehastab Eestis Gary Numani kuulamas käinud Noel Fielding, kõigest väljamõeldud tegelane ja Jim Noir' artistinimi Manchesterist pärit 28-aastasele Alan Robertsi-le.

Alan Roberts, kellest sai suuremaks sirgudes Jim Noir, pani juba üheksaselt oma sõbraga kokku bändi, kuulas suu am-muli Biitleid ja ahmis isa vinüülikogust endasse The Kinski ja The Beach Boysi. Teismeikka jõudes otsustas tema sõber/bändikaaslane üksi ja omaette kodus elektroonilist muusikat kompon-eerida. Noir aga sukeldus märkamatu-lt võib-olla veidi rutiinsesse suurte inimeste maailma ning hakkas oma demosid plaadifirmadele laiali saatma, et ehk õnnestub. Ja õnnestuski.

Novembris ilmunud kuuelooline EP „Zooper Dooper“ (mis on Noir' kolmas reliis) ei lase lapsepõlve lemmikuid kuulderaadusest, paneb sinna paraja portsu elektroonikat ja raputab heatahtlikkust veel pealegi. Aga me ei ela ju enam kuuekümnendates, aasta on siiski 2010 ja nüüd tehakse, eriti *indie*'s, kõike ise: vokaalid, sündid, bassid, trummid, kitarrid, perkussioonid, muud efektid. Salvestatakse ka ise. Jim Noir, nagu paljud teisedki, kasutavad bändi vaid *live*'e andes.

EP väga soojalt soovitatud! Eriti viies rada „Map“!!

www.jimnoir.com

www.myspace.com/jimnoir

ŠNAPS

18.02 leiab aset juba kuues üritus pidudeseeriast Šnaps. Peo korraldajaks on grupp noori, andekaid ja omanäolisi inimesi, keda ühendab huvi tantsimise vastu ning keda saab koondada nimetuse Twisted Dance Company alla. Šnapsi toimumispaigaks on Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum (EKKM). Šnaps ühendab endas muusikat, tantsu ja moodi. Pidude on mõeldud kõigile alates 18. eluaastast. Pilet maksab 5 eurot.

Ajas tagasi vaadates püüdleb Šnaps oma olemuselt vanade heade *house*'i-pidude liigasse, kus tantsupõrand oli kõigi kodu. Muusika eest kannavad hoolt DJ-d FunkyLoffe (SWE) ning Leene Nola (EST), 18ndal saab näha veel DJ Tapecuti (EST), DJ Olio Candygaze'i (EST/UK). Üles astub igal korral erineva tantsulise etteastega ka Twisted Dance Company. Moešöud *vintage*-poe Fankadelik ja Xenia Joosti poolt. Õhtu naelaks võib pidada peaesinejaid Nivat (SWE) ja Moduali (SWE). Peale värvika esinejaskonna šokeerib Šnaps oma julgusega ja pakub võimalust pidutseda hommikutundideni.

Lisainfo: www.twisteddanceco.com

•

DZ TV

DZ TV ehk Džässiklubi TV on infovahetusformaad, mis on kasvanud välja sõpruskonna kureeritavast samanimelisest „elustiiliblogist“. See on sündinud pikaajalisest kolmekomponentsest soovist: esiteks, õppida tundma seda, mida ei ole nii lihtne leida, näha, kuulda (tobe öelda, aga võib-olla Eesti *underground*?); teiseks, õppida tundma neid, kellel ei ole olnud võimalust ennast nähtavaks-kuuldavaks teha, kuid kes väärisksid seda; kolmandaks, anda võimalus neile, kellel pole mis iganes põhjusel (nt liigne noorus) olnud võimalik seda näha-kuulda ja tundma õppida.

Peamisteks inspireerijateks on olnud boilerroom.tv, rinse.fm, Benji B, Mary Anne Hobbs jne ehk inimesed ja kanalid, kes on pakkunud meile seda mujalt maailmast, ja sõbrad meie ümber. Oleks aeg siit midagi vastu saata.

Sellest kõigest on võimalik igaühel kõikjal maailmas osa saada, kui meil õnnestub leida jälle midagi, mille puhul oleks esindatud kõik need kolm osapoolt.

Täpsema info koos saatekavaga leiab jooksvalt aadressilt vinyl.planet.ee.

Digitaaltehnoloogia tundub olevat võitnud kõikjal, kus vähegi pistmist informatsiooni ja elektriga (ning ka seal, kus elekter varem vähetähtsat rolli mängis, näiteks fotoaparaadis). Umbes 20 aastaga on digitaaltehnoloogia asendanud analoogia suuresti nii videos, fotograafias kui ka televisioonis. Ainult raadio kasutab kummalisel kombel ikka veel analooglaineid. Digitaliseerimisest räägitakse enamasti nagu mingist erilisest progressist. Allpool järgnevas tekstis ma siiski seletan, miks see ettekujutus on petlik.

Mis on digitaalia?

Digitaalia (*digitus* tähendab ladina keeles sõrme) tähendab info kodeerimist numberväärtustesse mittepideval moel, seega osa infot läheb tahes-tahtmata kaotsi (analoogtehnoloogias edastatakse ja salvestatakse info kogu kättesaadavas osas, pideva voona). Tuntumad varajasemad enam-vähem digisüsteemid on kiri, arvud ja morse.

Tänapäevases praktikas, digitaaltehnoloogias, tähendab digitaalsus info jaotamist kahendsüsteemi. Tavaliselt nimetatakse seda info jaotamist nullide ja ühtede ritta. Lihtsamalt öeldes on see info jaotamine on/ei ole seisundite vahel.

Miks seda tehakse? Sel lihtsal põhjusel, et peale Teist maailmasõda konstrueeritud elektronarvutid töötavad just digitaalsel põhimõttel ja digitaaltehnoloogia peamine „mõte“ on info sobitamine arvutitehnoloogiaga, mis peab suutma selle infoga manipuleerida.

Teise maailmasõja ajal hakati sõjalistel eesmärkidel ehitama kiireid ja võimsaid elektrilisi arvuteid (eriti tuumarelvarendamiseks). Justnimelt elektrilisi, mitte veel elektroonilisi. Esimeste elektriliste arvutite peamine sõlm oli relee, lihtsamalt öeldes lüliti. Tal oli kaks asendit: sisselülitatud ja väljalülitatud. Selliseid lüliteid tuhandete kaupa kombineerides arendatigi välja moodne digitaalne arvutustehnika. Hiljem asendasid releesid elektronlambid (siis muutusid arvutid elektroonilisteks), siis transistorid ja mikroskeemid. Ka tänapäevased kodu- ja rüperaalid töötavad sisuliselt samal põhimõttel, ainult et need „lülitid“ on palju väiksemad ja miljonid kordi kiiremad. Aga ka nemad moondivad informatsiooni ümber kahendkoodiks elik siis on/ei ole signaalide jadaks.

Digitaaltehnoloogia üldlevimiseks on ajalooliselt mitmeid põhjusi. Kaks peamist on personaalkompuutrite areng ja internet. Mõlemad nõuavad kogu informatsiooni digitaliseerimist. Miks siis mitte teha seda kohe, algusest peale, jättes analoogtehnoloogilise etapi vahele.

Mis on analoogia?

Sadu aastaid varem kui digitaalset, hakati arendama analoogkompuutreid. Kuigi veel 1960ndatel aastatel digitaalsetest oluliselt funktsionaalsemad (hakkasid praktilisi ülesandeid teostama aastakümneid varem) ja märksa väiksemad, on nad nüüdseks kadunud. Põhjuseid on siin erinevaid, alates puhttehnilistest (analoogtehnika kirstunael — müra) ja lõpetades ka puhtinstitutsionaalselga: digitaalkompuutrid olid mitu aastakümnet palju suuremad ja uhkemad (võtsid enda alla mitu tuba), nende arendamiseks sai oluliselt rohkem raha kui oluliselt pisemate ja lihtsamate analoogarvutite jaoks.

Analoogtehnoloogia kasutab kogu kättesaadavat infot ja edastab seda pideva voona. Sealt tuleb ka analoogtehnoloogia üks peamisi hädasid — müra elik infopraht, mis võib tekkida ka analooginfo edastamisel ja töötlemisel. Kõige tuttavamad analoogtehnika müra näited on vinüülplaadi krabin ja magnetofonilindi kahin.

Analoogtehnika peamine eelis on siiski info täielikkus ja nõndaõelda ausus. Erinevalt digitaaltehnoloogiast pole info modifitseerimine olulisel määral vajalik.

Näiteks analoogfotograafias elik filmi peale pildistades on info muundamine minimaalne ja toimub läätsesüsteemis.

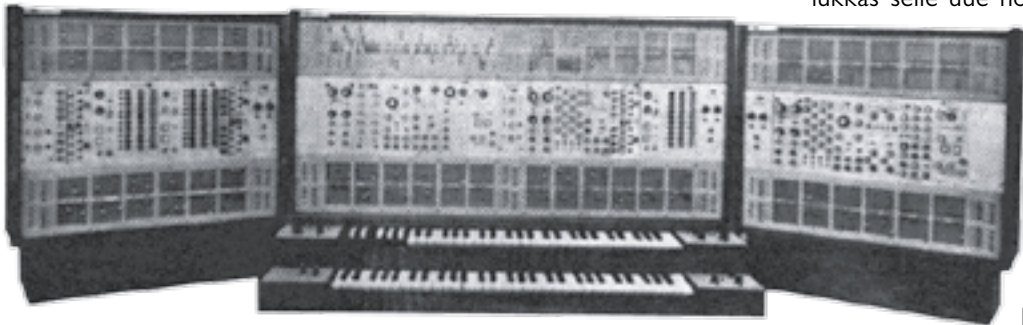
DIGITAAL / ANALOOG

Margus Kiis

Analoogkultuur vs digikultuur

Digitaaltehnoloogia hakkas tasapisi juurduma 1970ndatel aastatel. Sealt algab ka teadvustatud postmodernistlik ajastu kultuuris elik aeg, kus põhimõtteliselt uut on raske leida ja tulevik on juba olnu kordamine või selle elementide omavaheline segamine. Võimalik, et selline kokkusattumus on juhuslik, kuid digitehnoloogia pole tõesti toonud kultuuri juurde oluliselt palju põhimõtteliselt uusi nähtusi, kuid on samas ideaalne juba loodud nähtuste kordamiseks, korrastamiseks, moondamiseks ja segamiseks.

Üks esimesi valdkondi, kus hakati oluliselt digitehnoloogiat juurutama, oli helitehnika. Digitaalsete süntesaatoreid hakati hoolega arendama 1970ndatel ja digitaalne heliplaat ehk CD ilmus 1980ndate alguses. Teistest kultuurivaldkondadest oldi mugavalt 15 aastat ees. Peab aga kohe mainima, et digitaalsed süntesaatorid ei loonud juurde uusi kõlasid, nad olid

vaid väiksemad, mugavamad, töökindlamad ja arvandmetes võimekamad kui analoogsed aparaadid. Kuid praktiliselt kõik saundid, mida ka tänapäeval peetakse sünteetilisteks, on loodud analoogaparatuuriga. Digisündid on neid vaid taasesitanud, nende abil on neid pandud uutesse kontekstidesse.

Digitehnoloogia annab palju võimalusi infot, ka kultuurilist, varastada, moonutada ja teise kohta panna, seda eriti arvutite abil. Näiteks võib tuua sümplimise, kus ühest muusikapalast võetakse lõik ja pannakse hoopis teise.

Digifotograafiaga, mis juurdus lõplikult alles 21. sajandi alguses, on juhtunud põhimõtteliselt sama. Digitehnoloogiaga on mugav olemasolevat näpata, lõikuda ja muundada. Samas on rohkem kui 90% fotograafilisi võtteid, meetodeid, efekte ja trikke pärit analoogajastust.

Üldiselt on sama kordunud ka digitaalvideos ja digidisainis. Mõlemad kasutavad suuresti just analoogajastu saavutusi.

Digitehnoloogiaga ei suudeta luua sisuliselt uut.

Tõsi, pean siiski mainima ühe uue nähtuse, mille on kaasa toonud eelkõige kompuutertehnoloogia (mis omakorda seostub tihedalt digitehnoloogiaga) — see on 3D graafika. Aga see on praktiliselt ainus omataoline ja ka selle juured on sügaval analoogtehnoloogilises kunstis.

Digitehnoloogia iseenesest on petlik — kasutades ära vaid osa informatsiooni, jäetakse mulje tervikust. Samuti panevad digitehnoloogia poolt antud võimalused kergesti moondata

ja petta kahtluse alla tõe olemasolu (poststrukturealism).

Tõsi on muidugi see, et ka analoogtehnoloogia võimaldab olulisel määral moondamist, aga ainult alginfo tasemel (näiteks fotofilmi või masterlindi moondamine on märksa keerulisem).

Digitehnoloogia on loomult ambivalentne.

Analoogtehnoloogiale on saatuslikuks saanud mitmed puudused. Analoogtehnoloogiat kasutades peab arvestama, et võimalustel on üsnagi ranged piirangud. Samas on just need sageli impulsiks arengule ja loovusele ning seda on analoogtehnoloogia areng ka näidanud. Digitaaltehnoloogia võib teatud juhtudel olla isegi peaaegu kõikvõimas. See aga paneb kinni ka loovuse. Kui maalikunst 16. sajandil saavutas tehnilise võimsuse kujutada mida iganes, aeglustus maalikunsti areng aastasadeks ja alles uusprimitivism 19. sajandi lõpul lükkas selle uue hooga käima. Sama on juhtunud ka digitehnoloogia laildase kasutuselevõtuga. Kultuur kordab ennast, selle vormid on konservatiivsed.

Digijastu looming on sisuliselt konservatiivne.

Analoogtehnoloogia klassikalised infokandjad — film, paberfoto, vinüülheliplaat, magnetlint on enamasti suhteliselt kergesti loetavad ja säilivad üsna pikka aega (vähemalt aastakümneid). Digitaalinfokandjate vana mure on komplitseeritud mahaloetavus, kuna digisignaali on võimalik ainult täiesti õigel moel, õigete vahetoodide abil ja õige tehnikaga maha lugeda. Vähegi valed vahendid teevad mahalugemise võimatuks.

Isegi natuke üllatav on digiinfokandjate kehvake eluiga. Nii CD-plaat kui ka kõik uuemad kandjad (mälukiibid jne) vaevlevad kroonilise ajutisuse ning keskkonnakartuse käes. 10 aastat vana ja töötav digitaalne infokandja on suhteliselt haruldane nähe.

Sama kehtib ka digitehnoloogia enda kohta. Digiaparatuur vananeb ja rikneb oluliselt kiiremini kui analoogiline.

Digitehnika ja sellega salvestatu on ajutine.

Analoogtehnikaga salvestatud info on enamasti algjärgus ainulaadne. Analoogfotoaparaadiga pildistatud filmikaader on vaid ühes eksemplaris, samuti magnetofoniga salvestatud helilõik jms. Algselt on nad kõik rariteetsed, vaid hilisem ja suhteliselt komplitseeritud kopeerimine vabastab neid sest taagast.

Digitehnika teeb infolõigust enamasti kohe koopia, samuti on digiinfo kopeerimine enamasti lihtne ja kiire, nii ka kopeiate levitamine internetis üle Maa. Seega ei tooda digitehnoloogia reeglina unikaalseid nähtusi.

Digitehnoloogiaga tehtu pole unikaalne.

Analoogmeediale ja vastavatele kandjatele on sageli ette heidetud suhtelist kallidust, mis vastandub digiinfo ja selle kandjate odavusele ja isegi sagadasele tasuta kättesaadavusele.

Digitaalne on odav.

Üldiselt võib need aspektid kokku võtta alljärgnevasse tabelisse:

ANALOOG	DIGITAAL
Modernistlik	Postmodernistlik
Aus	Ambivalentne
Novaatorlik	Konservatiivne
Kvaliteetne	Kvantiteetne
Kestev	Ajutine
Unikaalne	Multiplitseeritud
Väärtuslik	Odav

Selles valguses polegi imestada, et paljud kultuuritegijad pöörduvad „tagasi“ analoogtehnoloogia juurde. See pole mitte ainult (võib-olla ka üldse mitte) nostalgia vms, vaid püüd välja pääseda postmodernistlikust kordamise nõiarin-gist ning hoopis „aegunud“ nähtuste abil luua või leida midagi uut, unikaalset ja väärtuslikku.

Kultuur kutsub
2011
TALLINN

Perilimies

TALLINK

CHAMPIONAT

ESTONIAN AIR

HELIOSPHERE

EKSPERIMENTAALNE/PSÜHHEDELNE AUDIO-VISUAALNE FESTIVAL
24-27.02.2011 VON KRAHL, TALLINN

24.02

TERMINAL HZ

JP/AU

EDGARS RUBENIS/ESA Z LESA

LV

CZ

25.02

CIRCLE/AMENRA

FI

BE

FIVE SECONDS TO LEAVE/KUMA

CZ

EE

TESA/DARK BUDDHA RISING

LV

FI

26.02

BEN FROST/NADJA

IS

CA

MOHA/V-H-S - WIRACKI + SUKA OFF/BFV

NO

PL

OYAARSS/HORACIO POLLARD

LV

UK

27.02

YEAR OF NO LIGHT

FR

MANIFESTO/ROVAR17

SE

HU

PILETID

EELMÜÜK FESTIVALI KODULEHELT:
WWW.HELIOSPHEREFESTIVAL.COM

4 PÄEVA PASS
27EUR - AINULT EELMÜÜGST, VÄID 200TK

DISKPILETID

24.02 10EUR - AINULT ÜKSELT

25.02 10EUR EELMÜÜGST/ 15EUR ÜKSELT

26.02 10EUR EELMÜÜGST/ 15EUR ÜKSELT

27.02 7EUR - AINULT ÜKSELT

HELIOSPHEREFESTIVAL.COM // TALLINN2011.EE // TALKUP-THANDED.COM

HELI

LIFTII

Kuraatorite juht vabal teemal kolmes pildis

Maarin Mürk

Selline LIFT, nagu me praegu planeerime, on nabanööri (näär on küll üsna pikk, jooksvat tegutsemist ei sega, aga siiski olemas) kultuuripealinna küljes kinni — rahastuse, aga eelkõige üldise fooni mõttes: ehk loob kultuuripealinna kontekst võimaluse teostada suurejoonelisemaid ja mastaapsemaid avaliku ruumi projekte kui nõ tavalisel jooksva kultuuriaastal. Kogu kultuuripealinna toimimisest arusaamine ja sellega kaasamängimine on väljakutse kõigile puzzle-armastajatele — projektipõhises kultuurimudelis puudub teatud mõttes järjepidevus ja iga kultuuripealinn leiutab ise oma jalgratast — või vähemalt nii tundub. Olukord võib muutuda väga kiiresti ning mäng käib paljuskki meie peade kohal — näiteks kui Mikko Fritze lahkus, oli mõneks ajaks küll tunne, et ka selle kultuuripealinna potentsiaal hajub suuresti poliitilistes jms tõmbetuultes. Sellises *by default* ebakindlas situatsioonis, mis samas pakub palju võimalusi, peab ise olema kordades paindlikum ja kiirema reaktsioonivõimega. LIFTi ees on samad mustad stsenaariumid, mis igal projektil — raha on vähe või üldse mitte, avalikkus tunneb huvi pinna- ja skandaalide vastu, kunstnikud-arhitektid ei mõtle midagi huvitavat välja, (installatsiooni)lubasid ei anna ei linn ega eraomanikud, meeskond läheb omavahel tülli jne. See, mis välja tuleb, on loomulikult kogu tööprotsessi ja taustajõu-

dude nägu, aga mul on tunne, et paljudel headel algatustel lõpeb mingil hetkel enda reaktsioonivõime ära. LIFT loeb oma tibusid kokku aasta pärast ning selleks ajaks oleme läbi teinud selle kadalipu nimega linnainstallatsioonide festival Tallinnas 2011. Tahaks väga, et ei tekiks olukord *à la* „tahtsin parimat, aga välja tuli nagu alati“. LIFT ongi katse näha, kauaks jätkub meil paindlikkust ja reaktsioonivõimet kogu selles ülelaetud situatsioonis, mille probleemid algavad väga lihtsast küsimusest — mis üldse on avaliku ruumi installatsioon? Millised lähenemised on võimalikud/ kasulikud/ soovitatavad avaliku ruumi installatsioonile (Tallinnas)? Kes selle loob ja kellele on see mõeldud — kas arhitektid-kunstnikud, ruumi loomulikud kasutajad — kohalikud elanikud/ turistid, keda kultuuripealinn võõrustama valmistub? Ma loodan, et kultuuripealinna egiidi all toimuvana on lihtsam tõestada avaliku ruumiga tegelemise vajalikkust nii kohalikule omavalitsusele, avalikule sektorile, erasektorile, selle ruumi kasutajatele kui ka arhitektidele-kunstnikele-kellele-iganes — Euroopa kultuuripealinnaks olemine peaks ka kõige õhema kultuurikihiga isikule kohale viima sõnumi, et kaasaegsest kultuurist oma paljususes, interdistsiplinaarsuses ja kohati- ses ebamugavate küsimuste esitamises avaliku ruumi kohta pole võimalik mööda vaadata.

Margit Aule

Selleks, et kõik ausalt ära rääkida, pean alustama algusest. Oli 2009. aasta suvi ja tegelesin paralleelselt nelja minu jaoks väga intrigeeriva avaliku hoone projektiga: Meremuuseum Lennusadama angaariesse, Ajaloomuuseum Suurgildi hoonesse, Tallinna Teletorni uus sissepääs ja Onu Ööbiku lastepark Kärklasse. Just ekspositsioonidisaini ja avalike hoonetega tegelemine suurendas juba olemasolevat huvi installatsioonide vastu. Kõikide nende projektide kallal töötasime koos Margit Argusega, kes mulle oma ideed festivalist tutvustas. Kui huviobjektidena liitsime installatsioonid, avaliku ruumi ja põnevad kohad, oligi tulemus see, et LIFTII algkontseptsioon mulle meeldima hakkas. Lisaks LIFTile sai meie koostööst alguse KAOS Arhitektid, mis nüüd juba aasta aega on tegelenud — üsna installatiivselt — erinevate ekspositsioonide ja avalike objektidega. Mida rohkem teemasse süvenen, seda selgemaks saab, kui väga mulle meeldib arhitektuuri installatiivselt luua.

Nii nagu mitmed teisedki „Euroopa kultuuripealinn Tallinn 2011“ programmi panustavad inimesed, pean ka mina oluliseks pretsedendi tekkimist — loodetavasti on tulevikus sarnaseid projekte lihtsam ellu viia. Installatsioonidega tegelemine on ikka olnud arhitektidele hea võimalus eksperimenteerida ja katsetada uusi ideid nii kontseptuaalses kui ka tehnilises mõttes. Ka on tegemist lihtsalt hea ettekäändega mõnda settinud ideed lõpuks teostama asuda. Teiseks on see hea võimalus teatud teemadele — nagu kunst avalikus ruumis — tähelepanu juhtida, eelarvamusi murda või vähemalt püüda seda teha kommunikatsiooni ja korraldatavate avalike ürituste kaudu. Kolmandaks — juhtida tähelepanu huvitavatele kohtadele Tallinnas, nendele, mida turismibrošüürides ei ole ja vaid kohalikud soovitada teavad – nagu näiteks Lasnamäe peatiigid ja Kalarand.

Kultuuripealinna-aastal tekkinud sidemed, koostöövõrgud ja meeskonnad loodetavasti jäävad — see on neljas põhjus ettevõtmises osalemiseks. Installatsioonid on tihti keerulised teostada ja vajavad suuremat meeskonda, mille erinevate teadmiste ja oskuste abil kontseptsioon ellu viia. Seekord loome platvormi teistele autoritele ideede elluviimiseks, kuid tulevikus teostame KAOS Arhitektidega ka oma ideid. Kuid mis peamine, loodetavasti on tulemusna nii avalikkusel kui ka minul endal rikkam arusaam sellest, mis on installatsioon, ja veelgi suurem huvi teemaga edasi tegeleda.

Mulle meeldib reisida eesmärgiga külastada mõnda installatsiooni või muud põnevat avaliku ruumi objekti. Loodetavasti saab LIFTi töödega koos väljaantav linnakaart nii kohalikele kui ka külalistele intrigeerivaks teejuhiks ja teosed põhjuseks, miks Tallinnasse tulla. Kohtumiseni sellel suvel — Linnahalli katusel.

Margit Argus

Kaasaegne kunst avalikus ruumis on seni olnud Eestis küllaltki nõrgal tasemel, linnaruumi kujundamine lünklik ja puudulik. Tallinna linnaruumi rajatakse üha enam vastutustundetult arusaamatuid skulptuure ja monumente, mis ei sobitu hoonestuse ega planeeringuga ning mõjuvad võõrkehadena. Situatsioonis, kus laiem üldsus suhtub kaasaegse kunsti eksisteerimisse avalikus ruumis üha suurema skepsisega, oleks linnaruumikunsti projekt võimaluseks tõstatada diskussiooni ja suurendada inimeste teadlikkust. Juhtida tähelepanu linna kitsaskohtadele ja näidata linnakodanikele kasutamiseks potentsiaalseid kohti, mis täna on tahaplaanile jäänud, ja suunata inimesi linnaosadesse, kuhu nad tavaliselt oma argipäevas ei satu.

Just need teemad viisidki mõtteni tegeleda Tallinna avaliku linnaruumiga laiemalt, kaasates erinevaid arhitekte, kunstnikke, kuraatoreid ja miks ka mitte linnakodanikke. Ideest kasvas välja suurem festivaliformaat, mis leiaks laiemat avalikku tähelepanu ja oleks suurema sotsiaalse sõnumi kandjaks. Kuna linnaruumiga tegelemise teema on aktuaalne (seda tõestas ka suur huvi ideekonkursi vastu), siis tekkis soov anda võimalus kõigile. Linnaruum on meie ühine ruum, me kogeme seda igapäevaselt. Miks mitte muuta oma elukeskkonda mitmekesisemaks, anda talle uusi dimensioone?

Linnainstallatsioonid on ajutised rajatised või aktsioonid, arhitektuursed objektid või kunstiprojektid, mille fookus on suunatud sisule. Just tänu ajutisusele saavad projektid olla lennukamad, kohaspetsiifilised, installatiivsed. Neis on jõudu, nad pakuvad nii ruumilist kui emotsionaalset kogemust, räägivad inimestega. Need ei pea olema suured ehitised, need võivad olla ka nutikad žestid või eksperimendid. Need objektid või tegevused on üks osa linnaruumist ja kultuurist. See on kunstivorm, mis on kättesaadav, katsutav ja mõistetav kõigile. Sarnase linnakunstiga on Eestis tegeletud väga vähe, siin-seal on olnud mõned katsetused, mõni neist on ka õnnestunud. LIFTII eesmärk on traditsioon elule äratada, ärgitada inimesi nendele teemadele mõtlema ja selles vallas tegutsema.

LIFTII ja MÄRZ esitlevad:

LIFT UP: Minna Henrikssoni projekt „Minu linn“ Trabzonis (Türgi, 2010)

10. veebruar 2011 kell 17.00 kohtumisõhtu kunstnikuga MÄRZ projektiruumis (Olevimägi 7)

LIFT UP on Euroopa kultuuripealinna Tallinna programmi kuuluvat linnainstallatsioonide festivali LIFTII ettevalmistav ja saatev üritusesari, mis tegeleb linnaruumi küsimustega erinevatest vaatenurkadest, arutades koos kunstnike, arhitektide, aktivistide ja publikuga erinevate märksõnade üle nagu installatsioon, avalik ruum, kohaspetsiifilisus, kaasatus jne. 2011. aasta esimeseks LIFT UPiks on kohtumisõhtu kunstnik Minna Henrikssoniga.

2010 aastal osales kunstnik Henriksson koos nelja teise kunstnikuga Briti Nõukogu korraldatud projektis „Minu linn“, mis tegeles väga mitmekülgset läbi kunsti- ja haridusprogrammide Türgi erinevate linnade problemaatikaga. Henrikssoni linnaks sai sadamalinna Trabzon, mis on tänu oma strateegilisele asukohale olnud alati erinevate mõjude kohtumispaiaks ning kaasajal on selle rahvusvahelise metropoli elanikkond kasvanud juba pea ühe miljonini.

LIFT UP üritusel tutvustab Henriksson selle pikaajalise projekti tööprotsessi ja tulemeid — trükist ja valguskirja Trabzonis, aga ka muid sündmusi — ning koos LIFTi meeskonnaga arutatakse teemade üle nagu kohaliku kogukonna kaasamine kunstiprojektidesse, projektipõhiselt reisivad kunstnikud, kellelt institutsioonid tellivad kohaspetsiifilisi töid kohtadesse, millega neil varasem seos puudub, jne.

Henrikssoni projekt Trabzonis sai alguse tähelepanekust, et linnal on ülejäänud Türgi silmis halb maine seoses järjest tugevneva natsionalismiga. Kunstniku algatusel kevadel ja suvel 2010 toimunud töötoad püüdsid välja selgitada, millised aspektid linna stereotüüpse kujutamise asemel on olulised aga kohalikele noortele ning millisena sooviksid nad oma linna esitleda. Kohtumiste tulemusena valmis trükis, mis avab Trabzoni läbi noorte isiklike kogemuste ja probleemide, mida nemad on linnas märganud, püüdes vältida klišeetid linna kohta.

Projekti teine mahukas väljund on valguskiri Çömlekci linnaosa (mis läheb lähiaastatel täielikule ümberkujundamisele) piiraval hiiglaslikul tehis-seinal. Trabzonist välja kasvanud kuulsal rock-bändil Üc Hürel armastuslaulust võetud tekst: „Aşık olan, doğru söyler. Haksızlığa sitem eyler“ (see, kes armastab, räägib tõtt ning kaebab ebaõigluse üle) on nähtav paljudest kohtadest üle linna ning astub dialoogi ka linna ametliku valguskirja, hollywoodiliku TRABZONiga Boztepe mäel. Valguskiri võiks julgustada kohalikke elanikke avaldama oma arvamus selle piirkonna tuleviku suhtes ning laiemalt rääkima „tõtt“ oma linna kohta nii Türgis kui ka väljaspool seda.

Minna Henriksson, kes praegu elab Helsingis, on Kagu-Euroopa erinevates riikides kunstnikuna töötanud mitmeid kordi alates aastast 2003 ning keskendunud peamiselt kollektiivsetele identiteetidele ning täpsemalt kaasaegse natsionalismi erinevatele avaldumisvormidele.

Pressiteate koostas Maarin Mürk,

kasutatud materjale: <http://mycity.eu.com/content/trabzon>

Kohtumiseni LIFT UPi!
LiftII.ee
marzprojekt.wordpress.com

LIFT Upi üritusteseeriat toetavad Euroopa kultuuripealinna Tallinn 2011 programmi kuuluv festival LIFTII ja projektiruum MÄRZ. „Linnalise mitmekesisuse teavitus- ja vaharidusprogramm MÄRZ projektiruumis“, mille alla ka kohtumisõhtu Minna Henrikssoniga kuulub, on ellu viidud Euroopa Ühenduse programmi Euroopa Noored toetuse abil. Selle projekti sisu ei pruugi tingimata kajastada Euroopa Ühenduse või Euroopa Noored Eesti büroo seisukohti ega hõlma nendepoolset vastutust.

MOKS PROGRAMM TALV 2011

•01.02–28.02

Külalisateljees: Gints Birznieks, Sami Maalas

•01.03–30.04

Külalisateljees: Johanna Lonka

•04.02 kl 15–18

MoKS'i 10. sünnipäev ja maja taasavamine. Näitused, sünnipäevatoridid ja live programm, MoKS, Mooste

•11.02 kl 18

Mooste Toiduklubi (mooste-toiduklubi.blogspot.com)

•17.02 kl 17

Y-kohtumine: Sami Maalas, Y galerii, Tartu

•23.02 kl 18–20

Helikoosolek vol. II, Gints Birznieks, ERMi näitusemaja, Tartu

•25.02 kl 18

Mooste Toiduklubi, MoKS, Mooste

•11.03 kl 18

Mooste Toiduklubi, MoKS, Mooste

•17.03 kl 17

Y-kohtumine: Johanna Lonka, Y galerii, Tartu

•30.03 kl 18–20

Helikoosolek vol. I2, ERMi näitusemaja, Tartu

•02.04–03.04

Mängides helimaastikel (Hannes Heyne heliworkshop), MoKS, Mooste

www.moks.ee

MOKS JA MIS SEAL SEES LEIDA VÕIB...

Evelyn Mürsepp

MoKS — mis imeloom see on? Paljud ei tea temast midagi, mõned on temast midagi kuulnud, vähesed ehk ka MoKSis käinud. Ja need, kes on käinud, need hoiavad saladust hästi — miks peaks öndsat salapaika laiale ilmale kuulutama. MoKS on müütiline koht, kusagil siinsamas, nii lähedal, et teda on raske märgata. Tavaliselt märkab teda hoopis mõnel teisel kontinendil või riigis viibides, ju ta on siis ka kosmost nähtav. Vahel on temast kuulda rohkem, vahel ei kuule temast kuid. Räägitakse, et ta on viimasel ajal kuidagi pikalt kadunud olnud.

Asja uuritakse

Ametlikud ürikud märgivad MoKS'i algusajaks 21. jaanuari 2001, kuigi tegelikult võib tema algeid leida juba paarist varasemast aastast. Naiste algatatud organisatsiooni ideeks oli rahvusvahelise külalisateljee asutamine Moostesse Põlva maakonda ning selle ümber siis erinevate tegevuste (festivalid, *workshop*'id, publikatsioonid jms) korraldamine. Nii järgnevad 10 aastat ka läksid. Ikka kasvades ja mängides, vigu tehes ja õppides, kunstnikke võõrustades ja sidemeid sõlmides, projekte kirjutades ja sündmusi organiseerides, maja majandades ja suures ilmas rännates, tulevikku vaadates ja olevikus mässates. Nii sai 10 aastaga loodud enda ümber kihtide viisi kihte, nähtavaid ja nähtamatuid.

Mooste

Ka Moostesse on selle 10 aastaga märkimisväärselt uusi kihte tekkinud. Küla on palju muutunud. Endised lagunened mõisahooned on suures osas restaureeritud ja neis tegutsed erinevad ettevõtmised. Aeg-ajalt vuravad Moostesse turismibussid, kihutavad tuututades kohale pulmakaravanid ning patseerivad ringi ülikonnastatud härrad. Moostes on elu. See on populaarne koht ja kinnisvara on siin hinnas. Kas me tõesti aitame oma tegevusega kaasa Mooste gentrifikatsioonile? Kui valla arendustegevuses rohkem kaasa rääkida ja analüütilise partnerina osaleda ehk siis jääb Mooste Moosteks, külaks, kus inimesed armastavad elada ja ühiselt tegutseda.

Asjade seis jaanuaris 2011

MoKS on organisatsioon, elav ja iseorganiseeruv üksus, inimesed, ajutus ja alalisus, ideed...

MoKS on nende inimeste kogusumma, kes siin loonud on. MoKS on maja — MoKS ei ole maja, MoKS on Mooste — MoKS ei ole Mooste. Maja ja Mooste on vaid mõned markerid, mille ümber MoKS tiirleb. Samas ei saa neist aga kuidagi mööda ja ilma nendeta ei oleks MoKS see, mis ta on praegu.

2010. aastal oli MoKS'i maja Moostes remondis ja nii sai kogetud, kui raske on toimetada, kui puudub oma kodubaas, kui enamus maisest varast on pakitud kastidesse. 2010. aasta külalisateljeed ja AVAMAAAd korraldades pidime enamus ruume ja sellega seoses ka teenuseid külast rentima. See kõik tähendas võrreldes varasemaga ka märkimisväärselt kulu eelarves. Kõik alates toidutegemisest majutamiseni tuli tellida külast (seni olime toidu ja majutamise oma maja seinete vahel ise toimetanud ja nii ka kulud madalad hoidnud).

Nüüdseks on ehitajad majast lahkunud, tolm pühitud ja kultuurikihtidest ülevaade olemas. Inimesed ja asjad on startikohtadele asetumas, plaanid peetud, aga valmidus ootamatusteks alati olemas. MoKS tegutseb siiani projektipõhiselt, mis tähendab, selleks et end ära majandada, tuleb kogu organisatsiooni tegevus jagada lühemaajalisteks projektikeseks, pidevalt igasuguseid taotlusi esitada ja aruandeid kirjutada. Toetuste üle ei tohiks üldiselt kurta, küll aga tahaks, et neid projektitaotlusekesi ja aruandeid ei peaks nii palju ja nii tihti esitama.

Jah, meil on nüüd uus väljakutse. Kas me saame hakkama varasemaga võrreldes 3 korda suurema pinna haldamisega. MoKS'i kodubaasis, Mooste mõisa endises valitsejamajas on nüüd ühtekokku 835 m² kasulikku pinda ehk siis 4 avarat ateljeekorterit, töökoda, galerii, saun, erinevad ühisruumid ning hoidla. Veebruari alul tulevad majja selle aasta esimesed külaliskunstnikud. Siis algavad taas Tartus külaliskunstnike tegemisi tutvustavad Y-kohtumised, tulevad *workshop*'id, tuleb Tuned City...

Kord kuus jätkub ERMi näitusemajas ka Helikoosolekute sari. Kevad toob enesega heliworkshop'id: aprillis saab Hannes Heyne juhendamisel teha tutvust eri rahvaste helitekitamistraditsioonidega; mais võib minna Veljo Runneliga loodusheliseid jahtima... Suvi ja sügis toovad nii mõndagi.

2010. aasta märtsis initsieeris MoKS Mooste Toiduklubi. Nüüd kui MoKS'i maja on valmis, saab selles olema Toiduklubi koduköök. Ideeks on, et siin saavad kokku kogukond, kunstnikud ja külalised. Toit, nagu teada, ei tunnista riigipiire ega keelebarjääre.

Ühesõnaga, me kihame ja loome uusi müüte! Salaja...

Bruno Humberto (MoKS AIR 2009) Foto: John Grzinich

VLADISAV DELAY OPOSITSIOON

Kaisa Eiche: Artisti Vladislav Delay nimi ja tegemised said Eclectica festivali ja Müürilehe vahendusel möödunud aastal uueks positiivseks kogemuseks kindlasti paljudele. Repliigi „Vladislav Delay opositsioon” viskas naljatades Sven Vabar, kui olin talle kurntnud tartulikke paranoiasid, mis kunstivaldkonnas standarditeks kipuvad olema. Konkreetne näide, millest jutt käib, on seotud kohtumisest kultuurivaldkonna rahastajatega, kus tutvustatakse plaanitatavat programmi ja selle sees valikut võimalikest kutsutavatest kunstnikest. Ja siis rahastaja küsib, et mis saab, kui kellelgi on midagi kutsutava kunstniku Tartus presenteerimise vastu. Äkki on keegi, kellele valik ei meeldi? Sven viitab sellise olukorra absurdsusele, eriti kui see lause valjul häälel välja öelda: „Vladislav Delay opositsioon”. See kõlab naeruväärselt, sest Tartus on võib-olla umbes 3 inimest, kes Vladislav Delayd enne mainitud Eclectica festivali kontserti pidevalt kuulasid. Kunstivaldkonda ülekantuna kõlaks see nali umbes nii: „Marina Abramovići opositsioon Tartus”. Ma pakun, et mittemeeldimise hirmu tagamaad on ilmselt kusagil mujal kui nimetatud artistis või kutsutavate kunstnike nimekirjas.

Rael Artel: Tegemist on sümptomiga, mida ei kohta mitte ainult kunstimaailmas, vaid meie ühiskonnas tervikuna — uue ja tundmatu kartus, mis käib tihti kõrvuti vingumisega, kuidas kõike on juba nähtud-kuuldud. Ignoreerimine ja silmade sulgemine tuleb enne, kui üldse vaevutakse välja selgitama, millega täpselt tegemist on. Süvenemisest ja pikemast diskussioonist ma siinkohal üldse ei räägigi. Ja loomulikult käib sellise ksenofoobse hoiakuga kaasas ekspertiisi puudumine — kui kunagi ei süveneta, siis arusaamist ei tekigi. Rohkem avatud meelt võiks olla soovitus nii publikule kui tegijaile. Samas on sellisel igasuguse tundmatu pimedas opositsiooni probleemil ka teine ots. Näitusi toodetakse konveiermeetodil ja ekspositsiooni mõtestamine on kuraatori-galeristi poolt kiirustatud ja kipakas, projekti kommunikeeriv tekstimassiiv hõre ja formaalne...

Kaisa: Sinu mõttekäiguga seostus hiljuti jaanuarikuisest ajalehest Keskus loetud artikkel „Supp 2010”, kus Teet Veispak seletab, et galeriisse minek ei tähenda sugugi, et sa jõuad kunstinäitusele. Ehk kokkuvõttes tõdeb autor, et vaataja on jäetud kunstiprobleemaatika ees täiesti iseenese hooleks, kes ei saa enam kindel olla ühelegi institutsioonile, sest need ei paku ekspertiisi.

Erinevate poolte ootused ja positsioneeritud on muidugi erinevad. Kuid kas osapoolte kohustused ei ole veidi liiga kreeni? Kunstnikule on oluline näitustel esineda ja tal on palju tegemist sellega, et teosed tähtaegadeks valmis saada. Aga mis on kuraatori funktsioon ja kus tema tööpõld? Tema võimalused institutsioonis ja vabakutselisenä. Mulle tundub, et Eestis on „kuraator” pigem moe- või sõimusõnaks. Meie kuraatorinäituste praktika on vähene ja seda ametit siin otsestelt ei õpetata.

Rael: Mood ja sõim käivad Eesti kontekstis tõesti kuidagi selle tööga käsikäes, vahel kohtab riikamat suhtumist, aga kohtab ka siirast huvi. Kindlasti on sel aga oma põhjus, näiteks ebameeldiv „kuraatoriprojekti” kogemus, kui n-ö kuraatorina esitleb end inimene, kes pole sügavamalt läbi mõelnud ja mõtestanud oma rolli kunstikommunikatsiooni protsessis. Tihti peale räägitakse mingist abstraktselt kuraatori võimust jne. Isiklikult seda tööd tehes tunnetan, et oma võimu saan ma näidata ainult sellel ühel hetkel, kui kunstnikule projektis osalemise kutse saadan. Ülejäänud on ainult töö ja vastutus — alates idee väljatöötamisest ja projektikirjutamisest, lõpetades transpordi ja reklaami organiseerimise, aruandlusega. Ja ma tunnen, et sõltun täielikult kunstnikest ja nende loomingust. Lõpuks teevad näituse ju tugivate kunstnike tugevad teosed.

Kaisa: Tegelikult kõlab vastutusrikkalt küll. Mida sa ise hindad või tähele paned, kui külastad mõnda kuraatorinäitust?

Rael: Ma ei pea end tavapublikuks. Professionaalse kuraatorina vaatan ma alati, kuidas on materjal kontseptualiseeritud, millistel alustel eksponeeritud ja kuidas kommunikeeritud. Kui palju on uusi, ekstra projekti konteksti tellitud töid, kuidas on *gender balance*, kuidas esitatakse infot teoste kohta, kuidas külastajat läbi ekspositsiooni juhatakse, milliseid trükiseid on peetud vajalikuks publitseerida ja kuidas. Näitus on omaette ajutine maailm, mis võiks ikkagi olla igas detailis läbi mõeldud.

Näiteks 2010. aasta kõige huvitavamate ja üllatavamate kuraatorinäituse elamustena Eestis tooksin välja kaks projekti: Helis Heiteri ja Kadri Klementi „Linna kohal” Linnagaleriis ja Kiwa kureeritud „Viimased kehad” Vaalas. Mõlemad mõjusid värskelt, sisuliselt seostatult ja hästi balansseerituna. Tundus, et kuraatoritel oli tõesti midagi öelda. Pean üksjagu kummaliseks, et mõtestatud, tundlik, nüansirikas ja uut kunstiproduktiooni algatav kuraatoriprojekt tuleb just nimelt n-ö asjaarmastajatelt kuraatoritelt ja mitte alati vabariigi keskestest kaasaegse kunsti institutsioonidest. Just viimastes ju töötavad kuupalgaga professionaalsed kuraatorid. Natuke üllatav on ka näitust kommunikeerivate tekstide pinnapealsus ja vähene teoretiseerituse aste. Miks institutsioonid, kelle käsutuses on kõige rohkem ressursi, oma lati nii madalale on lasknud? Ja kuhu säärane suhtumine välja viib?

Kaisa: Ma saan aru, et impulss või tahe näitust teha on sinu toodud näidete puhul erinevad. Need n-ö asjaarmastajad kuraatorid ei ole otseselt mingi konkreetse näitusepinnaga seotud, nende staatus on võrreldav pigem vabakutselise kunstniku omaga. Meie ekspositsioonipindade kasutamise tingimused on kujunenud konveierlikuks ja pealiskaudseks ning taoline ekspertide distantseerumine igasugusest sisulisest ja osaliselt ka varalisest vastutusest lükkab kogu kandva vastutuse tegelikult kunstnikule. Lihtsustatult öeldes on tema ülesanne süsteemis kunstisaale teostega täita ja see ise kinni maksta. Kurb tundub asja juures see, et pealekasvavate noorkunstnike generatsiooni harjutatakse tööd tegema nende standardite järgi, mis on pikas perspektiivis enesehävituslike tagajärgedega.

Ma leian, et see ei ole veenev ega õiglane argument ahela viimaseks lülaks jäetud kunstnikule, kui põhjendada asjade täbarat seisu turu isereguleeriva olemusega Eesti kontekstis. Kohalik kunstiturg tundub olevat mugavalt keskendunud valdavalt vanalinnas uitava turisti püüdmisele, kes sisenedes galeriisse jalutab muu seas läbi ka „fuajees” rippuva kaasaegse kunsti näituse. Samas on erinevatel pindadel „katsetanud” kunstnikelt siit-sealt kuulda, et probleemi on hakatud teadvustama ja sellele reageeritakse vastavalt.

Rael: Siit muidugi kerkib küsimus, et mida siis ekspositsioonipinnaga seotud kuraator peaks tegema, mis oleks tema ülesanne. Ma isiklikult ei tahaks kasutada sõna „galerist”, sest see tekitab päris palju segadust. Arenenud kunstimaailmas on galerist keegi, kes omab galeriid ja müüb seal valitud kunstnike valitud teoseid. Ta on *dealer*, kes valib kunstnike mitte turistide maitsest, vaid oma kollektsionääridest klientide kunstikogude iseloomust lähtuvalt. Eesti kontekstis tähendab „galerist” aga kedagi, kes kogub kokku näituse-taotlused, saadab välja pressitekstid, trükib kutsed, orgunib töömehe jms. Näitusepinnaga seotud kuraator teeb Eestis aeg-ajalt kuraatoriprojekte ja grupinäitusi, pluss tihti laienevad talle ka Eesti mõistes n-ö galeristi kohustused. Kahjuks pole meil antud enamikule näitusepindadega seotud kuraatoritele võimalust teha terve ruumi näituseprogrammi, kujundada ruumile oma nägu ja leida oma kindel nišš, st mitte kureerida ainult iga üksikut näitust, vaid kõike, mis majas toimub, kui ühte tervikut. Selle põhjuseks on asjaolu, et programmid pannakse kokku projektikonkursside kaudu, otsustab mingi laiapõhjaline nõukogu, kus igaüks surub läbi kunstnikke oma maitse-eelistustest lähtuvalt. Ühelt poolt on ju tegemist toreda demokraatiaga, aga selle hinnaks on hektiline ja hakitud näituseprogramm, mis ei erine suurt millegi poolest teistest samal printsiibil töötavatest ruumidest. Üldpilt on lame, samad kunstnikud pendeldavad erinevate pindade vahel, rahvusvahelise kunsti eksponeerimine on ülmalt juhuslik. Mõttetu on esitada küsimust, millise kunsti ja milliste väärtuste eest üks või teine pind seisab. Siinkohal ei saagi rääkida kindla huviliste (just huviliste, mitte isiklike sõprade) ja kunstnike/kollektsionääride/kriitikute ringi tekkimisest konkreetse näitusepinna ümber, sest igal pool toimub enam-vähem sama. Nii et võib-olla oleks ka mõnel avalikku raha kasutaval institutsioonil aeg delegeerida n-ö võim programmi üle limiteeritud ajaks kindlale inimesele. Ehk muutuks nii meie kunstisaalide maastik mitmekesisemaks ja vähemalt mõnele kunstnikule tekiks võimalus saada abi teoste produtseerimisel ja diskussioonipartner sisuliste küsimuste arutamiseks.

KAASAEGSE KUNSTI FESTIVAL
ART IST KUKU NU UT 2011
ESITLEB:

KUKU
NUNNU

PRODUKTSIOONISTIPENDIUM
SUMMAS 1000 €

KUKU NUNNU tingimused:

- näituse esmaesitlus toimub Tartus festivali ART IST KUKU NU UT raames 2011. aasta septembris
- näitust eksponeeritakse Y galeriis (Küütri 2, Tartu); ygalerii.blogspot.com
- projekti esitamise tähtaeg on 15. aprill 2011

KUKU NUNNU taotlus peab sisaldama järgmist:

- näituseprojekti põhjalik kirjeldus
- näituse kirjelduse abimaterjalid (fotod, videod, joonised, etc)
- projekti eelarve
- vajamineva tehnika nimekiri
- CV ja *artist's statement*
- täidetud ja allkirjastatud taotluse ankeet

Kõik materjalid palume saata aadressile:

Y galerii
Küütri 2
51007 Tartu

Täpsem info KUKU NUNNU kohta ja taotluse ankeet veebilehel www.artistkukunuut.org

Jõudu tööle!

ART
IST

WWW.ARTISTKUKUNUUT.ORG

Heikki Avent ja Janek Toomikas www.fotovideo.ee

Kris Moor ja Sigure Sigure Fabrique

See ei ole lugu oma printsi otsimisest. Veel vähem on see lugu, mis lõppeb suvalisel setukal päikeseloojangusse ratsutamisega. Prints on meil juba leitud, Kairi nimeks. Niisamuti on olemas üks Virro, Keiu Virro. Ei, nad ei ole printsessid ning nende ambitsioonid ei piirdu sulepatjade ja hernestega. Mis muinasjutt see siis üldse on, võib tähelepanelik lugeja küsida. Miks Sul nii suured silmad on? Imestada pole siin midagi. *Jeunesse oblige!* Ma seletan Teile. Eesriie!

Ühel kaunil varasügisel ei hõljunud ülikoolilinna ududes sugugi ainult õlletehase odra-aroomid. Öhus võis tunda Draamat, ent see ei olnud mingi tavaline Draama — see oli Kureeritud Draama ja neid nägid, et see oli hea. Ja nende kaunistes peanuppudes koitis üks nägemus veel paremast Draamast. Draamast, mille kuraatoriteks on Kairi Prints ja Keiu Virro! Olgu teile siinkohal öeldud, et Keiu ja Kairi pole sugugi ainult muinasjuttudes elamisega tegelenud ning seega nad teadsid, et selleks peab tegelikult olema tõsiseltvõetav või siis vähemasti mees. Olles küll oma aja lapsed, jätsid nad siiski teise variandi neist kohe sinnapaika, sest naisena sündimisel on siiski mõned plussid. Pealegi on üldtuntud tõde see, et poisid on koledad ja ei meeldi kellelegi, välja arvatud muidugi juhul,

kui nad on tõsiseltvõetavad või kuraatorid. Keiu ja Kairi ise teadsid juba sügisel, et korraldajad on lihtsalt pimedusega löödud. Teisiti ei saanuks seletada seda kurba tõsiasja, et Maarjamaa parimad kuraatorid neiu tagasihoidlike isikute näol olid kogu aeg käeulatuses, ent keegi ei taibanud nende käest midagi küsida. Piisanuks vaid mõnest heast sõnast ja piiramatute hüvede lubamisest ning kõik võinuks näha, mida tähendab tõeline teatrifestival!

Võib-olla kangastusid nüüd heale lugejale kohutavad pildid müristavast äikesest ja õõvastavalt itsitavatest kurjadest kaunitaridest, kes sügisest saadik korraldajaonude unedesse kõige verdтарretamapanevamaid õudusi läkitavad. Rahu, ainult rahu! Keiu ja Kairi on lõppude lõpuks ikkagi hea südamega õilishinged ning ei hau kätemaksuplaane. Suisa vastupidi — nad on võtnud enda kanda vaat et haldjast ristiema rolli ning nõustuvad ootama aega, mil (teatri)maailm nende jaoks valmis on. Olete Te kohanud haldjast ristiema, kes ilmeks suvalisel neljapäeval teed jooma või laseks end igal täiskuuööl viie tee risti manada? Nii need asjad ei käi, see on kriitikulegi selge. Et aga ootamine liiga pikk ei tunduks, asusid neiu tasa ja targu tegutsema: korralik haldjast ristiema hoiab sündmustel siiski silma peal ning vajadusel suu-

nab pisut — õige tasa, aga kindlakäeliselt. Kurjas maailmas tuleb mängida teatud reeglite järgi ning sellel kaunil talveajal võib meist igaüks väikese vaevaga veenduda, millised need on. Piisab ühest õige pisikesest jalutuskäigust vabalt valitud asustatud punktis või selle läheduses. Selleks, et sooja kohta kindlustada, vabandust, vastutusrikast positsiooni ära teenida, on tarvis korralikku valimiskampaaniat! Keiu ja Kairi on siiski endiselt täiesti teadlikud sellest, et võib-olla peavad nad enne päriselt valituiks osutumist mingite vahenditega ka tõsiseltvõetavateks saama. Samuti on nad enam kui teadlikud sellega kaasnevatest riskidest, mille hulka võivad kuuluda mõned lisanduvad aastakümned ning kilod. Seega otsustasid nad oma valimisplakatid valmis teha kohe — ajal, mil ehk veel ei kulu kõik kampaaniamiljonid ainuüksi fotosilumisele ning miimikat ei kammitse botuliintoksiin.

Pealegi, kui keegi teab nii kindlalt, kuidas peaks ühed korralikud kuraatorid tegutsema ning tajub ka olukorra absurdust — kõik veel ei teagi, kelle poole pöörduda — ei tohi kellelgi lasta kauem pimeduses ekselda! Keiu ja Kairi ütlesid: „Saagu valgus!” ja nägid, et see on hea. Nii otsustasidki nad, et ka välklambid ja fotoaparaadid on head ning lubasid neil endid parimast küljest näidata.

Liisa Tagel

ENNEMALT ÕELDI:
JEUNESSE OBLIGE!
MEIE ÜTLEME:

Margus Tamm

Ats Parve ja Fred Born

Soengud: Katrin Pillk
Aitäh: Von Krahli Teater, Teater No99, STÜ, Okasroosike, Martin Karu, Märten Vaher, Ragnar Teeveer, Evelyn Ervin, Ahjualune

2010. aastal näitas eesti teater oma võimu. Teatri NO99 „Ühtse Eesti“ projekt andis aimu teatri võimalikust kande- pinnast ühiskonnas, näitas üheaegselt nii seda, kui paljud eestlased tunnustavad teatrit poliitika ja ajakirjanduse kõrval ühiskondliku meediumina; aga ka seda, kui vildakaid ootusi kultuurile ja sealhulgas teatrile pannakse. Kõik need pettu- nud, kes mõni aeg pärast „Ühtse Eesti“ suurskogu ühmasid, et „midagi ei muutunud“, kes lootsid, et Tiit Ojasoo teebki poliitteatrit ja asutab uue erakonna, peaksid tihemini teat- ris käima, mõistmaks, et teatri meediumiks on ja jääb lava. Neid teatreid, kus laval ei näidata lihtsalt midagi “ilusat”, vaid suheldakse saali ehk ühiskonnaga; neid teatreid, kellel on midagi öelda, kes seisavad millegi eest, neid ei olegi Eestis nii vähe: NO99, Von Krah!l, Tartu Uus Teater, Theatrum, PolygonTeater, Cabaret Rhizome, Tallinna Linnateater, R.A.A.A.M... Lisaks teadmisele, et teater võib olla Eestis viies võim (kui vähegi soovib!), andis „Ühtse Eesti“ lavastus ka möödunud teatriaasta võimsaima monoloogi Andres Mäharilt. Tõepoolest: käigem kõik perse! Kord aastas ikka võib...

mina
see mina siin
ma tahan
ma nõuan:

käi perse, eesti riik
selle eest
et hoiad hinges nõuka-aegset zombistunud teatrirümpa
lapid miljonitega katuseid
mille all ei valmi aastas *ühtki* kunstisündmuslikku lavastust
et sul puudub huvi *teatrikunsti* arengu vastu
et sa nimetad seda kõike kultuuripoliitikaks

käi perse, riigiteater
selle eest
et sind juhib turundushirm
mitte väljendusjulgus
kunstiline kreedo
või oma keel
et sa ei väärtusta loovust
vaid haised
keskpärasuse
tolmu
une
järele
et sa ei kasvata näitlejat
et sa nuumad vanu kulunud nimesid
kel pole juba ammu midagi anda
et sa ei tea
mis nägu sa oled
mille eest seisad
et sa ei seisagi millegi eest

käi ka sina perse, lavastaja
selle eest
et sa lavastad tihemini kui peaksid
et sa treid kolm realavastust ja siis neljanda puhul teed natuke kunsti ka
et sa võtad vastu töid, mis sulle midagi ei tähenda
et su lavastus ei püsi koos
et sa ei pane sinna oma hinge
vaid lüpsad publikut odava silmamoondusega
et sul endal ei olnud seda lavastust vaja
et sa ei austa vaatajat, ei hari, ei peksa teda
et sa ei piitsuta näitlejat
ei pigista tekstist viimast
et isikupära on su jaoks „*publikuvaenulik kunsti-panemine parem teen ikka seda well-made asja*“
et sa ei mõista oma loomingu kohta midagi mõistlikku öelda
et sul ei olegi midagi öelda
et sa ei oska inimestega käituda
et vähimagi kriitika peale lased sa püksid avalikult täis
et sa ajad onupojapoliitikat
oled türann või intrigant
ja arvad nagu oleks see kõik sinu suure kunstnikuhinge kaasanne
või privileeg
milleks sulle suur kunst
kui sa ise jääd nii kuradi väikseks?

KÄI PERSE!

Meelis Oidsalu

ja sina, näitleja, käi perse
selle eest
et sa oled juba ette alla andnud
et teatrikoolis on su esimene mõte „millisesse teatrisse tööle saaks?“
ja mitte „millist teatrit ma teha tahan?“
et sa ei loo teatrit
vaid mängid seda
ei mässä
ei vaidle lavastajaga
vaid teed oma asja tuimalt ära
et sa loed proovis Kroonikat
et sa tahad esikaanele ja seriaali
et sa lähed pohmas peaga lavale
et sa ei anna endast igal etendusel maksimumi
et sa piilud aralt publikusse: „kas teile ikka meeldib?“
et sind ei huvita
mis maailmas toimub
vaid sulgud oma väikekoodanlikku mulli
müüd telekas vorsti
talud andetust
tajud, et oled saanud selleks
kelleks sa kunagi kartsid saada
aga ikka istud teatris
„sest teater on mu kutsumus“

käi perse, dramaturg
selle eest
et oled alalhoidlik ja provintslik
et sa ei ärgita teatrit
uuenema
avanema
sekkuma
vaid klammerdud
hubase kommerts
koduste klišeede külge

teatriuurija, käi perse
selle eest
et sa oled vagur ja villane
kõrk ja keskpärane
et nimetad end teadlaseks
aga tunned uurimisobjekti vastu haiglast ihalust
ja hoidku jumal
kui mõni halba julgeb teatrist arvata
sest siis „ta ju ei armasta teatrit“

perse käi, kriitik (jah, ka sina, Oidsalu)
selle eest
et sa serveerid elamusi analüüsi asemel
et su tekst ei ütle midagi uut teatri kohta
et praktikud ei saa sust aru
et sa ei tea
mida kuradit sa üldse teatrist otsid
et sa hämad, ei viitsi süveneda

räägid endale vastu
varjad kallutatust
ilustad sula sitta
sest see meeldib sulle
sest see on su sõbra sitt
sest et oled
ammu kaotanud haistmismeele

ja sina, teatrikülastaja, käi perse
selle eest
et sa kulutad end päev otsa oma vaimuvaest tööd tehes
aga teatrisse tuled lõõgastuma
et sa ei viitsi mõtelda
et sa väljendad elamusi infantiilselt
et sa arvad, et heal teatril on vähimatki pistmist meeldivusega
et sa ei tee vahet kunstilisel taotlusel ja manipulatsioonil
et sa aplodeerid kolm korda sest nii on kombeks
et sa ei lülita telefoni välja
mõlised etenduse ajal
ei kasuta kõhakompvekke
et tuled teatrisse, et näida väarikana
et tuled teatrisse ja muuhulgas ka vaatad teatrit
et sa ei tule teatrisse
kui seal ei mängi tuttavad nimed
et sa oled mõttetu *homo erectus*:
„sest on imelik istuda
kui teised püsti aplodeerivad“
et sulle ei meeldi NO-s ja Von Krahlis
„sest seal tehakse roppusi“
aga mujal naerad tilga püksi
kui lavalt „käi perse“ kuuled
et sa arvasid
et ühtsest eestist saab erakond
mis sul viga on
miks sa üldse teatris käid?

käi perse, ühtne eesti
selle eest
et sul polnud pärast viiendat valimiskooli klippi enam midagi öelda
et vajaduse tabamine ei ole idee vaid PR
et ärevil poliitik lahkus suurskogult kergendustundega
et ma tunnen
et sa
kurat võtaks
hoolid must
kui ütled „käi perse!“

* Käi perse, Siim Nurklik, toeka panuse eest!

MIKS MAAILM OLEKS TEATRITA PAREM PAIK

Mihkel Kunnus

1.

Tunnen, et alustuseks pean esile tooma mõned eeldused, millega nõustumine on vajalik, et käesolev diskussioonipoolik üldse mõttekas saaks olla.

Üks olulisemaid üldisi eeldusi on: **areng on võimalik (ja taotlemisväärne)** ja seda nii üksikisiku kui kultuuride raames ja areng tähendab siin **positiivset muutust**, teisisõnu: peab olema võimalik, et inimese või kultuuri üks faas on parem kui teine. Kujutame ette, et inimesel on omadustekomplekt O1 ja mõne aja pärast on tal omadustekomplekt O2. Oletame, et see muudatus oli areng, st inimene O2-ga on parem kui inimene O1-ga. Sellisel abstraktsiooniasemal peaks vist selle esmapilgul triviaalse eelduse problemaatilisus juba piisavalt selgelt välja paistma: sellise eelduse omaksvõtt tähendab ühtlasi tunnistada võimalust inimesi (ja kultuure) paremuse järgi ritta seada, väärtustuslikult hierarhiseerida (NB! See ei tähenda siin puhtteadlaslikke vaatlusi erinevatest vaatenurkadest, mis tuvastavad erinevaid ühismõõdutuid väärtussüsteeme, vaid just orienteerumist praktilisele muutusele). See on aga inimsuse religiooni (ehk humanismi ehk ilmalikustunud kristluse) ühe alusdogma vastu eksimine.

See vastuolu (Ilmar Vene nimetab seda essee „Pahustumine“ üpris põhjendatult „uusaja põhivastuoluks“) ilmub näiteks teravalt esile eliitkooli problemaatika juures: käratusele „supermarketi kassiir ei vajagi prantsuse keelt [ehk (teistega võrdset) võimalust õppida eliitkoolis]!“ järgneb alati kellegi tasakaalustav vastuväide, mis väärtushierarhiat eitab või vähemalt ähmastab: „nii mõnigi supermarketi kassiir on väärrikam ja tublim inimene kui nii mõnigi professor (st omadustekomplekt „professor“ ei pruugi olla parem kui omadustekomplekt „kassiir“)“, samuti leiab ajakirjandusest pärast igakordse koolide pingerea avaldamist kõlbelisi proteste, mis a) protesteerivad selliste pingeridade koostamise ja/või avaldamise vastu ning b) püüavad igati esile tuua sellise hierarhiseerimisviisi tendentslikkust, puudulikkust ja vähehõlmavust. Aga kui omadustekomplekt „professor“ ei pruugi parem olla kui omadustekomplekt „kassiir“, siis ei pruugi ka olla kindel, et end kassiirist professoriks töötanu arenes. Üldistatult: kui kristlik idee kõikide inimhingede võrdväärtusest püüda täielikult siinpoolsusesse konverteerida, siis on selle üheks tagajärjeks arengu võimalikkuse eitus, sest iga **inimene on** siis (mõõtnutult) **väärtuslik sõltumata tema omadustest**, aga **areng saab olla ainult omaduste muutumine**. See vastuolu kaetakse tavaliselt kinni argi-

2.

Käesoleva essee eesmärgiks on niisiis põhjendada väiteid „**teater teeb inimesi halvemaks ja ühiskonda tervikuna õnnetumaks**“ ning „**teatraal on nõme ja halb inimene**“. Esimese väite kohta tuleb kohe teha mõned olulised kitsendused, nimelt ühiskonna all pean silmas kaasaegset liberaalset demokraatiat, eelkõige siis praegust Eestit [nt rahvaalgustus kirjaoskamata massile (Pixérécourt, Tolstoi jne) oli kindlasti teatri positiivne funktsioon, kindlasti ei pisenda ajaloolisi suurkujusid, Shakespeare'i vms] ja inimese all pean silmas juba suguküpsuse saavutanud isendeid (nt lasteaias on teater ja kasvataja teatraalsus igati õigustatud). Teises väites esineva sõna „teatraal“ jätaaksin üsna laiatähenduslikuks ja see hõlmaks siis kõiki teatriarmastajaid, -huvilisi, -entusiaste,

-amatööre, -tähtsustajaid, -tegijaid, näitlejaid, lavastajaid jne. Välja tuleks jätta aga teatriteadlane, sest teadlane on sootuks teine inimtüüp, kelle suurus ei ole kuigivõrd seotud uurimisvaldkonnaga. Samuti võib mõningaid mõõndusi teha lavastajale (ja kindlasti kõigile tehnikutele), sest nii nagu see ilukirurg, kes paigaldab jalgpallisuurusi rinnaimplantaate (st täidab täiesti totalitellimust), peab ta olema võimekas spetsialist ehk mõnes mõttes ikka väga arenenud inimene. See mõõndus on siiski ülimalt tinglik, sest kui tuua teine ja tabavam analoogia, siis lavastaja oleks justkui kupeldaja, näitleja lits, teatrikülastaja teenuseostja ja teatriuurija vastavalt prostitutsiooniuuri- ja

3.

Richard Rorty kirjutab: „Tõhusaim viis tekitada inimestele kestvatu valu on neid alandada, näidates, et asjad, mis tundusid neile kõige tähtsamad, on tühi- sused, aegunud ja väetid. Kujutlege, mis juhtub, kui lapse väärtuslik varandus – asjakesed, mille ümber ta punub fantaasiasid, mis muudavad ta kõigist teistest lastest pisut erinevaks – kirjeldatakse ümber „rämpsuk- siks“ ja visatakse ära. Või kujutlege, mis juhtub, kui need asjad muudetakse teise, rikkama lapse asjade kõrval naeruväärseks. Arvatavasti toimub midagi niisugust primitiivse kultuuriga, kui selle vallutab edenenum kultuur. Samamoodi toimub mõnikord mitteintellektuaalidega intel- lektuaalide seltskonnas.“

See, mida siin kirjeldas Rorty, on lähisuguluses arenguvalu- ga ja kohe kindlasti traditsiooni katkestamise valuga. On väga

Alkoholi laastav toime ei tee kanepit mingil määral vähem kahjulikuks ning ühiskondlik suutmatus hoida ära vägistamisi ja mõrvu ei tähenda, et perevägivald ei vääri tähelepanu.

ni katkestamise nõudmine peab olema enam kui hästi põhjendatud. Heaks näiteks on härjavõitlus, üks teatri eriliike, üks teatri iseäranis olemuslik ja ürgne vorm, mille mõju on teaterlikkus *par excellence*, ent mis tekitab paljudes kaines ja traditsioonist kaugemal olevates inimestes sügavat nõr- dimust ja protesti, kuid praegu veel on traditsioonikandjad peal (ja seda maal, mis esimesena laiendas inimõigused ka mitteinimestele — inimahvidele!).

Kasutamata eufemisme: on grupp inimesi, kes arvavad, et härjavõitluse **kul- tuur tuleks hävitada** (ja härjavõitlus on kahtlemata kultuur), selle traditsiooni kandjad ümber kasvatada ja seda vastu nende tahtmist, täpsemalt: härjavõitlejaid tuleks nii palju hukka mõista ja häbistada, et nad ise loobuksid oma kultuuri- st, ürgsest teatrist.

4.

Kuigi argumentidesse, mis viivad meie uskumused vasta- vusse meie soovide ja saati tellimusega nagu antud juhul, tuleb *prima facie* suhtuda skeptisega, ei ole selline automaatne

Lavastaja oleks justkui kupeldaja, näitleja lits, teatrikülastaja teenuseostja ja teatriuurija vastavalt prostitutsiooniuuri- ja

5.

Oma olemusliku teatraalsuse tõttu tuleks ära mainida veel üks „vastuargument“, mis õieti on kõigutamatu ja seda eriti ühiskonnas, kus üksikisiku vabadus on üks kõrgemaid väärtusi, nimelt **isiksuseks olemise jonn**, mille üheks atribuudiks on sageli demonstratiivne (ehk teatraalne) ebamõistlikkus (selle üks kontsentreerituim kirjeldus on Dostojevski teoses „Ülestähendusi pörandale“) ning tunnistan, et hambad tangis sisistatud *vot-tahan-ja-teen!* ees on mõistuspärasus täiesti võimetu.

Samuti pidurdab ühiskondlikku tervenemist inimesele üdi- ni omane võime armastada oma haigusi (heaks näiteks on hiljuti meedias vilksatanud lugu kurtide kogukonnast, kes ei taha, et nende lapsed oleksid kuuljad, sest nende puue on liiga tugevalt seotud nende identiteediga), miski, millest nii palju on rääkinud Dostojevski, Nietzsche, Thomas Mann jt.

Sellest kõigest ei maksa siiski liialt heituda, sest inimene, keda pelutab tema tegevuse vähene viljakus, ei saa õigupoolest niikuinii kuigi pikaajaliselt tegeleda ei maailmaparanduse ega pedagoogikaga.

6.

Lühim täpsustus, *miks* teater on halb, oleks väide, et teater teeb inimesi afektiivsemaks, määratsevamaks, impulsiivsemaks, elamusejanusemaks, teisisõnu, teatraal on afektiivsem, määratsevam, impulsiivsem, elamusejanusem kui keskmine inimene (siin tuleb loomulikult meele pidada kõiki sotsioloogilise statistika põhitõdesid: statistilist üldistust ei saa rakendada üksikjuhtumile jne). Üldistatud väitest, et poksijad on vägivaldsemad kui tavalised inimesed, ei saa teha järeldust, et mistahes konkreetne poksija on vägivaldne, ning konkreetsele mittevägivaldsele poksijale viitamine ei falsifitseeri kuidagi seda üldistust).

Juri Lotman on öelnud, et kultuur on emotsiooni taltsu- tamine. Väidan, et teatri mõju isiksusele on vastupidine, st emotsionaalsust, afektiivsust, impulsiivsust võimendav, täpsemalt: see pärsib motivatsioonidünaamika ratsionaalsuse- põhise dominandi arengut ja väljakujunemist ning jääb top-

Teater teeb inimesi afektiivsemaks, määratsevamaks, impulsiivsemaks, elamusejanusemaks.

pama emotsioonipõhisele, kus määrav pole see, mis on mõistlik, vaid see, mis tekitab intensiiv- sema tunde. Korreksem oleks seega ehk rääkida mitte niivõrd teatri kahjustavast toimest in- diviidile, kuivõrd arengut pidurdavast toimest, sest lapsel on motivatsioonidünaamika loomuldas emotsioonipõhine (eelkõige ratsionaalsus vajab pingutust, kultuurilist taastoot- mist, õpetamist, harimist jne). Kõrgendatud tundeintensiiv- sus viib aga väljaspoole head ja kurja (seda tehakse, sest see on kogemuslikult meeldiv, sest annab puhkuse moraalsu- sest, süüdivusest).

Siin on oluline rõhutada, et eetika-esteetika, ratsionaalsu- se-emotsionaalsuse dualism, mis metafüüsilises või staatilises mõttes oleks kahtlemata väga naiivne ja robustne, markee- rib siin pelgalt suundumuste lõpp-punkte. Kõige vähem on

vaja karta inimese muutumist emotsioonituks ratsionaalseks robotiks, sest lähtudes arengubioloogilisest ja arengupsühholoogilisest seisukohadest on ilmne, et bioloogiline antus on neil iseloomustajatel täiesti erinev ja ebasümmeetriline, täpsemalt, emotsionaalsus ja esteetilisus (st aistingulisus) on bioloogiliselt märksa suuremas osas käitumist määrav ja optimumi saavutamiseks tuleb suunata pingutusi vastupidises suunas. Mõneti sarnaselt on toitumisega: kuigi võib leida näiteid end ekstreemselt nälgitavatest isenditest (nt anoreksikud), on bioloogiline antus siiski õgardlust soodustav (ja väliste võimaluste korral populatsioon rasvub); ning pole midagi vastuolulist selles, et saame vaheldumisi teateid sellest, et õhtumaades on rasvumine võtnud lausa epideemilised mõõtmed ning et anoreksia esinemine on hüppeliselt suurenenud.

7.

Juri Lotmanilt võib leida ka ühe käepärasema käsitluse teatri toimest argikäitumisele („Vestlusi Vene kultuurist“ I. kd, e.k. 2003 ja 2006). Juri Lotman kirjutab: „Teatriga võrreldes hakkas argielu paistma tardununa: sündmusi, ootamatuid vahejuhtumeid polnud seal kas üldse või siis oli üksnes hääbimustena normist.[...] Reaalse elu käsitamine näitemänguna andis inimesele võimaluse valida individuaalse käitumise ampluaad, kuid pani ta ka sündmusi ootama“ ning elu hakkas matkima kunsti, st teatrit (üpris tuntud on Žižeki analoogne näide TV kohta: TV ei kujuta elu, vaid elu matkib TV-d jne).

Üsna hästi illustreerib sellist teatri lavastavat toimet elule Thomas Manni novell „Völsungite veri“ (LR 2006, 7-8). Dändilikud kaksikõde ja -vend, kes olid oma sisimas haisvale maailmale pirtsakalt selja pööranud ja „armastasid teineteist oma elegantse tarbetuse pärast“, külastasid teatrit (Wagneri „Valküür“, kus üheks stseeniks on õe-venna intsest) ning üks neist tundis, et „looming sünnib kirest ja võtab uuesti kire kuju“. „Miski ei pääsenud neile ligi, mis oleks võinud sundida neid ära pöörduma sellest metsikust, kirglikust ja ekstaatilisest maailmast, mis oli neid oma võluväega mõjutanud, nad endaga sinna maailma kaasa tõmmanud...“ ja kodus laval nähtut „tsiteeritakse“ ja intsest kordub nüüd siis eneselavastuses. Kui õde, kes on kihlatud, küsib, et mis saab nüüd tema peigmehest, siis vend vastab (ja need on novelli viimased sõnad): „Noh, olgu meile tänulik. Nüüdsest peale elab ta vähem triviaalset elu.“

8.

„Mati Unt oli teatraalne isiksus. Ta paistis tundvat vajadust elu dramatiseerida, tajuda enda ümber salapingeid, intriigi ja konflikte,“ meenutab Luule Epner („Undi jutud. Mälestusi Mati Undist.“ 2008, lk 28), väga illustratiivne on ka Valles-Sten Maiste suurepärase essee „Vaino Vahing ja uusaegne märatsev armastus“ („Keel ja kirjandus“, 2009, nr 3), aga sellised üksiknäiteid võiks laduma jätta. Toon siia veel ühe näite Stanislavskilt:

„Tunni katkestas tuntud välismaalasest näitleja küllatulek. Kuulsus jutustas oma menudest, kusjuures Tortsoff oli tõlgiks. Pärast seda, kui huvitav külaline oli lahkunud, Tortsoff ütles naeratades: „Traagik loomulikult luiskab, aga kergesti vaimustuva inimesena ta usub siiralt seda, mida ta luuletab. Meie, näitlejad, oleme nii harjunud laval täiendama fakte oma kujutluse poolt antavate üksikasjadega, et need *harjumused kantakse meie poolt laval üle ellu*.““ („Näitleja töö enda kallal“, 1940, lk 45, minu rõhutus – M.K.)

Sellised nihked isiksuse afektstruktuuris on eriti ilmekalt esil igasugustes riialitiisõudes jms — inimese käitumises saab kandva rolli stanislavskilik eneselavastus, kunstlikult ülespuhutud kired jne. Ent heas ja halvas on tundeintensiivsus ebasümmeetriline, nimelt: „Kõike kurja tehakse suurema või väiksema fantaasia ja kirega, seevastu hea tunde märgiks on kaheldamatu afektivaegus ja hädisus“ (Robert Musil, „Omadusteta mees“, 2. kd, lk 174), st tundeintensiivsuse eesmärgiks küll pole otseselt kurjus, aga suurte tundeintensiivsuste hulgas on statistiliselt kurjuse osakaal suurem ja kurjusega on suur tundeintensiivsus märksa hõlpsamini saavutatav. Sarnasel põhjusel on tabloidide esilehel valdavas osas halvad uudised.

9.

Norbert Elias kirjeldab impulsiivset afektistruktuuri nõnda: „Seal, kus ühiskondlike suhete struktuur võimaldab üksikisikul suuremal määral hetkeimpulsside ajal toimida kui öukonnas (s.o. Eliase näide mikroühiskonnast, mis formeerib väga rangelt kaine enesekontrolli – M.K.), ei ole vajalik ega võimalik väga põhjalikult tegelda küsimusega, kuidas on lood teise inimese teadvuse- ja afektistruktuuriga ning missugustel varjatud motiividel, missugustel arvestustel põhineb tema käitumine. Ühel juhul järgneb arvestusele arvestus, teisel juhul afektile afekt. Selline vahetu tugev afekt jätab aga inimesele vähe võimalusi käitumiseks: teine inimene on kas sõber või vaenlane, hea või paha. Ja vastavalt sellele, kuidas teist afektide mustvalges pildis nähakse, ka toimitakse“ („Tsiviliseerumisprotsess“ 2. kd, lk 320).

Afektiivsus ja impulsiivsus ei pruugi olla loomalik kontrollimatus, teadvustamatus enese käitumisest, vastupidi, eneseteadlikkus kasvab isiksuse arenedes, ent teatraali eneserefleksioonist tulenev eneseregulatsioon pole kõlbelis-ratsionaalne, vaid esteetiline, efektsust ja tundeintensiivsust taotleb (st teatraalne, dramatiseeriv, lavastav), küll aga võib sageli kohata eneselavastatud loomalikku kontrollimatust, pidurdamatuid tundeuhanguid jne.

Suurepärase kirjelduse sellisest psühholoogilisest mehhanismist võib leida Tolstoi ühest parimast lühiteosest, „Kreutzeri sonaadist“ („Kogutud teosed“, 12. kd), kus peategelase konfliktidel naisega on selge lavastuslik komponent. Nt „haarasin laualt kirjapressi, karjusin veel kord: „Käi minema!“ ja viskasin selle temast mööda põrandale. Ma sihtisin meeleaga temast mööda. Siis ta läks, kuid peatus lävel. Ja sealsamas, tema nähes (egin seda selleks, et ta näeks), haarasin ma laualt asju — küünlalalgu, tindipoti — ja pildusin neid põrandale, ikka veel karjudes: „Välja! Korista end siit! Ma ei vastuta enda eest!“ Ta läks — ja ma jätsin kohe märatsemise järele.“ (lk 64)

Eriti ilmekas on see, kuidas toimub naise mõrv. Peategelane tuleb ootamatult koju, leiab esikust naise armukese üleriided, seejärel läheb oma tuppa ja peab ennastdramatiseeriva monoloogi: „Mina — aus inimene, mina — oma vanemate laps, mina — kes ma olin perekonnaelu õnnest unistanud, mina — abielumees, kes iialgi pole oma naist petnud [...]“ (lk 77), siis võtab ta saapad jalast, haarab pistoda ja hiilib vaikselt nende tuppa, kus siis etendada oma sõgedushoog: „Tundsin, et olen täiesti hullunud ja vist küll hirmuäratav, ning tundsin sellest rõõmu.[...] Tahtsin viuldale järele joosta, kuid mul sähvatas peas, et oleks naeruväärne oma naise armukesele sukkades järele joosta, mina aga ei tahtnud olla naeruväärne, tahtsin olla kohutav. Vaatamata oma hirmsale meelelusele ei unustanud ma hetkekski, missugust muljet ma avaldan teistele, ja see mulje osalt juhtiski mind.“ (lk 79, minu rõhutused – M.K.)

Ta tapab naise, sest „nii nagu teatris tühistab kodanliku tõrke kuriteo ees suur kunstlik tunne“ („Omadusteta mees“ I. kd, lk 680), ning läheb seejärel oma tuppa ja — magab natuke! Ta saab magada (samamoodi eelmises näites lakata märatsemast) nagu professionaalne näitleja, kelle pöörased tunded lõppevad automaatselt koos eesriide langemisega.

Sellist inimtüüpi on suurepäraselt kirjeldanud ka Milan Kundera: „*Homo sentimental* ei või defineerida kui inimest, kes tunneb (sest me kõik tunneme), vaid kui inimest, kes on ülendanud tunde väärtuseks. Hetkel, mil tunnet hakatakse pidama väärtuseks, tahab igaüks tunda; ja kuna me kõik armastame hoobelda oma väärtustega, siis on meil kalduvus oma tunnet demonstreerida. [...] Tunde definitsiooni juurde kuulub, et see sünnib meis ilma meie tahtmata, sageli isegi vastu meie tahtmist. Hetkel, mil me *tahame* tunda (*otsustame* tunda, nagu Don Quijote otsustas armastada Dulcinead), pole tunne enam tunne, vaid tunde imitatsioon, selle demonstratsioon. Mida tavaliselt kutsutakse hüsteeriaks. Seepärast *homo sentimental* (see tähendab inimest, kes on ülendanud tunde väärtuseks) on tegelikult seesama, mis *homo hystericus*.

Milliga pole sugugi üteldud, et inimene, kes imiteerib tunnet, seda tunnet ei tunne. Näitleja, kes mängib laval vana kuninga Leari osa, tunneb laval kõikide pealtvaatajate ees hüljatud, masendatud inimese tõelist kurbust, kuid see kurbus haihtub hetkel, mil etendus lõpeb. Seepärast *homo sentimental*, kes häbistab meid suurte tunnetega, suudab meid äkitselt rabada seletamatu ükskõiksusega.“ („Surematus“, lk 218–219)

10.

Holden Caulfield kirjeldab oma kinoskäiku: „Kõige rohkem hämmastas mind see, et daam minu kõrval ulus kogu selle neetud filmi ajal. Mida totramaks asi läks, seda ägedamalt ta ulus. Oleks võinud arvata, et ta oli hirmus heasüdamlik, aga ma istusin ta kõrval ja nägin ta head südant. Tal oli kaasas väike poisike, sellel hakkas surmigav ja ta tahtis klosetti minna, aga daam ei viinud teda. Ta ütles, et poiss istuks paigal ja käituks viisakalt. Hundil oleks ka parem süda. Jälgige neid inimesi, kes maotuid filme vaadates endal silmad peast välja nutavad — üheksal juhul kümnest on nad alatud ja kivise südamega tüübid.“

Salinger viitab siin ühele üsna olemuslikule teatraali tunnusele: reaalse maailma tekitatavad tunded konkureerivad kunsti tekitatutega (ja jäävad neile alla). Mis on poisikese pissihäda jõesse sügavikku vajuva DiCaprio kõrval? Olgugi, et esimene on reaalne ja teine fiktsionaalne — tundeintensiivsuse järgi käitumist reguleeriv afektistruktuur ei erista reaalselt ja fiktsionaalselt. Ja võib ette kujutada, milline on teatritegijate suhtumine inimestesse, kes istuvad (täpsemini, istuksid, kui teatris käiksid) teatris igavlevalt ja emotsioonitult, sest laval toimuv on kõigest näitlemine ja see pole päris — „matsid!“

„Eristades reaalseid draamasid (nt spordis, tänavarahutustes) ja fiktsionaalseid draamasid (teatris, filmis, tsirkuses), peetakse nende põhituumas siiski samaks — draama jälgendab, esitab ja taasesitab emotsionaalselt kõrgendatud intensiivsusega sündmusi.“ (Ester Võsu, „Kultuur kui draama I“, Acta Semiotica Estica IV)

Ja miks teatraalid on „üheksal juhul kümnest alatud ja kivise südamega tüübid“? Sest argielu pakutavad emotsioonid ei suuda motiveerimisel reeglina konkureerida teatri omadega. Nii nagu pornotööstuse teaterlikult ülevõimendatud sugumarkerid võivad devalveerida reaalsete kehade toimivuse. „Teater on ju kiirenduskunst, seal on kõik suurendatud ja liialdatud,“ resümeerib Mihkel Mutt oma mälestuste neljandas osas, kus muuhulgas jutustab loo, kuidas teatraal Jaak Allik tema diplomitööd retsenseeris: „Nimelt andis Allik mulle kaitsmise-eelsel õhtul lugeda oma kirjaliku hinnangu või retsensiooni, milles ta mu töö pihuks ja põrmuks tegi. Kui mul lugeses hakkas pilt eest kaduma (olin aru saanud, et ei lõpeta sel kevadel ülikooli), ulatas ta mulle naeratades teise, pärisretsensiooni, mis oli märksa leebem. [...] Alles pikapeale, jälgides muuhulgas Alliku tegevust poliitiku ja teatrilavastajana, hakkasin aru saama tema iseäralikust mängulustist ja elulavastamise kirest. Tagantjärele olen veendunud, et toona ei kannustanud teda sadism.“ (lk 193)

Teatraal ei ole otseselt sadist, ta lihtsalt kipub kasutama teisi inimesi oma elulavastuse rekvisiitidena. Nõme.

11.

Teatraalid on ka rumalad, sest juurdlev mõtlemine on olemuslikult seotud ajaga. Suruda Dostojevski „Idioot“ kahte tundi on umbes sama, mis truudus kahe tunniga ära teha. „Inimese teeb suureks tema tunnete kestvus, mitte tema tunnete intensiivsus,“ ütleb Nietzsche. [Teatri juhmistava toime kohta käib enam-vähem kõik see, mida Pierre Bourdieu räägib televisioonist (vt LR 1999, nr 30) ja ma ei hakka seda siin kordama.]

12.

„Noorus on hirmus asi: see on näitemäng, kus lapsed (kuuldavasti süütud!) käivad kõrgetel karkudel ja kõige erisugusmates riietes ning räägivad päheõpitud sõnu, millest nad ainult pooltest aru saavad, kuid mille nad on fanaatiliselt omaks võtnud. Ja ajalugu on hirmus, sest ta muutub väga tihti alaealiste näitelavaks, noore Nero näitelavaks, noore Napoleoni näitelavaks, fanaatiliste lastejoukude näitelavaks, kelle jälgendatud kired ja primitiivsed rollid muutuvad äkitselt tõeliselt katastroofiliseks tõelisuseks,“ kirjutab Milan Kundera romaanis „Nali“.

See tsitaat viitab ka arengupsühholoogilistele seaduspäradetele, nimelt selles ontogeneesietapis (gümnaasium, ülikooli esimesed kursused) on inimene teatritele üpris vastuvõtlik ja sellele on kahjulik anda positiivset tagasisidet. Kõige hullem, mis võib juhtuda, on see, et noor teeb siin pöördumatu valiku teatri heaks ja kinnistab nõnda elupikkuseks kummituseks ühe oma põgusa arenguetapi.

Tsiteerin siin pikemalt oma varasemat esseed: „Tsvetajeva kirjutas ühele noorele sõbratarile: „Te peate elama *ühte* elu, mida Te enamasti pole saanud ise valida, vaid mis on juhuslik. Ja Te ei saa armastada samaaegselt — isegi kui Teil on selleks

kõik õigused ja kõik sisemised võimalused — lord Byronit, Heinrich Heinet ja Lermontovi, kuigi Te neid oma elus koh-tate (oletagem, et selline ime juhtub!). Elus, Adjake, ei või *mi-da-gi* — *nichts* — *rien*. Seepärast on olemas kunst („unes on kõik võimalik”). Sellest sünnib kunst, *minu* elu —just nii-sugune, nagu ma ise tahan.“ („Elu tules“)

Nooruse juures on üks meeldivamaid asju tegelikkuse lõ-petamatus, elu avatus, haruteede tohutu paljusus (see on praeguses, avatud demokraatias! Nõuka-aja koolilõpetaja maailmatunnetus oli ikka üpris teine). Meeldivaid asju püüab inimene ikka säilitada, aga valides ühe tee, välistad nii palju teisi. Seega: kuidas vältida välistamist?

„Ainuke kohanemine, mis mulle meeldis, oli mäng, aga see pidi olema intensiivne. Üks mängu vorme oli ka isiksuse tüü-pide vahetamine. Võisin olla küüniline ärimutt, õrnahingelis-te ja naiivsete näitlejate moodi haldjas, pidurdamatult vallatu näkk või nukrameelne poeet. [...] Miks ei suudetud aru saada, et inimesel võis olla mitu tõelist mina? Eranditele ei avatud väravaid. Kui sa olid niinimetatud intellektuaal, sa lihtsalt „ei saanud“ (nende väljend) olla näkk või eksperimentaator. Mu põhiline mäng oli selle arvamusega võidelda, tahtsin välistada välistamist,“ jonnib noor Kadri Kõusaar („Vaba tõus“).

„Ma tahaks olla keegi, kes ma muidu kunagi olla ei saaks. Tahaks olla president ja kuulus näitleja ja buda munk ja ar-mas vanaisa ja veel miljon inimest,“ trambib jalgadega samas arenguetapis Robert Randma („Sigaret“).

See, et nad mõlemad mainivad näitlejat, pole juhus, sest just teater on see koht, kus ühel päeval võid olla hoor, järgmi-sel nunn, ühel päeval president, teisel nukrameelne poeet (nende kirjanikumängimine on üks mäng teiste seas ja sel-lest poleks midagi halba, kui nad sealjuures nii palju lärmi ei teeks). *Teatris pole eristust näiva ja olemusliku vahel*. Elamuse intensiivsus on ainus kriteerium.

„Noored inimesed pole ju süüdi, et nad näitlevad, nad ei ole valmis, vaid on asetatud valmis maailma ning peavad sel-les tegutsema nagu *valmis* inimesed. Seepärast võtavad nad kähku omaks vormid, vaated ja eeskujud, mis neile meeldi-vad, mis on moes, mis neile sobivad — ja näitlevad.“ (Milan Kundera, „Nali“)

Igal aastal küsin abiturientidelt, kelleks nad saada tahavad, ja alati leidub neid, kes tahavad saada näitlejaks või psühho-loogiks. Ütlen neile ikka, et see pole targem kui teha elu-kutse rindade tärkamisest või häälemurdest, saate umbes kolmkümmend, siis areneb mõistus ja joote ennast surnuks, sest märkate, et olete oma hingelisest segadusest, kitsast ja spetsiifilisest arenguetapist elukutse teinud.“

13.

Mida võiks aga teha teatraal, kes on läbi näinud oma pöör-dumatute valikute hukatuslikkuse? Kas tal poleks ehk ülim lõpetada oma lohutuseks teiste meelitamine sellele allakäi-guteele ja lasta hääbuda eksistentsivormil, mille armsuse ja lunastuse petlikkus läbi nähtud? Olles ise olnud selle kandja ja läbielaja, tuua esile oma viimane tragöödia, lõpetada oma valiku glorifitseerimine, tunnistada oma eksistentsiaalset luh-tumist ning käituda nagu Christian Buddenbrook, kelle enda elu läkski teatri nahka, aga kui ta oma vennapoeg Hanno teatrihuvi märkas, siis ei lasknud Hannol saada endale lohu-tavaks saatusekaaslaseks, vaid püüdis noort ligimest päästa ning ütles: „Kuula, laps, head nõu ja ära ripu oma mõtetega liiga tihti sääraсте asjade küljes... Teater... ja muu selletaoli-ne... see ei kõlba kuhugi, usu lelle sõna. Mina olen sääraсте asjade vastu ka alati liiga suurt huvi tundnud ja seepärast po-legi minust midagi saanud.“

MILLEKS MEILE TEATER

Kaur Riismaa

Et milleks teater, milleks seda vaja on?

Ega polegi ju, minu eluea jooksul on astroloogid ja teadlased maailmalõputärmini pooleteisetuhande aasta võrra ligema-le toonud.

Lõpeks ja lõpuks polegi oluline, kas maailm lõppeb kärtsu, mürtsu, ilutulestiku ja trummisoologa või vaikselt sisisedes. Mis seal vahet.

Selles õhtuhämaras pole meil vaja omariiklustki, presidenti, eesti keelt. Mis seal vahet, kas lõputiitrites seisab „Fin“ või „The End“ või „Lõpp“.

Nii et võtame aga käppelt idast raha ja läänest language'i. Eks hiljem siis näis.

•

Aga kui veab? Poliitikutel on head ninad, ju pole valimisplakateid „Eesti põrgu viie rikkama ringi sekka“.

Tjah, Savisaar ehitab kirikut. Aga temas on alati midagi Vanatestamentlikku olnud. Küllap olen õnnelik kui Lasnamäest saab Maailma Parim Küla.

Ehk on meil siiski seda vaja, eesti keelt, naerda ja nutta eesti keeles. Keel sureb päriselt siis, kui selles keeles enam ei naerda. Nõnda juhtus ladina keelega:

ainult nõrgamõistuslikud, itsitavad leukeemiadiagnoosi üle, ainult lapsed naeravad kirikus missa ajal. Ainult paadunud kriminaal naerab kohtusaalis.

Ehk on meil vaja nii vähegi:

„Kasutajale Michael Aaron Pihlakas meeldib NO99“ isegi kui ta ei kommenteeri miks.

Ega eesti teater pole midagi ainulaadset. On olemas ka läti teater ja no Venemaalt tuleb iga päev teatriuudiseid. Teatrit pole vaja ainult neil, kelle professioon näeb ette igapäevast maskidevahetamist, ja enne valimisi, enne uusi etendusi, mis on ohtlikumad kui Cooney, isegi ohtlikumad kui Kane tükkis oma rottide, skinheadide ja homodega. Maailm pöördub naeruga: Kane oli erünneus kellest sai eumeniid.

Ma arvan, et eesti keele uljamad päevad on veel ees, siis on teatrit vaja. Film tuleb läänest ja mis kõik, nagu varem idast. Ainult eestlased saavad luua eesti kirjandust, eesti teatrit.

eesti teater mitte Eesti teater.

Meie poliitika ei tohiks olla importkaup, samuti kultuur. GOST pole kuhugi kadunud, nüüd on see euroGHOST. Aga oma loomingus on meil vabadus olla vaba, rippumatu, seda ei tohi käest anda, nii on küsimus, „On meil vaja eesti teatrit?“ oma juurikas juba mäda.

Eesti teatrit, kirjandust, teatrikirjandust, näitekirjandust, luulet, näiteluulet on vaja rohkem kui praegu taibata oskame.

•

Isegi maailma lõpus on mõnusam ütelda „Head ööd, vend“, mitte „Good night, bro“.

...

Vaikne Nurgake, 28.12.2010

See on lugu Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia etenduskunstide osakonna 8. lennust, lühidalt Von Krahli kursusest. Alguse sai see mõnes mõttes juba 2007. aasta sügisel — just toona hakkasid Von Krahli Teater ja TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia üheskoos koolitama 15 näitlejat ja lavastajat. Sel kevadel lõpetab seesama kursus kooli. Kursus on tervik, mis koosneb osadest, 15 erinevast noorest inimesest. Mõned neist on tuntud laiale publikule, mõned veel laiemale. Paar näidet. Mäletate filmi „Kuhu põgenevad hinged“? Selle üks peategelasi oli Ragne Veensalu. Vaatad teisi-päeva õhtuti ETV-st kultuurisaadet OPI? — selle saatejuhiks on Jim Ashilevi. „Ühikarottidest“ teatakse Kirsti Villardit ja Ivo Reinokit. Mari Pokineni laulud kostavad pidevalt mu altnaabri korterist (muide, selleks naabriks on üks härja mõõtu noormees). Ja nii edasi. 2.–6.veebruari võib neid kõiki vaatamas käia Von Krahli baaris, täpsemalt selle seinel — just seal on avatud Jana Solomi fotonäitus TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia teatrikunsti 8. lennu tudengitest.

Teen kursusega intervjuu ühel õhtul, kohe pärast järjekordset „Idiootide“ etendust. Istume Von Krahli teatrisaali põrandale maha.

Küsin alustuseks, kas nad võiksid Tallinna ja Viljandi lavakooli kuidagi võrrelda ja saan kohe hurjutada — sellist küsimust õpilastel endal ei teki, ainult ajakirjanikel. Viimaste seas näib olevat tavaline praktika (ka mina, Brutus?) kleepida üles silte „pealinna teatrikool“ ja „provintsikool“. Viljandi teatri-tudengid ja Lavaka tudengid ise peavad üksteist pigem kolleegideks kui konkurentideks ning ütlevad, et sisuliselt suurt erinevust ei ole — sama süsteem, samad õppejõud. Või noh, Viljandis ei õpetata küll stepptantsu... Mari teatab veendunult: „Mina olen kihlatud Lavakast pärit tüübiga, nii et vahet ei ole.“

Sellest hoolimata on kahe kooli vahel väikesed, ent väga-gi määravad nüansid siiski olemas ja neist ei vaata mööda ka tudengid ise. Näiteks erialaeksamite puhul on Tallinnas oluliselt suurem võimalus, et erinevad lavastajad või teatrijuhid neid vaatama tulevad. See tähendab jällegi, et tudengitel on enam lootust silma jääda, mis omakorda tagab suurema võimaluse pärast kooli lõpetamist tööpakkumisi saada. Et mõnel kaunil päeval erialaeksamite aegu Viljandi poole suunduvad bussid uudishimulikke teatritegijaid täis tuubitud võiks olla, seda tudengid ei looda. Samas ei tee nad sellest ka mingisugust traagilist probleemi. Tõnis ütleb naeratades: „Tead, see on nagu spordiski — alati on hea, kui sa ei ole esikohasooisik, nii et ma ütlen: nad seal Tallinnas on täiega paramad.“ Teised lisavad, et võib-olla ei upitata neid Viljandis ja ei tehta teed nii siledaks, kui see Tallinnas võimalik oleks, ent: „Kui sellest väikesest linnast välja ronid ja kaardile saad, siis ei peata enam miski.“

Esiatgu kursus tööpakkumiste või nende puudumise üle pead ei vaeva. Enamgi veel, nad ei ole selleski kindlad, et igaühest tulevikus üldse näitleja peaks saama. Endi sõnul ei ole-gi nad valmistunud selleks, et kohe mõnda teatrisse tööle saavad, pigem püüeldakse tõelise kutsumuse leidmise poole. Kutselisust või mingit kindlat pinda loominguvaldkonnas peavad nad pigem mõõdanikuks. „Kui meie kursus on professionaalsel tasandil midagi õppinud, siis just seda, et keegi ei oota kelleltki mingit kutset, vaid otsitakse kõigepealt enese seest üles see, mida teha tahetakse ja kui see kutsub teisi ka enese juurde, on hea. Ega Krahl ei ole ka mingi kärbs-paber, kuhu me loodame kinni jääda. Pigem öeldakse, et tehke, mida tahate. Olgem ausad, Lasnamägi on suur ja lai, ega need keldrid veel niipea otsa lõppe.“

Von Krahli kursuse erinevus võrreldes teiste Viljandis õppinud või õppivate kursustega on aga ilma igasuguste konstruksioonidetagil selge. Mõneti on neil olnud palju raskem — väga palju on tööd ja tegemist, pendeldamist erinevate linnade vahel (pikad perioodid õppeprotsessi käigus on veedetud Tallinnas), rabelemist, erinevaid inimesi, lavastajaid ja õppejõude ning enese tõestamist. Samas peavad nad just seda tulevikku arvestades ka plusspunktiks. Rohkem tööd tähendab võimalust ennast ja oma näitlejate-lavastajatena küpsemist rohkem näidata.

Mis on kursuse meelest neile tervikuna iseloomulik? Näiteks: neil ei ole ühtki kursusesisest paari („Pole kunagi olnud ja ei tule ka!“) Näiteks: nad on meeletult musikaalne kursus. Kursaõdedest moodustunud ansambli Nolens Volens on ka plaat välja antud. Nad ise ütlevad, et mõni üksik ehk ei pea viisi või ei valda instrumenti, aga nad suudavad sellest hoolimata väga edukalt koos musitseerida. „Me tunnetame üksteist ja me teame, kelle käes on hetkel pall.“ (Tõnis itsitab selle peale: „Need, kes viisi ei pea, need teavad seda ka, et nende käes ei ole kunagi palli.“) Näiteks: nii Tallinnas kui Viljandis viibimine ja raske töö on tekitanud vajaduse üksteisele rohkem

VON KRAHLI KURSUS: meie jaoks ei eksisteeri sellist mõistet nagu „peab“!

Keiu Virro

tuge pakkuda ja sellest tulenevalt on neil väga tugev grupi-tunnetus. Aeg-ajalt tuleb muidugi ette ka konkurents, aga pole hullu — „See panebki rohkem pingutama.“

Mida tähendab selle kursuse jaoks koostöö Von Krahliga? Inimesed kipuvad nii mõnigi kord enne Von Krahli tulekut uurima, kas ikka esimestesse ridadesse istuda tohib või on oht mingi solgiga pihta saada. Kursus väidab, et sellest hoolimata ei eksisteeri võtteid a la „võtavad paljaks nagu Von Krahli peab“. „Muidugi on siin selliseid asju tehtud, aga see ei ole reegel. Seal ei ole vahet, kas kallad ennast mingi sitaga üle või nutad oma südame seest välja. Ausõna, me võime paljaks võtta või mitte võtta, aga tükk peab hea olema. Mis on krahliilik, on selline pidev enesemõtestamine selles elus ja ajas, mis praegu on. Selles ei ole üldse kahtlust, et see trupp, kes Krahli on töötanud, on kõik tippnäitlejad, kes saaksid hakkama igal laval, aga vahe ongi selles, et nad ei tee iial asju piletitulu pärast. See ausus ehmatas ilmselt inimesi, sest vahel tullakse teatrisse justkui puhkama. Me mõtleme, et Von Krahl on pigem just see teater, kus ei eksisteeri sellist mõistet nagu „peab“, pigem just vastupidi.“

Mari läheb konkreetsemaks: „Näiteks Juhan Ulfsakilt õppisin ma proovide alguses seda, et mitte kunagi ei tohiks enne tegema hakkamist ära otsustada, et miski on õige või vale, vaid tuleb katsetada ja proovida, miks ma arvan nii ja kui ma pärast seda ikka arvan, siis on ju hästi, ja kui ei arva, siis on ka hästi. See on nõnda nii alastuse kui kõige puhul. See ei peaks olema tabu ja isegi kui see mõne inimese jaoks on tabu, siis ta võiks teada, miks see tema jaoks nii on. Juhan innustab ja julgustab meid mingeid asju tegema.“ („Uussiirus, noh.“ Kõik itsitavad.) Lõppude lõpuks — Stanislavski jõllitab Eesti näitlejale nii ehk naa selja tagant kuklasse, ükskõik kui mitu hilpu seljas on või keda parajasti laval mängitakse.

Viimane Von Krahli kursuse suurem projekt oli Juhan Ulfsaki lavastatud „Idioodid“. Lõpptulemusse on Anni Ojaneni, lavastuse dramaturgi abiga põimitud Lars von Trieri samanimeline film, uus narratiiv teatritudengite elust, aga ka nende-samade tudengite vägagi reaalsed elud. Tulemus — kõikjalt on kostunud peaaegu üksmeelseid kiidusõnu. Loomulikult huvitab mind, kuidas sellises protsessis osalemine näitlejaid endid mõjutanud on. Märksõna, mis välja pakutakse, on

„vabastav“. Moskva GITIs stuudios olevat omal ajal tudengitele antud näiteks ülesanne olla huvitav 5 minutit, 10 minutit, 25 minutit... Ulfsak alustas protsessi teistmoodi. Kui prooviprotsessi alguses pidi igaüks tegema klipi idioodina, siis põhiline asi, mida ta ütles, oli, et pole tarvis teha seda nagu koolietüüdi. Ärge muretsege, te ei pea olema huvitavad. Alati ei pea tegema nii nagu teatris kombeks.

Kursus nimetab Ulfsakit üheks paremaks õpetajaks läbi nelja aasta. Miks? Selgitatakse lühisegi: „Ta ei ole küll paberi-tega pedagoog, aga ta on väga-vega hea õpetaja näitleja-meisterlikkuse vallas. Ta räägib väga palju praktikast, paljud õppejõud on teoreetikud. Kuna ta on ise nii hea näitleja, siis ta saab aru. Sa usud, mida ta räägib, sa saad sellest aru. Ta laseb sul teha, mida sa tahad teha. Laseb sul otsustada. Laseb sul olla sina ise, sunnib sind olema sina ise.“

Ulfsak on seejuures vaid üks paljudest. Kui küsin kõige meeldejäävamate pedagoogide kohta, loetakse ette praktiliselt kõik õppejõud, kellega kooli ajal kokkupuuteid on olnud. Noored ütlevad, et neile pakutud võimalused ja Von Krahli tugi on olnud hindamatu (siinkohal kummardavad nad põrandal ringi keskel vedeleva diktofoni poole ja venitavad rõõmsalt: „Aitäääh.“) ja kõigele lisaks on neil olnud võimalus töötada koos tegijatega väljastpoolt Eestit, näiteks Saša Pepeljajevi, Kristian Smedsi ja Mara Kimelega.

Just viimasega tehakse koostööd uue lavastuse puhul. Esietendub see paar päeva pärast selle artikli ilmumist, 5. veebruaril. Mara Kimele on legedaarne psühholoogilise draama spetsialist Lätist, kes toob koos Von Krahli kursusega lavale Henrik Ibseni „Hedda Gableri“. Kusjuures tegemist ei ole mitte ühe, vaid kolme täiesti erineva stilistikaga lavastusega, mida ühendab vaid algmaterjal. Nii et ühe etenduse vaatamisega piirdumine tähendaks mõnes mõttes vaid kolmandiku nägemist lõpptulemusest. Lavastuse näol on tudengite jaoks ühest küljest tegemist jällegi millegi täiesti uuena, aga teisalt: „Lõpuks jõuad ikkagi endale lähemale.“

Kursakaaslased usuvad, et see, mis Krahlist saadud on, läheb teatrist kuidagi ellu edasi. Teatrikool, kus peaks saama heaks näitlejaks, on aidanud saada ka palju paremaks inimeseks.

„Madis, ütle ka midagi.“ Madis: „Kõik.“

Foto: Ats Purve

Tahan teada, kes need inimesed on, keda ma enne intervjuud laval nägin. Kes on nad kursusena ja kes inimestena. Leian, et just neilt endilt tulebki küsida, kes nad on. Palun tudengitel iga kursakaaslase kohta midagi rääkida. Mötlen alguses, et ei kirjuta sellest või mainin loos niimoodi möödaminnes, aga intervjuud ümber kirjutades jään kuulama – nad räägivad üksteisest soojalt, aga ausalt. Näitlejaid teatakse enamasti pigem rollide järgi, aga rollide taga on inimene. Nii et las see jääb, lugege, mida arvavad 15 inimest 15 inimesest, keda nad on viimased neli aastat rohkem näinud kui oma perekonda.

Kait Kall. Salapärane mees. Lihtne ja hea. Keeruline. Suur põdeja. Esimesel kursusel küsis kõike, nüüd teab kõike. Ta on vähem pessimistlikuks muutunud, varem kuhugi minnes alati arvas, et keegi ei tule, nüüd ei ole seda pessimistlikkust enam nii silma torganud. Noh, ja inimesed muidugi tulevad ka... (Lihtne, hea, keeruline ja salapärane mees Kait ise piiksatab kuskilt kursakaaslaste selja tagant: Minu meelest on Kait kõige erakordsem siin kursusel.)

Ott Kartau. Ott on pikk. Otil on isetoitev käsi. Ott läheb kõigega kaasa, viitsib kõike teha. Ott leiab kõik üles. Ott mängib hästi paljusid pille. Ott jõuab igale poole – tal on päevas umbes sada proovi ja ta käib öösi igal pool pilli mängimas. Täielik multimees. Ta jaksab teha, mingil hetkel avastab, et on jumala väsinud, aga teeb ikka edasi.

Katre Kaseleht. Kange naine, alla ei anna ja paneb vastu. Alati abivalmis. Sageli ebakindel. Katrega juhtub asju. Katre jääb alati hiljaks. Katre on pereinimene. Kirjutab lugusid, aga ei mängi neid kunagi ette.

Liis Lindmaa. Liisu muretseb liiga palju ja teeb sellega endale palju halba. Intelligentne tüdruk, kirjand 100 punkti. Maksimalist, midagi poole persega ei tee. Liisule meeldivad ilusad asjad ja ta on ise väga ilus. Liis on hästi võimas. Läheb rolli väga sisse, vahepeal on temaga väljaspool proove raske suhelda, sest sealt vaatab vastu kuri Hedda Gabler.

Maili Metssalu. Ürgne naine. Maaema. Usub hästi palju. Mailit mõjutavad mingid kummalised atmosfäärilained. Maili võtab asju enda sisse ja jääb siis haigeks. Väga musikaalne. Tal on väga palju lähedasi inimesi ja kuigi ta suhtleb väga paljudega, ei jää ta kellegagi pinnapealseks, vaid suudab minna süvitsi.

Madis Mäeorg. Madis läheb süvitsi. Kõige töökam poiss. Räägib vähe, aga kui midagi ütleb, siis põhjapanevalt. Naljadega on sama lugu. Kui meist kellelgi ükskord liiklusõnnetus juhtus, siis Madis tahtis teada: „Mis su esimesed sõnad olid?“ Selliseid veidraid küsimusi küsibki. Madis teeb filme, mängib kitarr ja laulab. Ta on nelja aasta jooksul kuidagi varju jäänud, aga kogub tuure ja vabaneb nüüd ilmselt pinge alt nagu vedru. Madis oli meie kursuselt esimene, kes Peeter Jalakale julges vastu hakata.

Tõnis Niinemets. Tõnis on naljamees. Temas on väga palju elutahet ja julgust. Ammutab kuskilt meeletult energiat, ilmselt on asi tema harjumuses süüa suhkrut kõikvõimalikes kombinatsioonides... Ta ei kannata üleloomulikest asjadest rääkimist ja nende uskumist. Ta ei vingi kunagi ja ei salli, kui teised vinguvad. Tõnn on päikese poeg. Sügisel kooli tulles on Tõnis alati kõige pruunim, isegi Jimist pruunim.

Mari Pokinen. Maril on kõik emotsioonid umbes poolteist korda suuremad kui teistel inimestel. Hingeline. Mari usub armastusse. Mari usub üldse väga palju. Mari kirjutab hästi palju. Mari otsib Päril Asju, isegi meeleheitlikult. Vahepeal ei suuda ta kuidagi oma mõtteid formuleerida, otsib siis meeleheitlikult seda väljendust, läheb paanikasse, aga tuleb siis lõpuks jälle mingi lauluga välja ja kõik on korras. (Siim ütleb vaikelt: „Mari laulab mul kananaha ihule.“)

Ivo Reinok. Hunt, kes kõnnib omapäi. (-Kass? -Ei, hunt.) Armastab ja hoiab inimesi väga palju. Ivo on väga oluline, et ta ületaks mingid piirid ja need piirid on tal hoopis teistes kohtades kui teistel inimestel. Algul oli tal kurgu-„r“, aga nüüd on normaalne „r“. Ivo laulab õndselt hästi. Teeb mingeid idamaiseid harjutusi pidevalt. Mingitel kohtadel tuleb tal selline täiesti kadestamisväärne, peaaegu süüdimatu julgus, aga see on selline siiras ja südamlik ja nihutab ka teistel inimestel kuidagi need piirid paigast. Ivo sees on revolutsioon.

Siim Sups. Siim on hästi vaikne. Siim kardab, aga tegelikult ei peaks kartma. Ta ei hakka trügima. Ta on alati olemas ja ei ütle kunagi ühtki halba sõna. Kui keegi meie kursalt oleks hurmur, siis oleks see Siim. (-Misasja? -Hurmur? -Hurmur jah.) Autopede ka natuke. (-Ma ei ütleks autopede, ma ütleks — tehnikahuviline.) Ta on mees ja tegeleb meesteasjadega. Ilus mees. Meelas mees.

Ragne Veensalu. Ragne on saladuslik naine. Ragne ei kannata mõttetuid vaidlusi. Ragnel on hämmastav faktiteadmised. Ta on Kaidule sarnaselt pessimistlik, aga analüüsib kõik asjad läbi. Kui on midagi otsustatud, siis ta tahab oponeerida. Tal on ürghää. Ideaalilähedane inimene. Füüsiliselt nagu lõuend. Talle meeldib inimestega juttu rääkida, aga samas ei lähe ta neile väga lähedale. Ragne maalib ja joonistab masendavalt hästi.

Kirsti Villard. Kirsti otsib kõigele vastu. Tal on mingid antennid peas, millega ta signaale püüab. Ta on olnud hästi kontrollitud, pidevalt sordiini all. Lapsepõlve ja perekonna teema käivad temaga pidevalt kaasas. Meil on tema jaoks välja mõeldud ülejäärmise talve jõuluringitus, me teame, et see talle ei meeldi, aga seda on lihtsalt ülimalt lõbus teha. Kui ta selle kätte saab, siis ta algul karjub ja siis naerab. Kirsti kardab madusid. Temaga on väga hea rääkida. (Tõnis itsitab: „Ma ka ei pea talle helistama, et temaga rääkida. No sorry, ma pidin ära tegema selle nalja.“)

Jim Ashilevi. Multimees. Ta teab väga palju ja jagab neid teadmisi vahepeal ka meiega. Kunagi pärast üht loengut küsis Ott täiesti siiralt Jimilt, kas ta meelega ei vasta õppejõu küsimustele, kas ta tahab, et meie ka targa maks saaks? Jim ütles, et rahune maha, ma olen samas kohas teadmistega, kus teie. Aga vot meie mõtlesime, et ta teab, aga ei ütle. Jimi peas on tohutu sõnaraamat. Veedab peegli ees päris palju aega. Jim on väga täpne, teeb asju väga aeglaselt ja täpselt ja hilineb seetõttu sageli. See ajab mõnikord närvi, aga on samas väga ilus. Vahepeal muutub ta kümme aastat nooremaks ja hakkab hullama. (Kirsti: „Jim on see inimene, kelle juurde ma meie kursalt kõige esimesena rääkima läksin, kui kooli poolelõpetamist kaalusin. Mitte et teistega ei saaks rääkida, aga teised võivad ise liiga emotsionaalsed olla, Jim pigem rahustab.“)

Loore Martma. Loore on väga päikeseline inimene, helge, aus ja siiras. Armastab muusikat ja tunnetab seda väga hästi. Örn, pisike ja peenike, aga samas nii vingi mutt kõikide oma tätoveeringute ja rokokokuse ja motikahullusega. Emalik. Kõige ratsionaalsem meie seast. Loore võtab vahel liiga palju teiste asju enda kanda ja vahel lasevad teised selle nalja liugu. Kui Loore hakkab kedagi armastama, siis ta võtab selle inimese hästi enda ligi ja hoiab teda. Loore lauluhääl on üks ilusamaid. Mängib kõiki pille. Kui ei oska, siis läheb viis või kümme minutit ning siis ta juba oskab. Loore otsib elamusi. Kuum-kuum-kuum. Kütet otsib ka. Oleks tal vaid ahikütttega korter...

Marion Undusk. Pulbitsev inimene. Võitleb selle eest, mida ta teha tahab. Tema töö tulemus on sageli silmaga nauditav. Isegi söögid, mida ta teeb, on ilusad. Marionil sees on nii palju armastust, et ta ei tea, kuhu seda panna, ta isegi ehmatas sellega. Tal on väga äärmuslikud tunded ja ta ei hoia oma impulsse tagasi – ta on kas väga kurb või väga vihane või hästi rõõmus. Kunstnik. Inimestega kohtudes on ta alati rõõmus ja kõik ootavad teda. Ta toob alati midagi süüa. Väga julge inimene — see nõuab ikka väga palju julgust, et astuda oma kursusest eemale ja hakata oma asju tegema.

Juhan Ulfsak,
„Idiootide“ lavastaja

Otsustasin juba üsna alguses, kui see kursus Krahli egiidi all sai vastu võetud, et tahaksin nendega koos ühe tüki teha. Seda mitmel põhjusel. Esiteks: leidsin, et õpetada oskan ma kõige paremini sel viisil, et teen nendega ühe protsessi läbi. Nii saan läbi enda filtrid anda edasi seda, mida ma ise Krahlis nende aastate jooksul õppinud olen. Anda neile aimu sellest, mis tähendab olla Von Krahli näitleja, millistele küsimustele see näitleja võiks olla valmis vastama ja milliseid tahke oma isikust meile avama. Teine ja egoistlikum põhjus oli see, et tahtsin lavastamist proovida ja tundus kuidagi õige teha oma debüüt koos teiste algajatega. Ise sain lisaks mõningatele lavastajatehnilistele ja dramaturgilistele õppetundidele ühe tähtsa kogemuse: kui annad, saad ühel hetkel vähemalt tolt tagasi. Juba sellepärast tasus teha.

Tööd alustades leidsin, et kõige õiglasem nii minu enda kui tudengite suhtes on see, kui ma ei keskendu mingite hämarate pedagoogiliste plaanide läbiviimisele, vaid teen lihtsalt neid heas mõttes ära kasutades nii hea lavastuse kui oskan. Ma usun, et võimalus sellise materjaliga tegeleda oli mul tegelikult ainult nendega. Vanemate inimestega või mingis muus kontekstis poleks ma „Idioote“ teha osanud.

Olen kursuse üle väga uhke, kõik selle, mis neil ehk veel tehnilise külje pealt puudu jääb, korvavad nad oma avatuse ja kirglikkusega. Ja veel üks suhteliselt ebatüüpiline asi meie teatrimaastikul: sellel kursusel on hea maitse — suutsin suurivaevu paar sitta nalja kah sisse suruda.

Anni Ojanen,
„Idiootide“ dramaturg

Tagantjärele vaadates võib öelda, et etenduses oli teatud pedagoogiline liin: me pöörasime palju tähelepanu sellele, kuidas kasutada isiklikku materjali etenduse tegemisel. See fookus süvenes protsessi käigus veelgi. Isiklik materjal tähendab nii võimalust näitlejale tuua sisse oma tekstimaterjali, nt monoloogide näol, kui ka isikliku ja fiktiivse segunemist rolli loomisel ja enda „loomulike“ impulsside otsimist. Minu arust õppisid noored sellest nii mõndagi. Ja mina ka. Mulle isiklikult oli „Idioodid“ ainulaadne võimalus töötada koos nii suure trupiga. Tegemist on andekate noore näitlejatega. Oli huvitav näha lähedalt teistsugust näitlejakoolitust ja tehnikat kui Soomes.

Jaanika Juhanson,
etenduskunstide osakonna juhataja TÜVKAs

Von Krahli Kursus ehk TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia teatrikunsti 8. lend on oma seotuse tõttu teatriga erandlik nii kontseptuaalselt kui korralduslikult. Samas ma arvan, et see lend ei jää mitte lihtsalt erandiks, vaid pigem murranguks. Murranguks suhtumises, et noore teatraali ideaaltulevik on riigiteater. Ei pea olema. Vastupidi, vahel isegi ei tohi olla. Murranguks ettekujutuses, milliste institutsioonide vahel võiks tuleviku-kunstikõrghariduses olla koostöö. Sedalaadi tihe koostöö teatriga on keerukas, muidugi on, kuid ka sama-võrra inspireeriv. Ma usun, et see periood oli värskendavaks tõmbetuuleks mõlemale osapoolle ja mõnes teises vormis ei lõpe see veel niipea. Murrang oli see ehk ka imagoloogiliselt – ma usun, et lõpetav kursus võiks olla käepärane näide TÜVKA koostöövalmidusest, mille üle on hõljumas struktureeritud ja distsiplineeritud avatuse/ vabameelsuse hõng.

Aga kursusest endast. Ma loodan, et neist ei saa ainult näitlejad või lavastajad. Ma loodan, et nad püüvad kunstnikeks, kultuuri-inimesteks kõige laiemas tähenduses. Julgust, jõudu ja sisemist sära neile selleks.

Lastele on unejutud loetud, nüüd hakkavad täiskasvanud tähtsatest asjadest kõnelema. Istume Werneris kohvikus Lavaka XXIV lennu lõpetanud vastse Rakvere teatri näitleja Kertu Moppeliga ja joome veini, et jutuajamine libedamalt läheks.

•

Palju sa muidu veini jood?

Miks sa seda küsid?

Ma küsin siis midagi muud. Näiteks millal sa teada said, et Rakverre tööle lähed? Millal üldse teie kursust teada sai, kes kuhu suunatakse?

Mingi pärast Panso pidu, eelmise aasta detsembris.

Kuidas seda infot serveeriti? Kas inimene tõmmatakse lihtsalt kõrvale ja öeldakse, et asjad on nüüd nii?

Hendrik Toompere kutsus pärast erialaeksamit kõik üks-haaval enda juurde.

Kui palju teil endil sõnaõigust oli?

See on nii keeruline teema. Mõni teater tahtis konkreetseid inimesi. Aga Rakverest öeldi number — kolm.

Kes sinna Rakverre siis võeti?

No seal olen mina, siis on Mait Joorits ja Lauri Kaldoja. Rollilepingutega on Liis Haab ja Marko Leht. Nad vast saavad ka palgale.

Töö algas kohe suuresti pihta. Suvelavastus. Räägi sellest, oli tore? Mis tunne oli esimest korda teatrimajja sisse astuda?

See oli väga haige. Vaata, käisime eelmisel aastal Istanbulis, kus elab 17 miljonit inimest, mängimas „Kummitust masinas“. Hommikul olime sultani palees, väljas oli mingi 20 kraadi sooja, vaatasin sultani mingit trooni, rubiine ja vidinaid, siis läksime lennuki peale. Öhtul olime Tallinnas, käisin korra poes, jube külm oli. Järgmine hommik oli kohe sõit Rakverre. Ma olin enne vaid ühe korra Rakveres käinud. See oli kõik väga huvitav, sest Rakveres elab 17 tuhat inimest ja tulla Istanbulist Rakverre... No on väike erinevus küll.

Mis te seal Istanbulis tegite?

Üritasime mängida lavastust „Kummitus masinas“. See nägi väga naljakas välja. Korraldajad ei olnud suutnud meile ühtegi õiget asja hankida. Läksime etenduspaika kell kümme hommikul, eeldades, et kõik on paigas. Aga ei. Meil oli vaja üles panna bändiasjad ja kõik muu, aga asju ennast polnud. Seal oli mingi kaksikümmend tüüpi, kes ajasid midagi ja me ei saanud aru, mida nad teevad. Seal oli üldse iga asja peale paarkümmend inimest ja kõige kohta oli neil vastus *we will provide*. Aga midagi nad meile ei provaidinud. See oli päris öudne. Lõpuks mingeid asju me ikka saime. Ja siis veel viis minutit monoloogi inglise keeles improviseerida. Aga kõigile meeldis, kõik olid vaimustuses: Koldits („Kummitus masinas“ lavastaja Mart Koldits — L.P.) on geenius! Kõik plaksustasid ja olid õnnelikud. Ahjaa, pärast etendust läks veel Kolditsa pass kaduma, tähendab tema jakk, kus sees oli tema Euroopa Liidu pass. Me otsisime seda pärast etendust veel tunde. Kõik need provaidivad mehed kammisid maja läbi. Järgmisel päeval helistati, et jakk leiti kuskilt üles.

Sa ostsid Istanbulist ühe asja.

Ma ostsin isegi mitu asja. Aga ostsin karu, mis sõidab tankiga. Seal on üks tuulik ja kui see käima keerata, siis hakkab mängima „Für Eliset“ ja karu hakkab tankiga edasi-tagasi sõitma. See läks Karin Leivategijale. Ta oli sellega väga rahul, see on ta köögilaul. Pidude ajal pannakse see käima. Ja tuuliku peale on kirjutatud: *you are my best friend*.

Milline nägi välja esimene päev Rakvere teatris?

Lõpetasime samal ajal kooli, nii et sõitsime nädal aega Tallinna ja Rakvere vahet, trajektooriiks bussijaam—teatrimaja. See oli keeruline aeg — kahte asja korraga teha. Aga esimene päev oli tore: läksime proovisaali, lugesime näidendi, tutvusime uute kolleegidega, sõime, tutvusime nendega edasi ja sõitsime Tallinnasse tagasi.

Mis sul praegu Rakveres käsil on?

Peeter Tammearu lavastab üht iiri näidendit „Eksperiment õhupumbaga“. See on äge näidend. See meenutab üht koolitööd, „Arkaadiat“. Seal on haritlased ja teadlased. Esimest korda on mul võimalik mängida päris näitlejatega psühholoogilist teatrit. Need päris näitlejad on ikka väga toredad.

KERTU MOPPEL — TARTU OMA JOPE VIINERIS

Küsis Lennart Peep

Foto: Lennart Peep

Sa tegid ka ise hiljaaegu lavastuse, „Kunstveri ja -pisarad“. Kuidas see protsess välja nägi?

Üllar Saaremäe ja Joonas Tartu (Rakvere teatri peanäitejuht ja teatrijuht — L.P.) olid vist varem ise mõelnud, et kui tulevad noored näitlejad, siis võiks lubada uut midagi teha. Me loomulikult tahtsime ja tegime. Proovide käigus tuli välja, et meil on väga vaja, et seal mängiks ka üks vanem inimene. Mõtlesime, et see võiks olla Tiina Mälberg. Me väga tahtsime Tiina Mälbergi ja me saime Tiina Mälbergi. Õnneks oli tal aega ja tema lavakogemus aitas väga palju lavastuse sünnile kaasa.

Millel su lavastus põhineb?

Kui me käisime Ugalas „Arkaadiat“ tegemas, leidis Lauri Kaldoja seitse raamatut sarjast „Ka rikkad nutavad“. Sain sellest ajukahjustuse, sest see on nii kohutav, enam kohutavat asja kirja ei anna panna. See oli fenomenaalselt öudne. Siis mõtlesin, et selle põhjal võiks ju midagi teha.

Kuidas publik lavastuse vastu on võtnud?

Väga hästi. Esikapublik on ikka esikapublik. Järgmistel etendustel käisid need inimesed, kes käivad kõiki lavastusi vaatamas. Päris tore kontrast oli teisel etendusel, kes käisid vanemad inimesed. Nad ei naernud kordagi, ei elanud kaasa, kuid seal oli paar noort ja üks tütarlaps, kes naeris nii hüsteeriliselt, et pisarad voolasid. Istusin ise nende taga.

Tegite jõulude ajal „Väikest Mukki“.

See oli hästi lõbus. Ja nagu Toomas Suuman („Väikse Muki“ lavastaja, Rakvere teatri näitleja — L.P.) ütles, oli see hästi hea kool. Lavastus oli väga tehniline, pidi kiiresti rolle ja kostüüme vahetama: ütled midagi hüsteeriliselt, lähed lava taha, vahetad kostüümi ja ütled uuesti midagi hüsteeriliselt. Mingit sisseelamist ei olnud. Lastetükk: kiire ja värviline. Hästi palju oli teha. Ma mõtlesin, et suren sinna ära. Kaks etendust päe-

vas. Pärast jõulumaa, kus tuli lastega mängida. Ja nii kümme päeva järest.

Kas prooviprotsessi ajal midagi põnevat juhtus?

Kogu aeg juhtus. Seal juhtubki ainult põnevaid asju.

Mõni seik?

Ma ei tahaks sellest rääkida... Aga et kogu asja lõbusana hoida, hakati üksteisele laval käru keerama. Iga päev, iga etendus mõeldi sellele, kuidas teistele käru keerata.

Kuidas teil teatrimajas suhtlemine käib?

See on hästi tore. Kõik on hästi iroonilised. Keegi ei karda sarkasmi. See sobib mulle väga. Ma olin väga üllatunud, et seal selline kokkuhoidev kollektiiv on.

Oled sa karjääri-inimene?

Oh ei. Siis läheb kogu energia karjääri tegemisele. Kuidas saada mingisse ajalehte või Kroonikasse...

Teie kursusest räägitakse kui erilise kursusest, kas sa seda ise ka tunnetad?

Ma ei saa aru, kust see jutt tuleb. Meil oli väga tore kursus. Meil olid heade peadega inimesed, aga ma ei arva, et olime erilisemad kui vanemad kursused. Mõni asi lihtsalt haibitakse üles ja see jääbki end kordama. Näiteks see, et meie oleme mõtlejad näitlejad. Ma ei saa aru, miks arvatakse, et meie mõtleme rohkem kui vanemad kursused. Ma tõesti ei usu, et me rohkem mõtlesime. Selles suhtes aga küll, et Hendrik Toompere suunas meid, et me lavastaksime rohkem või käiksim rohkem ideid välja.

Millise jälje on teie kursusele Toompere jätnud?

Ta võttis vastu erinevad inimesed, tugevad isiksused, aga ma ei usu, et me oleme temast nii palju mõjutatud, et see

Rakvere Teatri noor kaardivägi Kertu Moppeli lavastuses „Kunstveri ja -pisarad”. Foto: Arthur Arula

hiljem kätte maksaks. Aga ta üritas teha nii, et kõik leiaksid oma stiili, mitte nii, et kõik teeks, nagu tema tahab. Võib-olla viie aasta pärast ilmneb midagi, kuid praegu ei oska ma midagi rohkemat öelda.

Kui palju sa oma kursusega pärast kooli läbi käid?

No meil on ühised peod olnud. Või kui on olnud suurem esikas. Näiteks käisid nad „Kunstvere ja -pisarate“ esikal. Siis käisime koos Vanemuises „Puhastuse“ esikal.

Milline oli su kõige südamelähedasem lavastus kooli ajal?

Ikka need, kus kõige suurem osa oli. „Räägivad“ ja „Arkaadia“ näiteks. „Kummitus masinas“ ka, selline mittelineaarne stiil meeldib mulle väga.

Edasi õppima ei plaani kuhugi minna?

Tahaks minna küll, aga praegu pole aega.

Küsin midagi klassikalist ka: soovitusi lavakooli astujatele?

Tekstid tuleb absoluutselt pähe õppida. Ise seal istudes olen mitmeid kordi näinud, et inimestel pole tekstid peas. Kui antakse ülesandeid „mina antud olukorras“, näiteks bus-sis, siis inimestel pole lihtsalt tekst peas ja ei saa sellepärast ülesannet täita. Siis ei jäägi aega ülesandele keskenduda, vaid püütakse luuletust meenutada. See on sama hea kui peast arvutada ja samal ajal ülesannet täita. Selle vastu ei saa komisjon midagi teha ega kuidagi inimest aidata. Inimesed jooksevad peast kinni ja satuvad paanikasse. Ja see on alati piinlik. Teine asi on see, et teha tuleks seda, mida öeldakse. Mitte hakata esinema. Ja materjal tuleb õigesti valida. Päris kirjandusõpiku esikaanel olevaid luuletusi ei tasu valida. Keegi ei jaksa neid kuulata.

Kas näitleja on teistmoodi mõttemaailmaga inimene?

Ma arvan küll. Kiire reageerimisvõime on kindlasti väga vajalik. Kui sa oled liiga kinni ühes mõttemaailmas, siis tekib sellega probleeme.

Mida ootad lavastajalt?

Lavastaja võiks olla täpne, selge, lihtne ja konkreetne. Kõige hullemad on udutajad. Kui sa näed ära, et inimesel ei ole midagi silmis, ta ei tea täpselt, mida ta tahab, siis parem öelgu ausalt, et ta praegu ei tea, mis siin teha tuleb. Lavastajad võiksid ausamad olla. Lavastaja mängimine on kõige hullem asi. Aga õnneks ma pole ise sellist lavastajat näinud.

Oli sul ise lavastades väga kindel visioon?

Jah, ma olin täiesti kindel, mis sealt tulema peab. Aga olid ka mingid lüngad, mille üle mõtlesime kõik koos. Panime ideed kokku, mis suunas mõelda ja tegutseda. Umbes kuu aega istusime proovisaalis, saime iga päev kokku ja hakkasime lihtsalt lolle asju tegema. Näiteks nagu ebaõnnestunud armastusavaldused, kõige nõmedam inimene maailmas jne. Siis pakkusime välja stseene. Meiega oli kogu aeg kunstnik Arthur Arula, kes samuti ideid välja pakkus. Ühesõnaga me naersime poolteist kuud ja mõtlesime idiootsusi välja. Siis kirjutasin õhtuti kõik selle kokku. Enamik lolluseid lavale ei pääsenud, ent neid saab järgmistes lavastustes näha.

Tahad sa lõpetuseks veel midagi öelda?

Inimesed, tulge teatrisse!

Müürilehe teatritoimetuse arvab, et Rakvere on piisavalt suur linn, et haarata veel ühel Rakvere teatri noorelt näitlejalt hõlmast ja küsida ka midagi.

Mait Joorits, kas viinerid või teater?

Ma polegi vist pool aastat Rakvere viinerit söönud. Rakvere inimesed vaevast ennast läbi Lihakombinaadi defineerivad. Rakvere inimesed defineerivad end läbi punklaulu- ja meeste tantsupeo.

(„Kuule, aga küsige talt, mis ta arvab, kaua kogu see uus Lavakast tulnud kamp provintsis vastu peab?”) Mait, kaua see kamp provintsis vastu peab?

Ma arvan, et provintsis vastu pidada ei ole mõtet. Sa kas teed seal midagi või lased jalga. Ehk siis, kui sulle meeldib seal olla ja kui sul on ka piisavalt tööd jne, kui sulle tõesti hakkab meeldima ja sul ei teki sisemisi sajoobe ä la „ma pole pealinnas ja keegi ei tea minust midagi”, siis võib rahumeeli olla ja sellises üldinimlikus mõttes on see igal juhul soojem koht kui mõni suurem linn. Lisaks on variant tekitada provintsi enese jaoks keskkond, milles sul on hea olla, kutsuda sinna sõpru, andekaid inimesi, teha mida iganes sa tahad, teha olenemata keskkonnast. Kui on õige asi, resoneerub ta keskkonnaga ja inimesed tulevad seda vaatama. Kui ei ole õige asi, ei tule seda pealinnas ka keegi vaatama.

Mina isiklikult tuln Rakverre selleks, et amet selgeks õppida, selleks on siin kõik võimalused loodud. Nii kaua, kuni meil teatriga teineteisele midagi pakkuda on, ei pea ka väga tõmblema hakkama. Üldiselt olen ma ka igasuguse verevahetuse poolt, minu meelest ei tohiks ükski näitleja olla ühe koha peal kauem kui nt kümme aastat. Ideaalis. Aga ideaalis tõuseb iga näitleja hommikul üles ja alustab päeva diktsiooniblokiga, nii et...

LAVALAUDADEL:

•

„HEDDA GABLER“ Henrik Ibsen/ Mara Kimele

Esietendus 5. veebruaril 2011 algusega 19:00 Von Krahli Teatris
Laval TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia teatrikunsti 8. lennu Von Krahli kursuses
Vaata lisainfot www.vonkrahli.ee

•

„PÜÜDETULT ULBIB LAIA JÕE LAISAL VOOLUL ROHELINE KONN“ Tartu Üliõpilasteater

Lisaetendused 8., 9., 14., 15., 16. veebruaril kell 19
Athena keskuse pööningusaalis
Aare Pilve tõlgitud ja Kalev Kudu lavastatud 9. jaapani *kyogeni*
Lisainfo: www.ut.ee/teater

•

„EDU“ Mart Aas

Esietendus 17. veebruaril 2011 algusega 19:00
Tartus Genialistide Klubis
Lavastaja Mart Aas, laval Leino Rei, Kristel Leesmend, Nero Urke, Mart Aas ja Tõnis Leemets
Vaata lisainfot www.uusteater.ee

•

„EKSPERIMENT ÕHUPUMBAGA“ Shelagh Stephenson

Esietendus 19. veebruaril 2011 algusega 19:00
Rakvere Teatri suures saalis.
Lavastaja Peeter Tammeaar, laval Margus Grosnõi, Liis Haab või Kertu Moppel, Lauri Kaldoja, Natali Lohk, Maarika Mesipuu, Tiina Mälberg, Toomas Suuman
Vaata lisainfot www.rakvereteater.ee

•

Ray Bradbury/ Franz Kafka/ Marite Butkaite/ Lennart Peep

Esietendus 24. veebruaril 2011 Genialistide klubis
Noorte Teatritehase esialgu nimetu uuslavastus, muutumise tee lavavorm
Lisainfo: www.teatritehas.ee

•

Made in Estonia maraton —

ühapäevane lühivormide festival, kus on näha tantsu, teatrit, filmi, videot, maali, skulptuuri, *performance*'it, muusikat, laulu jne.
3. märtsil 2011 Kanuti Gildi SAALis
Vaata lisainfot www.saal.ee

•

„THE DRONE OF THE MONK NESTOR“ Karl Saks

Esietendus 8. märtsil 2011 algusega 19:30 Kanuti Gildi SAALis
Lisainfo: www.stu.ee

•

„THE RISE AND FALL OF ESTONIA“

Esietendus 23. märtsil 2011 algusega 19:00 Nokia kontserdimajas
Lavastajad Tiit Ojasoo ja Ene-Liis Semper, laval Teater NO99 trupp ja külalised
Vaata lisainfot www.no99.ee

•

PREMIERE 2011 Noorte koreograafide sari

Premiere on Sõltumatu Tantsu Ühenduse iga-aastane ettevõtmine, mis annab kahele noorele koreograafile võimaluse esimest korda professionaalses tantsuteatris oma tööd esitleda.
Premiere 2011: **Sandra Palm „mina ja mina“** ja **Siim Tõniste „Nill“**
Esietendus 8. veebruaril 2011 algusega 19:30 Kanuti Gildi SAALis
Treiler: <http://www.youtube.com/watch?v=wkMeWCQAztY>
Lisainfo: www.stu.ee

SÕPRUSE FILMIKOO

Taaskord alustab inspireeriv ja meeldivaid üllatusi täis Sõpruse Filmikool, koostöös Balti Filmi ja meediakooliga!

• 7. VEEBRUAR, 17:00 — JAAK KILMI ja VILGOT SJÖMAN

Jaak Kilmi näitab Rootsi režissööri Vilgot Sjömani skandaalset ja valguskartlikku teost “MA OLEN UUDISHIMULIK / KOLLANE” (Rootsi, 1969)

• ...14. VEEBRUAR, 17:00 — Külal PRIIT PÄRN

Priit Pärn näitab filme ja räägib igast asjast:)

• 21. VEEBRUAR, 17:00 — MARTIN OJA ja ALEJANDRO JODOROWSKY

Martin Oja analüüsib Tšiili lavastaja Jodorowsky peadpööravat loomingut. Ekraanil “THE HOLY MOUNTAIN” (Mehhiko-USA, 1973)

• 28. VEEBRUAR, 17:00 — Külal SULEV KEEDUS

Sulev Keedus näitab oma äsja valminud filmi “KIRJAD INGLILE” ja räägib mis, kus, kes ja kuidas.

...

Piletihind BFMi filmikooli seansile on: 1.92 € (30 EEK)
Filmikoolile registreerumine ei ole vajalik.

LÜHIDALT FILMIKOOList:

Kes veel ei tea Filmikoolist, siis tegemist on ESMASPÄEVITI KINOS SÕPRUS toimuva KÕIGILE AVATUD filmikoolisarjaga, mille iga linastuse juhatab sisse BFMi õppejõu ja/või režissööri kriitiline analüüs.
Linastuste kava sisaldab nii Eesti- kui maailma filme kõigist žanritest ja annab laiapilgulise ülevaate filmianaüüsist konkreetsete filmide lahkamise abil.

Rohkem infot peagi: www.kinosoprus.ee

uned, mis kunagi ei maga

kuidas leppida unedega kokku
et su nägu igas neist poleks

mu peas on truudusetu maailm
seal liiguvad nümfid ja bakhandid
ja seal nad saavad kokku
nagu poleks kunagi olnud võõrad
tundub et nad tantsivad
ja pärast lähvad õhtust sööma

see seltskond pole sinu jaoks
mu pea sisu jäägu minu teada
kuid ometi sa tuled
jooksed amokki
spiraalina keerdud
mu kardiogrammi
pöörad iga asja luuleks
pöörad elu
luuleväärseks
ma olen selles kindel

tean sind hommikust saati
mäletan sind hommikuti
öödest väsinuna

...

kuusirbi all pimeduses
tuigume tundlikult

vintis tema viltusest suust
kuu on lustiv kõurik

ja demeter pikkadest juustest
õnnesalke lõikuv

samal kolmnurkmeetril
saadab meid
ta kolmas silm

...

puhas rõõm kõrvutab nukruse
ja suur on kõrb läbi nõelte
titaanotstega annab hing
edasi silmateri
põimib nad pärlitena niiti
üle kaduviku kee

me oleme palverändurid
siht ja kulg tundmuste keel

meid köidab seniit
kust lähemale ei saa
kui saame osaks
sellest maailmast
mida ehib
fraktaal

...

vihm lõikab küljest viile
saadab neid kiiruga maa poole
ja kõik on hall ja kõik on pime
pind hingab raskelt äärest äärde

keegi ei ütle ühtki väega sõna
kuskilt ei kõla kutset ega iha

märjad libedad kivid
põgenevad lainetena

viltuse maja poole

...
mu kõhus ujub üks laev
mille ankrud on hiivatud

tekk on tühi ja pardal
pole ühtki hinge

taevalael on vaid üks täht
üks külmetav sinine siirius

ka kui pole enam midagi teha
pole maksa, neeru, süda

hoiab jääs – ei lase lahti
ankruid mis hiivatud

surnud mehe rinda
no fifteen men on a dead man’s chest!

...

vihma sajab kuid sa ei pane tähelegi
ei märka pilvede kähedat häält
tantsid üle tänava
ja ei muretse üldse

kas keegi keerab
su pähklilõhna varvastele

tumedad piisad tema asemel
kurdavad kurbust
kuid punased sõrmed
armastavad armunukrust

vahaõled õlgadel
su maailm pole valgest suhkrust
vaid meekärjest ja kaerahelvestest

sadu on su üsa koostisosa
seal üleval on jumalaema

...

kui sul on vett raske juua
siis joo veini alla
kui sul on mõtteid vaja kuskilt tuua
– miskit luua – tõsta toostiks pudel
mitte ära kalla

punavein – teine veri
voodi võib küll seina mööda ringi käia
ent infarkti sa ei saa

õpid pooltel öödel üleval olema
põsed punased kui lumi
ja koduteedel lumeliblikaid nägema
olgu talv või suvi

millal ärkad – pole vahet
alati on öö ja pime – teised magavad
öö valitul pole valida
ööl on palju jagada

ainult vett on vähe
voodislamamine hakkab pähe
kui pudeli sisu säratu
häälib liblikatest kähe

poed on veel kinni kuid
ära muretse – hommikuni
veri ei jää südamesse kinni

...

on valgust vähe
lühikeseks jäänud päevad
on minemine
lihtsalt minemise pärast

kui tulles olla targem
oleks kõik veel väärt
kuid kes teab
peaasi üldse tulla
leida tee
mööda pimedat
äärt

...

ühes silmas ingli- ja kuradisild
keset ajameres uppuvaid pilvi

riskib see kes näeb heledat
ringi
ühte suurde eluteokarpi

surematu hinge surmatantsus
kõnnib veel tuli ja peegeldus

Kinobuss vurab igal aastal tavapäraselt mööda Eestimaad, käesoleval aastal on aga **MTÜ Kinobussi** planeeritav marsruut oluliselt mahukam ja haaravam — koostöös kõigi maakondade aktivistide, eestvedajate ning vabatahtlikega korraldatakse erinevaid filmialaseid koolitusi ning lõppkokkuvõttes valmib kogu Eesti rahva kaastööna ka täispikk ulme-dokumentaalfilm Eesti elust ja siinsetest lugudest.

Kino peab saama? Kino peab saama!

Eestimaal liigub aastast 2001 ringi veidi kentsakas buss — Kinobuss. Enamasti teatakse toda nosuninaga sõidukit suviste filmituuritamiste järgi ja paljudele tuleb ikka veel üllatusena, et tegelikult peitub Kinobussi kui maskoti taga terve organisatsioon, mis tegutseb aastaringelt, korraldades rahva- ja seltsimajades ning koolides üle Eesti regulaarseid kinoõhtuid ja filminäitamisi. Lisaks koolitatakse nii noori kui vanu filmi- ja meediahariduse vallas.

Rännates linnast linna ja külast külla näitab Kinobuss eesti ja üleilmalisi väärtfilme ning viib läbi filmiõpitubasid. Kinobuss tuleb kino näitama just sinna, kus parasjagu soovi, nõudlust ja vajadust on! Koostöös koolide, kultuurimajade ja seltsidega on pakutud väärtfilmielamust kõigile huvitatuile ning filmitegemise oskusteavet koolieelikutest õpetajateni. Käesoleval aastal on aga käima lükatud hoopis suurem ja sisukam projekt — nimelt Filmitalgud.

Mikk Rand, kes on MTÜ Kinobussi hing ja süda, veab ka seda üritust ning pajatab käimaläinud projekti kohta järgmist: „Filmitalgud on läbi terve 2011. aasta kestev meelelahutuslik ning hariv projekt kõikidele Eesti inimestele, kes soovivad enda teadmisi filmist täiendada ning lüüa heategevuslikus korras kaasa filmitegemise juures. Seega kutsutakse Filmitalgute käigus üles kogu Eesti ühiskond, et vändata Eesti teemadel üks ühine film. Sellega tehakse suur kingitus Eesti filmi 100. juubeliaastaks (2012. aasta on ametlikult Eesti Filmi Aasta), aga pakutakse ehk ka rahvusvahelist kõneainet ja ilmselt muudetakse filmiajalugugi!”

MTÜ Kinobussil saab 2011. aastal 10 aastat Eestimaal ringi sõitmisest ja selle aja jooksul on tehtud enam kui 10 000 inimesele eelkõige filmi algkoolitust, kuid edastatud on ka pikemaajalist filmiõpetust. Sihtgrupiks on olnud eeskätt lapsed ja noored, aga ka täiskasvanud ja õpetajad ja neid huvilisi tuleb pidevalt ikka juurde. „Umbes paar aastat tagasi hakkas mul idanema mõte, et ühe suurema idee ja filmi nimel teostatud filmikoolitus aitab ka filmiõpetuse populariseerimisele enam kaasa. Visuaalne keel, mida film ju kätkeb, on meediakirjaoskuse üks tähtsamaid tahkusi. Seega võib öelda, et vajadus sünnitas idee,” räägib Mikk Rand Filmitalgute idee sünnist.

Ühiselt tehtud Eesti film

Filmitalgute põhiline siht on üllas — nimelt räägivad Filmitalgute tegijad justkui ühest suust: „Filmitalgute põhieesmärk on üheskoos filmitegemise protsessi läbimine.” See annab osalistele ülimalt vajalikku teadmist ja kogemust visuaalsest kirjaoskusest, mida filmikunst esindab.

„Teater, laulmine ja tantsimine on Eestis väga populaarsed harrastatavad lavakunstid, aga seda lihtsalt seepärast, et me tegeleme nendega juba lasteaiast saati, nad on meile igati omased meelteavajad. Sama saab olla filmikunst, kui passiivsest vaatamisest rohkem aktiivsema isetegemiseni jõuda. Üheskoos aga seepärast, et film on eelkõige meeskonnatöö,” võtab Rand kokku Filmitalgute eesmärgid.

Kui suur on Filmitalgute meeskond?

„Meeskond kasvab vastavalt protsessi arengule. Hetkel on maakondliku koordineerimistega tegelemas kaks (Peeter Eerik Ots ja Martiina Putnik), turunduse-meediaga üks (Annely Martin), produtseerimisega kaks (Evelin Soosaar ja Tiit Ann Pello) ja koolitamise ning stsenaariumi kirjutamisega neli inimest (Rasmus Merivoo, Peep Pedmasnon, Margit Keerdo, Aina Järvine). Idee autorina olen mina üldjuht: juhin kogu ideed ja tegelen korralduslikus mõttes eelkõige idee loova arendamisega nii koolituste kui filmitegemise formaatides,” tutvustab Rand Filmitalgute põhimeeskonda.

IT-meeskond ja veebilahendus tuleb Filmitalgute projektile IT-firmast Mekaia, keda nõustab tehnokratt Peeter Marvet, kommunikatsioonistrateegia aga firmast KPMS Margus Metsa eestvedamisel. Filmitalgutega seotud inimesi lisandub igast suunast ja ilmselgelt ka korraldusmeeskond suureneb, mida rohkem protsesse korraga toimuma hakkab (à la telesaade näitlejate valikuks või dekoratsioonide ehitamine, järgnevad filmivõtted jne).

FILMITALGUD ON ALANUD

Kokku tuleb talgutel filmitegijaid juhendama kuskil 30 profi ringis, kindlasti on filmitegemisel abilisteks erinevad tudengid, kelle abiga valmib Filmitalgute lõpuks visuaalne õpik filmi valmimise protsessist. „Niisiis on see oluline koostegemine ka proffide tasandil,” õhkab Rand näilise rahuloluga liitumis-lubaduse andnud profimeeskonnast rääkides.

Abi on teretulnud

Filmitalgutel võivad osaleda kõik huvilised, kes asjaga tegeleda tahavad ja oma aega ning energiat valmis jagama on. Kaasa on võimalik lüüa „puhta lehena”, kuid oodatud on ka profid. Vanuselisi piiranguid korraldav meeskond ei sea, aga eeldatakse oma tegevuse eest vastutamist või vastutava isiku olemasolu (näiteks alaealise või noore inimese kaasalöömisel).

„Rahvas saab olla stsenaaristideks, näitlejateks, režissöörideks, operaatoriteks, dekoraatoriteks, kunstnikeks, grimeerijateks, kokkadeks, monteerijateks, asjaajajateks — see nimekirj on lõputu,” räägib Rand erinevatest võimalustest Filmitalgutel kaasa lüüa.

Samuti ootab Filmitalgute korraldustiim olenemata maakonnast igasugust kodanikualgatusel põhinevat abi või toetust, sõltuvalt sellest, mida kellelgi pakkuda oleks. „Antagu meile vaid teada, milline oleks mõne eraisiku või firma soov kas siis oma toodete või teenustega Filmitalgutesse panustada ja me leiame projektis sellele sobiva koha. Oma partnereid täname me maani kummarduse ning võimalusega filmitegemisele väga lähedale saada. Kas või kaamera ette,” muigab Rand.

Millal ja kus hakkavad filmi võtted toimuma?

„Filmivõtted toimuvad igas maakonnas. 15 maakonda tähendab seega ka 15 võttepaika. Kuidas ja kus täpsemalt, seda saab stsenaariumisse sisse kirjutada — tuleb tulla Filmitalgute kodulehele ja sisestada huvitavaid legende paikadest üle Eesti, sellest sõltuvad hiljem ka konkreetsed võttekohad,” nendib Rand.

Millal ja kus valminud filmi näidatakse?

„Film valmib novembrikuuks ja filmi esilinastus on planeeritud võimalikult paljudes Eestimaa külates ja asulates korraga. Tegijad peavad ju igal juhul oma filmi näha saama! Peale esilinastust näitavad kinod ja Kinobuss ise filmi oma ekraanidel üle Eesti, siis aga juba pileti eest nagu traditsiooniline kinolevi käib. Lisaks avab see film 1. jaanuaril 2012 ETV ekraanil Eesti filmi 100. juubeliaasta,” teadustab Rand.

Kuni aprillini on käimas Filmitalgute **stsenaariumikirjutamine**, mis tähendab seda, et kõigil huvilistel, kellel on varuks mõni huvitav lugu, mis iseloomustaks lähedast elukeskkonda või Eestit üleüldse, tuleks sisestada see Filmitalgute veebi ennast eelnevalt kasutajaks registreerides. Lugude sisestamisega paralleelselt toimuvad huvilistele erinevates maakondades ka toetavad stsenaariumikoolitused, täpse info leiab samuti Filmitalgute kodulehelt. Sisestatud lugusid aitavad edasi arendada juhendajad-stsenaristid Aina Järvine ja Margit Keerdo. Filmitalgute järgnevatest etappidest loe lähemalt www.filmitalgud.ee või jälgi infot Facebookis.

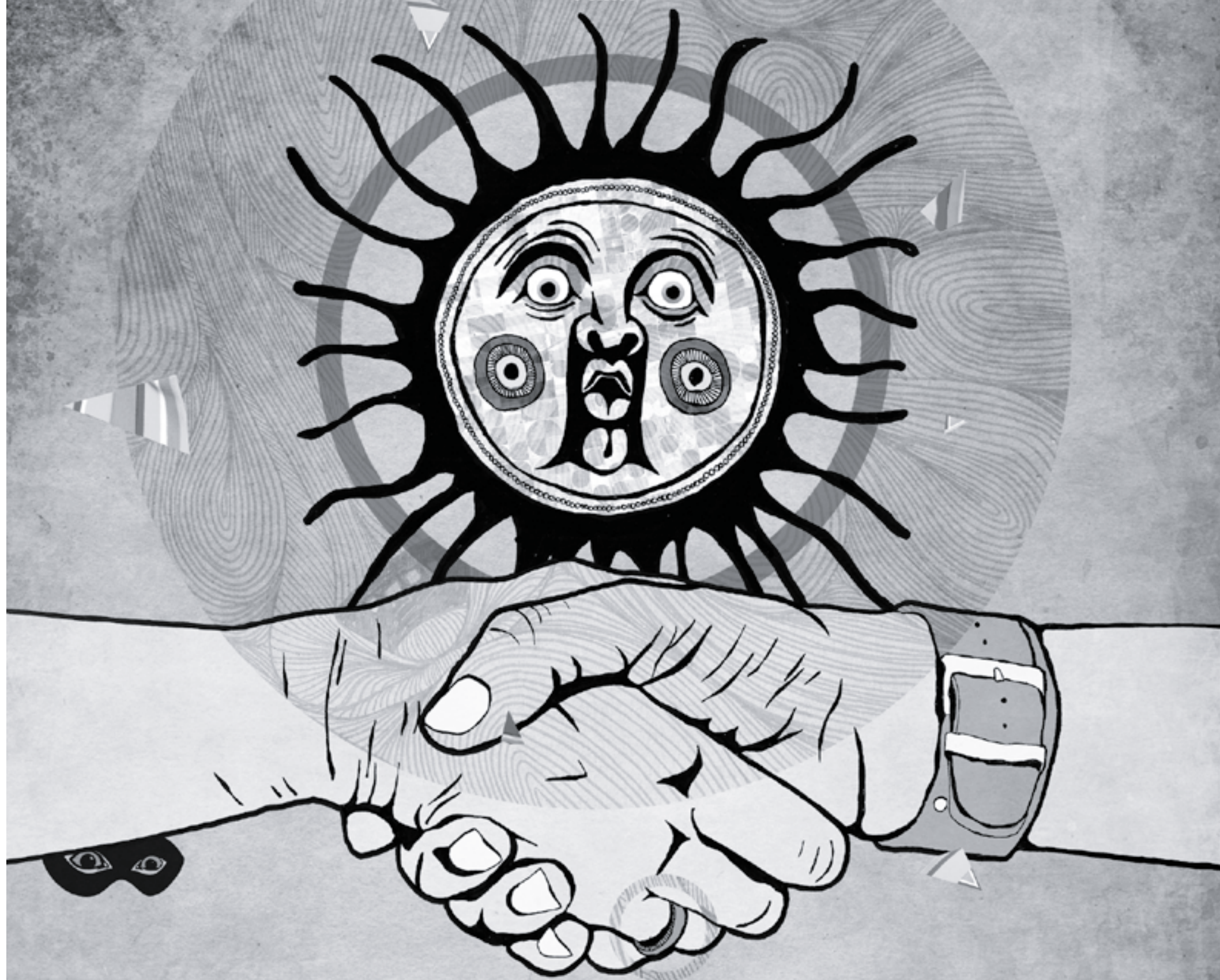

Kuulus Kinobuss. Foto: Kinobussi kogust

11.VEEBRUAR

KELL 22

PRINT

BOMBILLAZ

PLAADI UUS USK ESITLUS

PEALE ENDAS UUE USU LEIDMIST VIIVAD TEID KÄEKÕRVAL SUMEDATELE DUBI RADADELE EKSLEMA

DICE RUDY | KALEV K | RAS WU

KLUBI PRINT ASUB KASTANI 38 TARTUS

5€

Koht: Tartu, restoran-vinoteek Noir, Ülikooli 7

Aeg: 19. jaanuar 2011, vaikne õhtupoolik

Tegelased: Fotograaf Lauri Kulpsoo alalõpmata tühi Köht, kultuuriteadlased Kalevi Kull, Valter Lang ja Tiina Peil, ettekandjad Tarvo ja Katarina, sportlikud neiud nurgalauas, lillakaspunase peaga daam ja tema kiilanev kallim, kohalik kohvikuraadio, reserveeritud laud.

Õdus hämar saal, mille sissekäigu kõrval seisab tume kamin. Kaminaukse vahelt vonkleb välja valge juhe, sest kaminast ei paista mitte leegid, vaid kerakujuline lamp. Kamina kõrval nurgalauas istuvad kaks neidu, pikkade siledade juustega, sportlikud, joovad veini ja jutustavad üle laua. Mustadest kiviplaatidest põrand. Musta sametkattega toolid, tugitoolid ja diivanid, millel lebavad ulmelise mustriga padjad. Mustad puidust lauad, ühel silt „Reserveeritud”. Mustad kardinad. Tume pikakarvaline vaip keset põrandat. Tumedad seinad, valge lagi. Kuldsed, herneväänte meenutavad valgustid. Mustalt sametine meeshääl vaikselt voolamas kohvikuraadiost: „All I do, is think about you...” Igal laual põleb üks punane küünl.

Saali siseneb Kulpsoo Köht ja valib istumiseks koha, kust on hea vaade tervele saalile. Köht istub lauda, kohe märkab teda ettekandja Katarina, astub ligi ja vaatab küsivalt kõhu poole.

Kulpsoo Köht:ehmm...ma ei teagi, mida ma peaks ütleva....

Ettekandja Katarina: Aa, teie olete ilmselt see fotograafi köht? Kohe toon teile menüü.

Köht ohkab kergendunult ja koriseb vaikselt endamisi. Kohmitseb fotokoti kallal, võtab välja fotoaparaadi, paberi ja pliatsi ning hakkab märkmeid tegema. Tõstab pilgu ja vaatab nõutult Katarina poole.

Kulpsoo Köht (veerib vaevaliselt ja kohmetult): Kh..artulingveri k..kreemsupp ahjusoojade ph..armesanisaadega... või eee.. k..kõrvitsa püreesupp röstitud kõrvitsaseemnete ja p..parmesaniga...??

Ettekandja Katarina (emalikult, hoolivalt mõistval toonil): Ingverisupp on huvitavam :-)

Kulpsoo Köht (vuristab, julgelt ja otsustavalt): Palun mulle siis üks ingverisupp, lõhefilee kergelt vokitud aedviljade ja valgehallitusjuustuga täidetud tomatiga ning ahjusoe õunakook jäätise ja vaniljekastmega...ja üks kohv...piimaga!

Katarina lahkub kergel sammul. Kohvikuraadio ümised vales-lanna Duffy plikaohu häälega: „’Cos only you can light my fire, ’cos only you can fill my desire!” Köht muheleb seda kuuldes ja koriseb jälle, nüüd kostab see juba magusa nurrumisenä. Neiud nurgalauas katkestavad vestluse, sest üks räägib telefoniga.

Neiu nurgalauast (telefonitorusse nunnutavalt magusa häälega): Kuule, emps, tead, ma vist ikka ei jõua kella kuueks...

Fotod: Lauri Kulpsoo

ARMASTUS KÄIB KÕHU KAUDU

Tõestisündinud lugu ühes vaatuses

Lauri Kulpsoo

Eksju... Vaatame hiljem, homme ka ju päev... Meil on siin vein alles pooleli ja jutt nii mõnusal jookseb praegu... Saad ise hakkama seal, onju... Olgu siis, tsauki!

Neiud nurgalauas jätkavad vestlust. Köht imeb ettevaatlikult endasse tulist ingverisuppi, mis lööb seest kuumama ja paneb otsmiku higist pärlemdama. Katarina lahkub, vahetuse võtab üle kiitskas Tarvo, kitsa trendilipsu ja –tukaga noormees, üleni mustas. Kohvikuraadio hõikab sõjakalt: „Well! Well! Well!” ning samal hetkel tungivad saali kolm kultuuriteadlast — Valter Lang, Tiina Peil ja Kalevi Kull, viimane otsustaval sammul kõige ees. Istuvad lauda, Kull lööb kohe õunalogoga rüperaali lahti ja uurib Tarvot wifi kohta. Kogu saal tardub ootusärevalt hetkel, mil Tarvo toob Langile mekkimiseks tilgakese punast veini. Kõigi pilgud on naelutatud Langile. Lang maitseb aeglaselt... (langsam) ... Noogutab siis heakskiitvalt ning must saal ohkab kergendusega, õhtune elu jätkub taas omasoodu.

Kalevi Kull (otsustaval toonil): Niisiis, kas paneme sarja peal kirjaks „Approaches to culture theory”? Me ei pea lisama siia „Estonian” — võtame ikka kohe globaalselt!

Teadlaste lauas valitseb võidurõõmsalt ülev meeleolu. Korduvalt lüükase veiniklaase kokku, tähistatakse. Kulpsoo Köht on ingverisupi võrra vähem tühi ja veendub parasjagu, et kergelt vokitud aedviljad on tõesti kergelt vokitud ning krõmpsuvad mõnusal. Valgehallitusjuustuga täidetud tomat on lihtsalt tomativiil, mille peal on juust. Tomat pole küll täidetud, kuid täidab Köhtu sama tõhusalt, lõhefileest rääkimata. Köht on maitstva toiduga nii ametus, et pole mahti enam korisedagi.

Kalevi Kull (võidukalt telefonitorusse): Me asutasime siin just raamatusarja!

Kohvikuraadio ümised sulnilt: „Love is in the air”, mille peale Tarvo toob Kõhule ahjusooja õunakoogi ning kohvi.

Tarvo (kelmikalts naeratades): Head maiustamist!

Saali siseneb lillakaspunase peaga naine — stiilne tukk, tume pintsakostüüm ja miniseelik, kergelt ärevil. Istub tühja (mitte reserveeritud) lauda, tellib kohvi, soojendab kuuma tassiga peopesi ja vaatab tihti telefoni pealt kella. Köht läheb tualetti, astudes kaarega mööda pikakarvalisest vaibast, mis tundub liiga pehme, et seda suurte tanksaabastega muljuda. Tualeti seinalt avastab Köht tapeedi, millel baroksed armastajapaarid armatsevad erinevates seksipoosides loodusaunites paikades. Köht vajub mõttesse. Ta pole juba mitu aastat armastust tunda saanud, ometi pidavat ju See just tema kaudu käima...

Tagasi mustas saalis. Kuigi kohvikuraadio hõikab julgustavalt: „Dance! Into the fire!”, tabab Kulpsoo Köhtu esimene (ja õnneks ka viimane) väike tagasilöök. Õunakook on kui Tanel Padar — näeb küll efektne välja, kuid on tüütavalt enesekindel; liiga mugavalt seal jäätisepalli all poosetamas, märkamata oma kuiva pudisevat serva. Köht juhatab ahjusooja tühikargaja ingverisupi ja lõhefilee kõrvale ning valab kõik kolm kuuma kohviga üle. Mõnus uni tükib peale ning must saal paistab kergelt ujuvat. Kultuuriteadlaste lauast kostab jutu sekka suuri nimesid, nagu Uku Masing ja Granö ning räägitakse globaaleestlusest. Lillakaspunase peaga naise lauda saabub tema kiilanev kaaslane, nad kallistavad ning mees istub naise vastu, tugevalt laua peale kõhutades, et naisele võimalikult lähedal olla. Mõlemad on rahulolevad ja rõõmsad. Täpselt nagu fotograaf Kulpsoo alalõpmata tühi Köht.

Just sel hetkel taipab Köht, et Armastus käib siiski ka tema kaudu, et temagi on üks asendamatu lõiguks Armastuse lõputus kapillaaristikus.

MINU TARTU

II osa

Jaan Kaplinski

Loeng sarjast „Tartu lood“, kõneldud 25. veebruaril 2009 Pärmivabrikus.
Litereerinud Tuuli Trikkant, toimetanud Jaan Kaplinski ja Sven Vabar.

(Jätk SÜGIS/TALV 2010 Müürilehes ilmunud loole)

Kui me tulime pärast sõda Ülikooli tänavale tagasi, siis alguses ei olnud Tartus elektrit. See oli jällegi huvitav aeg. Mulle meeldis. Õhtuti põles vist tattnina või piirituslamp — mingi valgus oli, aga küünlaid oli too aeg raske saada. Sellises valguses ei saand need igavad täiskasvanud tööd teha ja siis jällegi istuti ja räägiti, nii nagu vanasti Eesti külade inimesed pidasid videvikku. See oli ilus aeg, selles oli midagi turvalist ja natuke salapärast. Aga see ilus aeg lõppes ühel õhtupoolikul, kui äkitselt läks laelamp põlema. Ja siis muutus elu asjalikuks ja murelikuks, kõik jooksid oma toimetusi ja töid tegema ja minu jaoks algas hall üksinduse aeg — üksik, ilma isata laps keset linna, millega tal oli raske kohaneda.

Aga Tartu on muidugi tuntud — või oli tuntud — Tartu vaimu poolest. See Tartu vaimu aegamöödnene haihtumine ja tasapisi Tallinna poole siirdumine hakkas juba pärast sõda pääle, see oli ametlik poliitika. Kui juba Pätsu ajal oli konflikt Tallinna ja Tartu vahel, siis Nõukogude Eestis see konflikt kuidagi ilusti jätkus, aga võimu hoovad olid tugevamad ja Tartut kangutati ikka rohkem lahti. Vanaisa ülikoolituttavate juttudest ma mäletan, kuidas üks jutt oli, et ülikool viiakse Tallinna ja Tartusse jääb ainult mingsugune meditsiini instituut. Selliseid jutte kogu aeg liikus. Ja üks neid instituute ära viidigi, ajaloo instituut viidi ära Tallinna ja muudki.

Ma mäletan igasuguseid inimesi. Vanaisa tunti väga hästi. Kõigepäält kui raamatukaupmeest, kelle juures käisid Eesti ajal oma varusid täiendamas ja raamatuid ja ajakirju tellimas ülikooliinimesed. Vanaisal säilisid nendega sidemed ka pärast sõda. Kuid ta suhtles ka mitmete-mitmete laiemas mõttes kultuuriinimestega. Neist kohtumistest on mul mõned mälestustekillud. Mina olin siis üsna madaluke, seisin vanaisa käekõrval ja registreerisin seda, mida tema kellegagi rääkis. Võib-olla kõige silmapaistvam nende kellegite hulgas

oli Friedebert Tuglas, kellega ma olen elus kaks korda kohund — mitmekümneaastase vahega. Vanaisale meeldis käia parkides või surnuaias. Surnuaias oli palju linde, keda ta siis mulle näitas. Ja ükskord Maarja surnuaiale minnes kohtasime Puistee ja Liiva tänava nurgal — sääal, kus praegu on ülikooli staadion — üht tumeda päaga meest. Ma mäletan, et mees ütles: „Siinsamas ta siis oligi.“ „Siinsamas“ oli olnud Tuglase maja, mis ka sõjas hukka sai, ja see musta päaga mees oli Tuglas. Vanaisa ja Tuglas olid tuttavad Valga ajast, kui nad — kes agaramalt ja tõsisemalt, kes leebemalt — tsaaririiki kukutasid. Tuglas istus ju ka kinni, kuigi Tallinnas.

Mida ma veel mäletan nendest ülikooliinimestest... Tartu vaim... Kui jätta kõrvale see suur ja tugev, mida Tartu vaim endas kandis, siis minu jaoks — keskkoolipõlves ma tajusin seda eriti teravalt — on Tartu ikkagi väike linn ja Tartu vaimus on kahjuks ka üksjagu väiklust. Ülikooli professorid või dotsendid istusid sünnipäevalauas ja arutasid väga palju selles laadis, et kellegi tüd ar läks mehele kellelegi, keda ei peetud ikka piisavalt väärikaks partneriks. Või et kontserdi-teadustaja oli ühe helilooja nime hääldand valesti.

Aga kui teile ütleb midagi termin „valge laeva ootamine“, siis mina elasin peres, kus see oli üks põhitegevusi. Põhiliselt ootas ikka vanaisa, üks vanaema püüdis ka sõna sekka öelda, aga tal puudus vastav haridus ja arusaam maailmaasjust. Vanaisa oli paljulugend inimene, luges väga palju ajalugu ja geograafiat. Nad arutasid poliitikast ja kõik see arutus sihtis sinna poole, et millal nad siis ükskord tulevad — ameeriklased, sakslased või kes tahes. Oodati sisuliselt sõda, et tuleksid armsad lääneliitlased ja vabastaksid meid sellest õudusunenäost. Sest 1945 kuni 1955 — või 1953 — oligi elu õudusunenägu. Mulle ei meeldi, kui nõukogude ajast tervi-

kuna räägitakse, et see oli terror ja türannia. Tühja ta oli. 1955. aastast pääle polnud ta mingi türannia ega terror, ta oli lihtsalt üks väsiv, totter, tüütu bürokraatlik süsteem, kus oli palju hammasrataid. Mõned hammasrattad olid muidugi üsna rasked ja võisid su väga pehmeks vajutada. Kes sattus sõjaväkke, eriti veel Afganistani või kuskile, selle elu oli süng. Aga ega ameeriklastel Vietnamis parem olnud. Olen kohand Afganistani veterane siitpoolt ja ka Ameerikas Vietnamis sõja veterane, kellel on miinikillud surmani ihus — niisugused mikrokillud, mida kätte ei saa, või pole neil raha, et selle eest maksta.

See selleks, aga niimoodi tema oli — valge laeva ootamine. Kõiki uudiseid, mida lehtedest loeti või kuulati, Ameerika häälest ja venekeelsest BBCst — kõiki neid tõlgendati valge laeva kaudu. Ja kui midagi juhtus kuskil, tuli Koreas sõda, siis oli tunne, et nüüd kohe, nüüd kohe. Ei midagi. Siis jälle lasid venelased Läänemere kohal mingsuguse luurelennuki alla — no nüüd ameeriklased ei kannata enam välja... Ei midagi. Nii ta läks. Ühes asjas oli vanaisal küll õigus. Ta ennustas, et hiinlastel ja venelastel tuleb konflikt, et nemad ei saa jääda sõpradeks. Ja pärast vanaisa surma — ta suri 1961. aastal — läksidki Mao Zedongi Hiina ja Hruštšovi Nõukogude Liit omavahel põhjalikult tülli. Aga ma mäletan, kuidas keegi vanaisa tuttav rääkis, et saksa rahvas ei kannata seda välja, mis temaga tehakse, saksa rahvas näitab ja teeb midagi. Tühja see saksa rahvas näitas. Saksa rahvale näidati väga selgelt 1953. aastal, kuidas asjad on. See oli juuni, kui olid streigid, enam-vähem ülestõus ja lausa võimuhaaramise katse — töölised Ida-Saksamaal astusid välja võimude vastu. Selle surusid vene tankid ja Saksa Demokraatliku Vabariigi politsei maha.

Ei mingit sekkumist.

Tartu on ikkagi väike linn ja Tartu vaimus on kahjuks ka üksjagu väiklust.

Ja siis tuli Ungari. Minu poliitiliselt teadlik elu algabki 1956. aasta oktoobris-novembris, kui Ungaris oli ülestõus kommunistide võimu vastu, mis tegelikult kukutati, võim läks üle rahvuslike jõudude kätte ja siis tungisid Nõukogude väed Ungarisse, valutasid Budapesti. See oli tõeline sõda, oli palju langenuid, vangistatuid ja hukatuid. Siis kuulati meil hoolega raadiot. Ma mäletan, kuidas mingi raadiojaam andis edasi lindistuse Ungari raadio saatest, kus diktor ilmselt inglise keeles hüüdis: „Help! Help!“ Aga ei tulnud kuskilt mingit *help*’i ega *hilfe*’t. Ungari lasti madalaks vajutada ja vähemalt üle saja tuhande ungarlase otsis endale läänes seda vabadust, mida kodumaal ei õnnestunud saavutada. See oli murdepunkt. Paljud inimesed leidsid, et Lääs on tõestand, et ta mingi juhul ei tule appi Ida- ja Kesk-Euroopa rahvastele, tuleb midagi ise ette võtta. Leedus oldi pärast seda sündmust hulgi astutud parteisse, et midagi ära teha. Minu meelest ei ole see üldse mitte rumal mõte, kuigi mina ei ole kunagi kavatsend parteisse astuda ja mind ei oleks sinna keegi ka võtnud. Aga ma arvan, et see oli tõesti ainuke võimalus, kuidas sellistes oludes üldse midagi teha.

Minu vanaisale ja ta mõttekaaslastele muidugi ei mõjund ka see Ungari-asi. Ikka nad arvasid, et lunastajad tulevad. See on huvitav fenomen. On uuritud näiteks religioonide arengut ja ajalugu — eriti kristluses on sekte, kes on täpselt ette kuulutand maailmalõppu või muud selletaolist. On päeva- ja vaata et tunnipäält mindud mäe otsa, pandud valged ürbid selga ja jäädud ootama. Maailmalõppu ei tulnud, aga sekt jäi ikka alles, asjade „ootamatule“ kulule leiti lihtsalt mingi muu tõlgendus. Nii oli ka valge laeva ootamisega. See kujund isegi on pärit maltsvetlaste liikumisest, mis küll hääbus. Nemad läksid Lasnamäele valget laeva ootama, mis pidi neid tööta-tud maale viima...

Tulin nüüd siia Tartusse seda juttu rääkima ja mõtlesin, kas see ongi enam seesama Tartu, minu lapsepõlve Tartu. Tegelikult on õige mitu Tartut, koordinaadid on samad, aga linn on täiesti teine. Kui ma olin veel 10–11-aastane, käisime vanaisaga minu lapsepõlve Tartus suusatamas. Me võisime mööda Näituse tänavat Kassitoome suunas alla lasta. Autosid oli nii vähe, linn ise nii väike, tempo oli aeglasem, aega oli rohkem. Siis tuli minu ülikoolipõlve Tartu ja seegi oli midagi hoopis muud. Siis juba ehitati — tulid Tiigi tänava hruštšovkad, hakati Annelinna tegema. Kas Annelinn on Tartu, ma ei tea. See on midagi hoopis muud. Minu Tartus, millega mina kohanend olen, ei olnud Annelinna. Mäletan, et kui me Tiia Toometiga abiellusime, siis me käisime suusatamas praeguse Annelinna kohal, sääal, kus praegu on Annelinna viimased majad. Sääal oli paar heinakuhja ja mingi uberik, kus peeti lehma. Ja praegune Tartu on midagi hoopis muud — klaasmajad, kõrghooned. Ma ei tea, kas Tartus on tegelikult vaja selliseid kõrghooneid, kas neil on tõelist mõtet. Mõtlesin sellele Dublinis. Dublin on võrreldes Tartuga ikkagi suurlinn, aga sääal ei ole selliseid maju, sääal on nii neli-

jätukub leheküljel 36 >

Fotod: Margus Kiisi erakogu

Vanemuine 1956

viis-kuus korrust. Selle asemel võiks tõesti osa neid lagedaid platse täis ehitada.

Kui ausalt öelda, siis ega ma päris kodus pole ennast Tartus kunagi tundnud. Alates kuskil 1952. aastast, kui mulle jalgratas osteti, panin ma igal aastal kohe pärast kooli lõppu mõned raamatud ja muud asjad seljakotti, istusin ratta pääle ja sõitsin Võrumaale, Võru külje alla sugulaste juurde. Sääln ma tundsin ennast ikkagi nagu päris kodus, kuigi see päriselt ei olnud mu oma kodu. Hingelt olen ma ikkagi rohkem maainimene, isegi Tartu on minu jaoks liiga linn. Nüüd elan ma jälle põhiliselt maal. Aga teisalt: ega ma ühtegi teist linna pääle Tartu nii lähedalt ei tunne ja üheski teises linnas toimuvad lollused mind ka nii ei pahanda. Tartus tahaks ikka võtta mõne tegelase nappipidi kinni nagu kassi või koerakutsika, kelle nina sitahunnikusse torgatakse. Võtaks tukast ja suskaks selle tegelase ninapidi sinna, kuhu vaja, vast siis saab aru, et midagi on valesti tehtud või tegemata jäetud. Nii et kas tunned ennast väga koduselt või mitte, aga eks ta oma linn ikka ole. Proovisin Tallinnas elada, ei tulnud välja, tuln tagasi. Ja Tartu on maale nii ligidal, poole tunniga sõidab ära. Mul on ikka selline kujutuslik lapsepõlve põhi — peab olema üks maja, üks aed, mets. Kui see on, siis võib elada. Kui seda ei ole, siis ma ei kujuta ette, et saaks elada, olgu siis Tartus või Tallinnas või mis linnas tahes. Tartust metsad väga kaugel ei ole, selles mõttes oleks ta ikkagi päris sobilik linn ka minu jaoks. Aga siiski ei ole. Vähemalt see nüüdne Tartu mitte.

Ma vist rääkisin liiga palju inimestest ja oma esivanematest, aga see on minu Tartu. Tartu ongi kõige rohkem inimesed. Võtad inimesed ära — ja mis järgi jääb, see ei ole enam Tartu.

Ehk tahate midagi küsida?

Kirjeldasite oma esimest kohtumist Friedebert Tuglasega. Milline teine kohtumine oli?

Teine kohtumine Tuglasega oli millalgi 1970. aasta paiku, kui ma olin juba noor lootustandev kirjanik, kes oli saand hiljuti Juhan Liivi luuleauhinna. Tuglas oli siis juba vana, umbes aasta hiljem ta suri. Debora Vaarandi võttis mind kaasa ja viis Tuglase juurde. Tuglas ei näind enam, ta oli peaaegu pime, ja siis ta palus Deboral mind kirjeldada. Debora me saime üldse väga hästi läbi, ja see oli nii liigutav, kuidas Debora siis mind kirjeldas, et selline ilus noormees, tumeda pääga ja mis kõik oli sääln, mul oli habe ka vist tookord. Tollest kohtumisest on mul meeles, et Tuglasel tulid välja mõned tema kas just kinnisideed, aga vähemalt leitmotiivid tema kriitilises mõtlemises. Üks oli see, et folkloorist ikka ei ole midagi võtta. Ta oli rahvaluule, folkloori poole pöördumise vastane. Ja teine idee oli tal see, et Gustav Suits oli tema meelest läind vale teed, hakates kirjandusprofessoriks ja lõpetades luuletajaks olemise. Kuidas ta täpselt sõnastas, seda ma ei mäleta, aga nii see oli.

Mainisite vahepeal, et Tartu vaim on liikumas Tallinna poole. Mida te selle all mõtlete?

Ma mõtlen jällegi inimesi. On nii palju neid teaduse-, kultuuri- ja kunstiinimesi, kes on alustand Tartust ja siis läind Tallinna. Ma isegi proovisin, aga ei tulnud välja. Paul-Eerik Rummo alustas Tartus, kuigi on ise Tallinna poiss. Viivi Luik, ka Tuglas... neid on palju. Ja nii palju ülikooliinimesi on läind Tallinna. Tartus oli ju muusikakool, praegu nime poolest Kõrgem Muusikakool. Aga praegu on Tartu muusikaelu, ütleme otse, isetegeluslikul tasemel. Päris Eesti muusikaelu on ikkagi puhtalt Tallinnas. Niimoodi ta on läind. Õnneks mõned asutused on siiski Tartusse jäänd, ennekõike ülikool.

Kas meie kiirel ajal on üldse ühel sellisel suhteliselt väikesel linnal suhteliselt väikeses riigis võimalik tugevat inimlikku oma nägu säilitada või lahustub see nägu inimeste liikumises, mis on nii lihtne?

Kui käid näiteks Californias ja mõtled, kuidas Eestis vahel ikka kakeldakse selle üle, kumb on õige, kas Tallinn või Tartu, kumb vaim on parem, siis kuskil sääln Los Angelese või San Francisco kandis see tundub absurdne küsimus, sest sääln käivad inimesed seda vahemaad tööle, mis meil on Tartu ja Tallinna vahel. Kellelgi ei tuleks selline küsimus sääln pähegi, aga Ameerika on Ameerika ja Euroopa Euroopa. Ameerikas ei kuulu juured vältimatult inimese juurde. Juured on Ameerikas midagi, mis tuleb avastada, mida tuleb otsida ja mis on kuskil kaugel Euroopas. Juurte otsimine on sääln selline põnev lugu. Aga see, et inimene jääks ühte kohta pidama ja see oleks tema kodulinn — see ei ole Ameerika. Muidugi on ameeriklasi, kes on oma kodulinna või kodukandi patrioodid, neid võib isegi palju olla, aga need on sellised väikesed, marginaalsed ameeriklased. Ameerika haritlaskond, kes määrab kultuuri- või teadusevaimu, liigub muudkui New Yorgist San Franciscosse, San Franciscost New Yorki; see ei ole üldse küsimus.

Üldiselt ma kardan, et Eesti on üldse liiga väike, et oma nägu säilitada. See nägu tuleb natuke tehisk. Me tõlgime usinasti kõike eesti keelde, kõike eurovärki ja Ameerikavärki muidugi ka, aga kriitilist massi ei saa sageli ometi kätte. Et ühte tugevalt ülikooli ülal pidada, selleks olevat vaja täiesti minimaalselt miljon inimest. Eestil, kus on kaks ametlikku ülikooli ja veel käputäis poolametlikke väikeülikooale, lihtsalt ei jätku inimesi. Tartuga on sama lugu. Nähtavasti ei saa Eestis olla kahte tugevat kultuuri- ja teaduskeskust. Aga võib-olla ongi kõige õigem see, kui unustame ära Tartu vaimu ja Tallinna vaimu. Parema, kui on üks vaim.

Kas teil on ka kirjandust, mis on Tartuga seotud, mis on teile näiteks keskkooliaastatel eriliselt mõju avaldanud ja mida te kindlasti soovitaksite lugeda?

Ma pean nüüd kohe mõtlema selle pääle. Midagi Tartust ju on... „Tõe ja Õiguse” teine osa oma Mauruse kooliga, Oskar Lutsu mälestused. Ja luuletustest... Visnapuud ma tsiteerisin,

Gustav Suitsul on luuletus „Tartu rahu”, millele ma olen ühes oma luuletuses viidand. Kangro Tartu romaanisari või kuidas seda kutsutakse — see ei ole mulle eriti sügavat muljet

jätanud. Ma pään tunnistama, et ma tunnen eesti kirjandust üldse halvasti. Nagu selles vene anekdoodis, kus tšuktš läheb Gorki kirjandusinstituuti, teda eksamineeritakse ja küsitakse igasugu asju, et kas ta on Puškinilt ja Tolstoid lugend jne. Tšuktš vastab, et ei ole. „Aga mida te siis kirjandusinstituudist otsite?” Tšuktš vastab: „Чукча не хочет читателем, чукча хочет писателем.” — Tšuktš ei taha mitte lugejaks õppida, vaid kirjanikuks. Minu puhul on ka see, et ma olen tegelikult õppind muid alasid, põhiliselt keeleteadust. Kirjandust tunnen täitsa halvasti, pean ausalt tunnistama. Aga eks ma ju ise kirjutasin romaani, mis on läbi ja lõhki Tartu-romaan, Lõuna-Eesti romaan. Minu enda liikumisraadius noores põlves. Võib-olla sääln keegi midagi leiab. Eks Tartust on ju palju kirjutatud — Leo Anvelt, Jaan Kärneri romaanid näiteks — aga ma ei tunne neid. Huvitavaid memuaare muidugi vahetevahel ilmub.

Mulle tundub, et praeguses Tartus ja Eestis on meie keelelised kultuuriruumid kuidagi väga eraldi. Mulle tuli meelde, kuidas te kunagi kirjutasite lehes ühest oma lapsepõlve jõulupeost, mille oli Tartu küüditatute ja vangistatute lastele korraldanud vene arst Klavdiya Bežanitskaja. Ja ma mõtlesin, et kas siis ka olid kultuuriruumid nii eraldi — kas taolised kokkupuutepunktid olid siis midagi tavalist või pigem erandlikku?

Selles asjas on muidugi väga palju muutund. Veel 1950ndate alguses ei olnud seda võõrdumist. See hakkas hiljem. Minu vanaema ja vanaisa ei olnud üldse saand eestikeelset haridust, võib-olla. Õpetajate Seminaris midagi õpetati, aga seegi oli venekeelne kool. Vanaema sai saksakeelse hariduse. Minu ema käis põhiliselt Puškini Gümnaasiumis ja tema eesti keel oli selline, et

ma hakkasin juba koolipoisina tema tõlkeid üle vaatama, sest ta ei usaldand oma eesti keelt. Kõik venekeelne ja suhted venelastega olid tookord teistmoodi. Kõigepeält: siin Tartus olid oma põlisvenelased. Kas või seesama Bežanitskite suguvõsa. Bežanitskid tulid Eestisse sellal, kui eestlased läksid massiliselt vene usku. Neid oli vist viis venda, kõik preestrid. Minu esimene töö, mille eest ma raha sain — ühe korra eest rubla — oli see, et ma käisin kohaliku vene preestri pojaga eesti keelt rääkimas. Vanemad tahtsid, et poeg saaks eestlastega pidevalt suhelda. Samas kõnelesid nii too poeg Sergei kui ta vend minu arust nii hääd eesti keelt, et ma küll ei tea, kas nad minu käest üldse midagi õppisid, aga mina õppisin nendega koos jälle natuke vene keelt.

Vene keeles suhtlemine oli midagi endastmõistetavat. Minu kodus vahetati sageli keeli. Ma usun, et mulle loeti rohkem vene kui eesti keeles luuletusi või laule ette. Näiteks laulsid ema või tädi mulle magamajäämiseks Lermontovi „Kasaka hällilaulu”, kui ma olin voodis haige. Meie perel oli venelaste hulgas sõpru ja tuttavaid, nemad rääkisid meiega mõnikord eesti keelt ja minu vanemad nendega jälle vahel vene keelt. Vanaema ei rääkind vene keelt, aga vanaisa, ema ja kõik teised küll, ei olnud üldse küsimust. Ma mäletan füüsikaproffessor Paul Kardi, kes oli tegelikult venelane, aga kes oli oma

< algus leheküljel 35

Aleksandri tänav 1950

Vaade Anne luha poole. 1938

nime eestindand. Vanaema-vanaisa käisid tema vanematel vahel külas ja võtsid mindki kaasa.

Aga sakslastega oli küll teatav lõhe, millest eriti üle ei astunud. Üks asi oli tavaline sakslane, nendega minu teada suheldi, vanaaisal olid ärisidemed sakslastega muidugi tihedad, aga teine asi oli aadlik. Kui minu isa tuli Tartusse, siis ta oli eland mingil ajal ühe saksa aadlidaami pansionaadis, ja kui ta abiellus — ma ei tea, kas esimest või teist korda — siis oli see daam tal- le oelnud: „Härra doktor, ma ei oleks iialgi võinud arvata, et te eestlannaga abiellute!” See oli midagi nii halba tema mee- lest. Mu isa oli ikkagi väikeaadli esinda- ja, osa poola šlahtast (naerab)! Kümme protsenti poolakatest on ju sinivereli- sed! On poola anekdoot — kuidas sa- teed vahet tavalisel talupojal ja šlahtitšil, kui mõlemad võta- vad põllul kartuleid? Väga lihtne: šlahtitšil on valged kindad käes. Šlahtitšid olid tegelikult ju verivaesed, vähemalt suur osa nendest. Eks nad selline Poola eripära olid.

Venelastega suheldi täiesti vabalt ja normaalselt. Venelastest sada aastat tagasi kirjutab väga ilusti Hella Wuolijoki oma raamatus „Koolitüdrukuna Tartus” — et venelased olid omainimesed, kellega ei olnud probleeme, aga sakslasi vi- hati nagu põlisvaenlast. Ma olen rääkind tüütuseni mitmetes kohtades — ka vene diplomaatidele — et oli vaja seltsimees Stalini geniaalsust, et muuta ühe aastaga radikaalselt ümber eesti rahva suhtumine venelastesse ja sakslastesse. Et saks- lasi tervitati 1941. aastal mõnel pool kui vabastajaid. Mitte küll erilise innuga, kuid siiski. 1939. aastal oleks see olnud midagi täiesti kujuteldamatut, et sakslased marsivad Eestisse sisse ja neid tervitatakse. Veel Landeswehri sõjas laulsid ees- ti sõdurid „mõisad põlevad, saksad surevad”.

Vabadussõja ohvitserkond, kes sõja võitsid, olid ju kõik omal vabal tahtel tsaari sõjakoolidesse õppima läind. See näitab ka suhtumist. Nõukaajal oli haruharva selliseid, kes vabatahtlikult läksid. Võib-olla mõni tehnikahull, kes tahtis lenduriks saada. Aga tsaariajal see oli üks võimalus karjääri teha. Kui sa ikka said kupud pääle, siis sa olid juba aadlik. Oleks meil tsaarivõim jäänd, oleks meil pärusaadlit üksjagu — kõik need Laidonerid ja Sootsid, nad olid kõik pärisaadlikud. Kust see pärilik aadel hakkas, kas kaptenist või majorist, ma ei mäletagi...

Kas Emajõgi on teile Tartu juures oluline olnud?

Eks Emajõgigi on Tartus aegade jooksul tublisti muutunud. Emajõe- st tuleks täitsa oma jutt rääkida. Ma olen mõelnud

isegi sellele, et ükskord ma võtan paadi või leian inimese, kes on valmis kampa lööma, ja me sõidame paadiga Võrtsjärvest kuni Peipsini välja. Peatume, ööbime, teeme hulgaliselt fo- tosid ja ma kirjutan sellest jutu. Võib-olla ma veel teen selle asja ära. Minu kodus öeldi ikka, et Emajõgi ja Toomemägi — need on kaks olulist asja. Oluline osa lapsepõlvest on ikka kuidagi Emajõe läheduses möödunud. Ülikooli tänavalt ei olnud sinna pikk maa. Kunagi ma püüdsin Emajõe- st natuke kalu — koos pinginaaber Mart Kanguriga, kellest sai hiljem kalateadlane. Läks temagi ära Tallinna, sisevee kalade juurest merekalu uurima.

Seoses sellesama pinginaab- riga on mul üks omamoodi sümbolne mälestus. Me käi-

sime ikka jõe ääres. Jõgi oli huvitav, sai sinna kive loobitud ja jääpanku vaadatud. Kui jääpangad silla taha kogunesid, siis küll ma tahtsin, et nad oleks silla ära viind. Et seda ei juhtuks, lasti vahel neid õhku, plahvatused käisid. Inimeses istub mingi katastroofi- halus, mida ta sageli endale ei tunnis- ta. Et tuleks tõeliselt suur tulekahju, et jõgi viiks silla ära... See oli ma-ei-mäleta-mitmendal märtsil aastal 1953, kui me pinginaabriga jälle Emajõe ääres olime ja lükkasime mingite puuritvadega jääpanku kaldast lahti. Ja kui ma koju läksin, siis ütles kas tädi või keegi, et isake on läind, Stalin on surnud. See oli muidugi irooniaga öeldud. On ka üks vene film, kus päätegelane kannatab süütult vangilaagris, aga siis teatatak- se, et „умер Сталин” ja näidatakse, kuidas jõe päält hakkab jää minema. Jääminek — see on samasugune kujund, mida mina nägin oma lapsemeeles.

Mäletan veel seda, kuidas me jooksime vahel vahetunnil koolist — praegusest Treffneri gümnaasiumist — välja ning ükskord vedas traktor jõe ääres laiali ära viidud Kalevipoja kuju aluse tükke. Kalevipoja sammas oli ju viimane või üks viimaseid Vabadussõja mälestusmärke, mis kaotati. Esialgu koristati sambalt ära ainult aastaarvud, siis aga juba sammas ise. Asemele pandi, nii naljakas kui see pole, Kreutzwald, Kalevipoja looja...

Praegune Treffneri gümnaasiumi hoone oli tegelikult hästi põ- nev maja, igasuguseid urkaid oli sää- l. Mõned klassid olid täiesti omaette kuskil omaette koridori otsas või trepi all. Koolis olid veel ahjud, mida kooliteenijad kütsid. Kord sattusid poisid hoo- gu, et kes suudab mööda seina kõrgemale üles joosta — hoo- ga saab ju niimoodi päris kõrgele. Üks poiss lõi sel kombel ahju sisse jalaga augu. Kooli põrandaid õlitati mingi haisva õliga, kui kukkusid, jäi riie- tele plekk, mida kuidagi ära ei saanud.

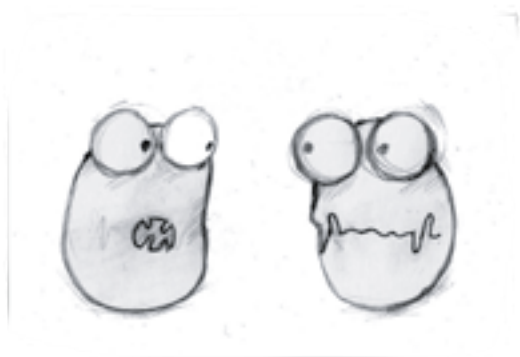
Madis Kõiv ja mitmed teised Tartu kirjanikud on neist puumajarajoonidest palju kirjutanud. Madis Kõiv just Karlovast ja kui paljud Supilinnast. Teie ei ole neid oma loomingus eriti puudutanud, kas nendega ei ole mingit isiklikumat suhet?

Karlovaga mul tõesti ei olnud mingit suhet, kuna ma elasin sellest üsna kaugel Ülikooli tänavas. Supilinnaga mingi suhe oli. Aga Supilinn sel ajal... no ei olnud süm- paatne paik. Meie koolis oli Supilinna pois- se omajagu, aga neisse suhtuti kuidagi halvasti. Sellel olid ka omad põhjused. Kui Tartus oli lumpe- nit, siis mingil määral see lumpen asus sää- l ja ulatus ka meie kooli. Kui tehti pätitempe, siis sageli olid selle taga Supilinna poisid. Hiljem see kõik muidugi muutus.

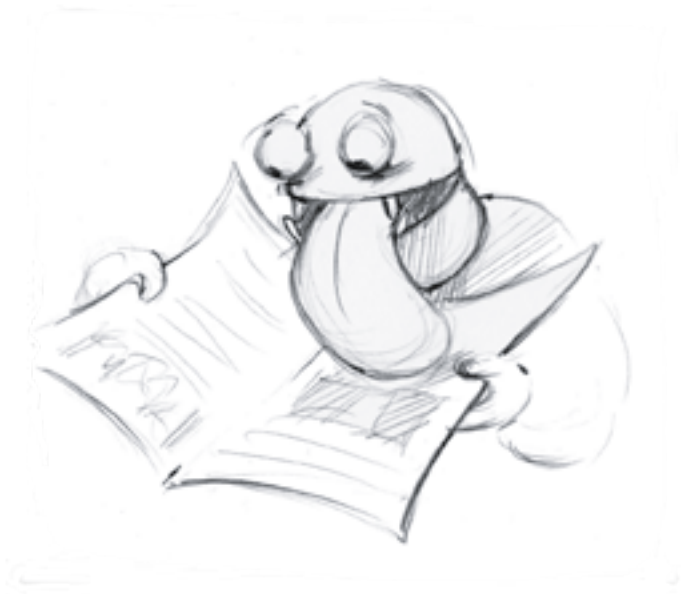
Supilinnas mingil määral säilis eest- iaegne asurkond. Neid, kes sää- l olid enne eland, ei viidud ära ja nad ei läind välismaa- le, aga südalin- nas, Tähtveres ja Karlovas muutus elanikkond muidugi kõvasti.

EPILOQUE / EPILOOG

Inimesed on sotsiaalsed loomad, kes ei eksisteeri väljaspool ühiskonda.

Sotsiaalne kunst kui kodanikuõigus ja -kohustus.

SOTSIAALNE LOOM

Ma olen väga sotsiaalne, ainult raske on siit valgest ruumist pääseda.

"KAPSAD"

Ma olen täitsa kapsas...

Mis siis eile tegid?

Niisama lugesin jne.

Kle sul onju pea asemel kapsas!

Aga sul on kinnine pea:)

Misasja?

Nägid?

Võimas.

Mis ise oskad teha?

Ah, las ma lehtin...

Lugijale: Kõikidele loomidele on ilukirjanduslik ning igapäevane aarmus selle tegelaste ja elavate inimeste või loomade vahel on täiesti juhuslik jne.
Inspireeritud raamatukogust Kapsad! (Koidu 84, Tallinn).

Ta telefon helises. Torust kõlas vaikselt naise hääl, mis sai lühikesele jutule vastuseks naeratuse ja mühatuse. Minu uuriva pilgu peale tegi mees ettepaneku minna tema õe juurde pokkerit mängima. Ma ei olnud kunagi selles korteris käinud ja ta õde ning kõik ta sõbrad olid minu jaoks täiesti tundmatud. Kui kohale jõudsime, ootas meid tumerohelise sametiga kaetud hiiglaslik ümar laud, mille ääres istus terve kari võõraid. Kõigil olid ees suuremad või väiksemad hunnikud pokkeri žetooni ja paar mänguks tarvilikku kaarti. Nad vaatasid mind veidi võõristavalt ja tundusid ällatunud. Toas oli klaver. Malbest suveõhtusest valgusest ja suitsuvinest õrninakas õhk oli tihe. Sametist roheline laudlina ei lubanud žetoonidel lauale kukkudes kõra teha ja vaikus tundus üle kanduvat ka neid sinna hooletult loopinud mänguritele. Too õhtu ma pokkerit mängima ei õppinud.

Hes phone rang. When he picked up, i heard a quiet womans voice saying something for a short period of time. He answered with a smile and gave a snort of laughter. After seeing my confused face, he proposed going to a poker game at her sisters apartment. I had never been there and his sister and friends where unknown to me. When we got there, the first thing i saw was this big round table, covered with a tablecloth made of green velvet and around it where complete strangers. On the table there where poker chips. They had cards in their hands. They where looking at me with a mixture of confusion and estrangement. There was a piano in the room. The air was thick and light blue from cigaret smoke and the mildness of a summer evenings light. The velvet tablecloth let the stillness of everything remain even with chips thrown on it quite inadvertently. The stillness of the room actually permeated more than the tablecloth. It was in everything and everyone. I didn't learn how to play poker that evening.

She rang the phone. The tube in accordance quiet voice of a woman that was on a short story for a smile and a mühatuse. My investigative look at the man proposes to his sister to play poker. I had never visited the apartment, and her sister and all her friends were completely unknown to me. When we reached the place, we waited for dark green velvet covered table with a giant round table, which sat along the whole pack of strangers. All were in front of larger or smaller piles of poker chips and play a couple of useful maps. They looked at me and seemed a bit surprised võõristavalt. Inside the Piano. Malbest suitsuvinest õrninakas summer night light and the air was dense. Green velvet tablecloth on the table did not allow the chips to fall from tumult and silence seemed to be passing into a negligent loopinud Gamers. Bring dinner, I never learned to play poker.

She called on her phone. A short story of a woman with a quiet voice, according to the tube was discovered. He proposed a poker game to his sister, who is an investigator of things unknown to me. We waited for the dark green velvet cover next to the strange round table. All where in front of piles of useful maps. They looked surprised in the piano. The Air was dense and the tablecloth didn't allow the chips to stop and look around. The silence told the gamers to bring dinner and i never learned to play poker.